

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND

Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetool

Kaido Tuulemäe

**KRIMINAALTULU KONFISKEERIMINE NARKOKURITEGEVUSE
KRIMINAALASJADES – ÕIGUSDOGMAATILISED ALUSED JA EESTI
KOHTUPRAKTIKA**

Magistritöö

Juhendaja
mag iur Andres Parmas

Tartu
2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. NARKOKURITEGEVUS JA KRIMINAALPOLIITIKA	7
1.1. Kriminaalpoliitika	7
1.2. Rahvusvaheline õiguslik raamistik	12
1.3. Karistuse mõistmine kehtivas õiguses	15
2. MITTEKARISTUSLIKU MÕJUTUSVAHENDI OLEMUS JA SÜSTEEM	19
2.1. Konfiskeerimise olemus	21
2.2. Kriminaaltulu mõiste	22
2.3. Konfiskeerimine – sanktsioon või mittekaristuslik mõjutusvahend	24
2.4 Kriitikute seisukohad	31
2.5. Kriminaaltulu konfiskeerimise alused ja eeldused	33
2.5.1. Süüteoga saadud vara konfiskeerimine	35
2.5.2. Kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine	37
2.5.3. Süüteoga saadud vara konfiskeerimise asendamine.....	40
3. EESTI KOHTUTES KOHALDATUD KONFISKEERIMISED 2012. AASTAL.....	42
3.1 Kohtumenetlustest üldiselt.....	42
3.2 Eesti kohtupiirkondade analüüs	42
3.2.1. Harju Maakohtu analüüs	42
3.2.2. Tartu Maakohtu analüüs.....	45
3.2.3. Viru Maakohtu analüüs	47
3.2.4. Pärnu Maakohtu analüüs	49
3.3 Konfiskeerimise seos karistusega	50
3.4 Konfiskeerimise põhjendamine üldmenetluses	58
3.5 Kohtuotsustes esinevad kitsaskohad	66
3.6. Kohtupraktika kokkuvõte ning ettepanekud paremaks praktikaks	69
KOKKUVÕTE	75
ABSTRACT	81
KASUTATUD MATERJAILD.....	86
Kasutatud kirjandus	86
Kasutatud õigusaktid.....	90
Kasutatud kohtupraktika	91

SISSEJUHATUS

Narkootikumide kuritarvitamine omab laastavat mõju nii üksiksõltlasele kui ka kogu ühiskonnale.¹ Uimastite tarvitamine on negatiivne sotsiaalne nähtus, mis toob kaasa ebaproportsionaalselt suured ühiskondlikud ja isiklikud tagasilöögid. Narkootikumide pideva tarvitamisega kaasnevad sõltuvus, vigastused, haridustee katkemine, passiivsus tööturul, koormus tervishoiu- ja hoolekandesüsteemile ning kuritegevus, mis tekitavad ühiskonnale suurt kahju ning loovad omakorda uusi sotsiaalprobleeme.²

Alates 1980-ndatest kasvas ülemaailmselt narkokaubanduse osakaal ja koos sellega kasvasid märkimisväärselt ka organiseeritud kuritegevuse sissetulekud ning seega nende võime sekkuda legaalsesse majandustegevusse, tuues ebaseaduslikku raha seaduslikku ärisse.³ Kuna ebaseaduslikust narkomüügist saadud tulused sooviti varjata, tõi see omakorda kaasa rahapesu.⁴ Seejuures on organiseeritud kuritegevus muutunud järjest enam rahvusvahelisemaks ning nende tegevus on muutunud keerulisemaks ja kasumlikumaks.⁵ Kuigi rahapesu vastane liikumine keskendub erinevatele kuritegudele maksukuritegudest kuni korruptsioonini, on kesksel kohal võitlemine üleilmse narkokuritegevuse vastu.⁶

Tänapäeval saab raha üle maailma liigutada nupuvajutusega. Kuritegu ei tunnista riigipiire. Kurjategijad kasutavad erinevaid finantsinstitutsioone, et pesta kuritegevusest saadud raha, olgu see pärit siis narkokuritegevusest või muust kuritegelikust tegevusest. See on eriti omane organiseeritud kuritegevusele, mille põhieesmärk on kasumi teenimine. Sealjuures ei ole riikide piirid mingiks probleemiks.⁷ Kriminoloogiaalases kirjanduses on organiseeritud kuritegevust nimetatud ka ettevõtluskuritegevuseks (*enterprise crime*).⁸

¹ R. B. Flowers. *Drugs, Alcohol and Criminality in American Society*. Jefferson: McFarland & Company 1999, lk 85.

² Eesti uimastitarvitamise vahendamise poliitika, Valge Raamat. Tallinn: Siseministeerium 2014. – Arvutivõrgus: https://www.siseministeerium.ee/public/Valge_raamat.pdf (21.04.2014).

³ B. Vettori. *Tough on Criminal Wealth. Exploring the Practice of Proceeds from Crime Confiscation in the EU*. Dordrecht: Springer 2006, sissejuhatus xi.

⁴ R. B. Flowers, lk 84.

⁵ J. R. Richards. *Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering*. New York: CRC Press 1999. sissejuhatus iii.

⁶ M. Levi. *Pecunia Non Olet? The Control of Money-laundering Revisited*. – *Studies of Organized Crime* 2007/6, lk 170.

⁷ A. R. Michell, S. M. Taylor, K.V. Talbot. *Mitchell, Taylor & Talbot on Confiscation and the Proceeds of Crime*. London: Sweet and Maxwell 1997, lk 223.

⁸ M. Levi. *The Organization of Serious Crime*. Kogumikus: M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (toim). *The Oxford Handbook of Criminology*. New York: Oxford University Press 2002, lk 885.

Seadusandluse eesmärk on muuta inimeste käitumist ja ühiskonda soovitud suunas.⁹ Seejuures on pidevalt otsitud meetmeid, kuidas kuritegevust ohjeldada ja muuta ühiskonda turvalisemaks. Karistus ei saa olla eesmärk iseenesest, vaid ta peab püüdma karistatavaid tegusid edaspidi ära hoidma – *poena relata ad effectum*.¹⁰

Paljude riikide aastatepikkune kogemus kriminaalpoliitika vallas ja teaduslikud uuringud näitavad veenvalt kolme asja:

1. vaatamata suure hulga inimeste seas suhteliselt levinud veendumusele puudub põhjuslik seos vangistuse kasutamise sageduse ning kuritegevuse taseme ja struktuuri vahel;
2. vangistuse vähendamine ei too endaga kaasa kuritegevuse kasvu ja elanikkonna turvalisuse objektiivset vähenemist;
3. inimeste hoiakuid kurjategijate karistamise ranguse suhtes peetakse rangemaks kui need on tegelikult ning elanikkonna suhtumine karistustesse on muutuv.¹¹

Uudse lähenemisena lähtuti põhimõttest „kuritegu ei tohi ära tasuda“. Selle poliitika kohaselt tuleb kurjategijatelt pigem ära võtta kuriteoga saadud tulu, kui neid karistada.¹² Seda strateegiat hakati rakendama alates 1980-ndatel ning seda aega kutsuti ka „kriminaaltulu ajastuks“ (*age of proceeds of crime*).¹³ Narkokuritegevus on ühelt küljest rahva tervise vastane kuritegu, aga teisest küljest kujutab see suurt illegaalset äri, kus teenitakse arvestatavat kasumit. Kuna ebaseadusliku kasu teenimine on narkokurjategijate üks põhilistest eesmärkidest, siis leitakse, et kriminaaltulu äravõtmine on üks tõhusamaid vahendeid sellise kuritegevuse vastu võitlemiseks.

Kriminaaltulu konfiskeerimise temaatika on aasta aastalt muutunud üha olulisemaks nii Eestis kui Euroopas. Seda peetakse üheks olulisemaks mittekariistuslikuks meetmeks kuritegevusevastases võitluses. Ka Eesti viimastes kuritegevuse- ja narkomaaniavastastes strateegiates on kriminaaltulu konfiskeerimisel kindel koht. Kriminaaltulu konfiskeerimise tähtsust on siseminister aastate jooksul korduvalt Riigikogus ja avalikkuse ees rõhutanud. Kriminaaltulu konfiskeerimine on seatud prioriteediks nii prokuratuuris kui ka uurimisasutuses.

⁹ M. Laine. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia 1997, lk 24.

¹⁰ J. Sootak. Sanksiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 38.

¹¹ J. Saar. Karistuspoliitika Eestis 1991-2000. R.Vetik (toim) Eesti inimarengu aruanne 2001: Kas Eesti on sotsiaalselt jätkusuutlik? Tallinn: Tallinna Pedagoogikakool 2001, pt 2.4.

¹² G. Stessens. Money Laundering A New International Enforcement Model. Cambridge: Cambridge University Press 2000, lk 12.

¹³ B. Vettori, sissejuhatus xi.

Milline on aga narkokuritegudes konfiskeerimise praktika Eestis? Käesolev magistritöö on keskendunud 2012.a Eestis KarS § 184 alusel süüdimõistetud isikute kriminaaltulu konfiskeerimise analüüsile. Ülaltoodust tulenevalt on töö eesmärgiks avada kriminaaltulu konfiskeerimise olemus ning analüüsida, kuidas nimetatud mõjutusvahend Eesti kohtupraktikas töötab.

Töös antakse ülevaade kriminaaltulu konfiskeerimise teoreetilistest aspektidest ning tuuakse välja kriitikute seisukohad. Uurimuse ülesandeks on analüüsida, kuidas on Eesti kohtutes kriminaaltulu konfiskeerimist narkokuritegudes kohaldatud, tuua välja praktikas esinevaid probleeme ning leida neile lahendus. Samuti on uurimuses välja toodud, millisel õigusliku alusel enam konfiskeerimisi tehakse, millist vara ja millises väärtuses konfiskeeritakse, millised on erinevused maakohtute vahel, kuidas kohtud konfiskeerimist otsustes põhjendavad ning mis on kaitsjate põhilisemad vastuväited. Vastust otsitakse küsimusele, kas konfiskeerimist kohaldatakse ühetaoliselt või juhuslikult.

Töö käigus püütakse lahti mõtestada kriminaaltulu mõistet ning analüüsitakse, kas konfiskeerimise puhul on tegemist karistusega. Kohtulahendite uurimusega vaadeldakse, kuidas Eestis kohtud kriminaaltulu mõistet käsitlevad.

Magistritöös otsitakse läbi analüüsi kinnitust hüpoteesile, kas Eesti kohtutes kokkuleppemenetluses tehtud kohtuotsustes, kus süüdistatavalt on konfiskeeritud kriminaaltulu, on karistus kergem, võrreldes süüdistatavatega, kellelt kriminaaltulu ei konfiskeerita. Selline hüpoteesi püstitus tuleneb ühest küljes asjaolust, et kriminaaltulu konfiskeerimine on oma kasvavast prioriteetsusest tulenevalt muutunud õiguskaitseasutuste üheks olulisemaks töönäitajaks. Teisest küljest konfiskeeritakse KarS § 184 järgi süüdistatavatelt kriminaaltulu 90% juhtumitest kokkuleppemenetluses. Kokkuleppemenetluses on aga prokuratuuril ja süüdistataval märkimisväärne vabadus leppida kokku karistuses ja konfiskeerimisele kuuluvas varas. Samuti on kriminaaltulu konfiskeerimise kriitikud ühe puudusena toonud välja kokkuleppemenetlused, kus prokurör kaupleb karistusega, eesmärgiga saada kätte kriminaaltulu.

Töö kirjutamisel on kasutatud kriminaaltulu konfiskeerimisega seonduvat õiguskirjandust ning peamiselt eesti ja -võõrkeelset erinevate riikide õigusteadlaste raamatuid ja õigusajakirjades avaldatud artikleid. Lisaks on kasutatud Eesti õigusakte, õigusaktide eenõude

ja kriminaalpoliitika seletuskirju ning Riigikohtu praktikat. Kohtulahendite analüüsi valimi moodustavad 2012.a jõustunud 278 maakohtu otsust kokku 452 isiku suhtes, kes on süüdi mõistetud KarS § 184 järgi kvalifitseeritavas kuriteos.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk keskendub Eesti ja Euroopa kriminaalpoliitikale, rahvusvahelisele regulatsioonile ja seadusandlusele, püüdes välja tuua narkokuritegevuse vastase võitluse olulisuse ning kriminaaltulu konfiskeerimise osatähtsuse selles. Samuti tuuakse välja karistuse mõistmise alused ning narkokuritegevuse spetsiifika.

Teine peatükk annab ülevaate mittekaristusliku mõjutusvahendi olemusest ja konfiskeerimisest. Peatükis tuuakse välja konfiskeerimise alused ja eeldused, samuti avatakse kriminaaltulu mõistet. Analüüsitakse kriminaaltulu konfiskeerimise karistusliku sisu üle, käsitledes nii Eesti kui välismaa õigusteadlaste seisukohti. Samuti on käsitlemist leidnud kriminaaltulu konfiskeerimise kriitikute seisukohad.

Kolmas peatükk keskendub kõige olulisemale, analüüsides kriminaaltulu konfiskeerimise praktikat Eesti maakohtutes. Iga maakohtu praktikat on vaadeldud eraldi alapeatükis. Peatükis otsitakse vastust töös püstitatud hüpoteesile. Samuti analüüsitakse kriitiliselt maakohtute üldmenetluse otsuseid ja peatüki lõpus tuuakse välja uurimuse käigus tuvastatud võimalikud kitsaskohad ning autoripoolsed ettepanekud parema praktika kohaldamiseks.

1. NARKOKURITEGEVUS JA KRIMINAALPOLIITIKA

1.1. Kriminaalpoliitika

Ebaseaduslik narkootikumide tarvitamine on tõsiseks ohuks rahva tervisele ja omab laiaulatuslikku kahjulikku mõju isikutele, perekondadele ja kogu ühiskonnale tervikuna. Narkootikumide kuritarvitamine võib kaasa tuua negatiivseid pikaajalisi ja sageli fataalseid tagajärgi, sealhulgas narkoüledoosi, nakkushaigusi (HIV/AIDS, hepatiit, tuberkuloos), kurnavat sõltuvust ja muid õnnetusi. Samuti paneb narkootikumide tarvitamine tohutu koormuse riigi tervishoiusüsteemile. Peale selle on narkootikumide ebaseaduslik käitlemine seotud paljude teiste kuritegudega, mis omakorda häirib avalikku korda ja ühiskonna stabiilsust.¹⁴

Narkokuriteod on Eesti taasiseseisvumisjärgsel perioodil hüppeliselt kasvanud kuritegude liik. 2001. aastal registreeriti 86 korda rohkem selleliigilisi kuritegusid kui 1993.a.¹⁵ 2003.a registreeriti 1000 narkokuritegu ning sealtpeale näitas mõningast tõusu kuni 2008.a, mil registreeriti 1600 kuritegu. Viimasel viiel aastal, so 2009.a kuni 2013.a, on aga registreeritud narkokuritegevus mõnevõrra stabiliseerunud, jäädes 1000 kuriteo piirimaile, vastavalt: 2009 – 1060, 2010 – 923, 2011 – 937, 2012 – 890 ja 2013 – 1045 kuritegu.¹⁶

Eesti paistab Euroopa Liidus silma keskmisest kõrgema narkootikumide tarvitamise sagedusega 15-16-aastaste kooliõpilaste seas. Kui 1995. aastal oli mõnda illegaalset uimastit proovinud 7% 15–16-aastastest kooliõpilastest, siis 2007. aastaks oli see arv kasvanud 30%-ni ja 2011. aastaks 32%-ni.¹⁷

Aastatel 1999–2012 on Eestis narkootikumide üledoosi tõttu surnud kokku 1 118 inimest neist 80% olid 20-34-aastased mehed.¹⁸ Aastatega on narkootikumide üledoosi surnud isikute keskmine vanus järjepidevalt tõusnud, kui 2002 aastal oli keskmine narkootikumi üledoosi

¹⁴ A. J. Lurigio, M. M. Heaps. Drug Control Policy: Enforcement, Intrdiction, and the War on Drugs. – R. A. Wright, J. M. Miller (koost). Encyclopedia of Criminology. Volume 1. New York-London: Routledge 2005, lk 430.

¹⁵ J. Ginter, P. Randma, J. Sootak. Narkosüüteod Eestis. Tallinn: Juura 2007, lk 7.

¹⁶ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2013. Registreeritud kuriteod 2003-2013. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/59292> (21.04.2014).

¹⁷ Eesti uimastitarvitamise vahendamise poliitika, Valge Raamat, lk 6.

¹⁸ S. Vorobjov jt. 2013.a riiklik raport EMCDDA-le REITOXi riiklikult narkoteabekeskuselt. Eesti. Uus areng, suundumused ja süvainformatsioon valitud teemadel. Tallinn: Tervise Arengu Instituut 2013. – Arvutivõrgus: https://intra.tai.ee/images/prints/documents/139090448256_Raport_narkoolukorrast_%20Eestis_2013.pdf (21.04.2014), lk 45.

surnud isik 24-aastane, siis 2012.a 31-aastane.¹⁹ Süstivate narkomaanide rahvastikurühma vananemist näitavad ka nende riskikäitumise levimusuuringud, 2012.a oli süstivate narkomaanide keskmine vanus 30-aastat²⁰ ning keskmine süstimise staaž 11 aastat.²¹

2000. aastate algul ei saanud enam probleemi kuidagi eitada ning riik asus tõsisemalt narkoprobleemiga tegelema.²² Alles 2000. aastast hakkas politsei narkoalaste küsimustega kui prioriteetsetega tegelema, seni eksisteeris narkokuritegude probleem ühiskonnas suhteliselt varjatult.²³ Samas õiguskaitseasutused üksinda ei saa teha midagi muud, kui võidelda tagajärgedega. Ühiskonnas tuleb kujundada selline olukord, mis välistab eeldused kuritegevuseks²⁴. Kriminaalpoliitika peab kohtupraktika kujundamisel tagama tasakaalu ühiskondliku arvamuse ja kohtuniku sõltumatuse vahel. Kriminaalpoliitika lõppülesanne on samuti edukas võitlus kuritegevusega.²⁵

21.10.2003 võttis Riigikogu olulise tähtsusega riikliku küsimuse aruteluna vastu otsuse, millega kiitis heaks Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010.²⁶ Tegu oli valitsuse pikaajalise strateegilise dokumendiga.²⁷ Ühe sotsiaalse ennetusmeetmena on otsuses välja toodud, et uimastite kuritarvitamisest inimesele ja ühiskonnale tekkiva kahju vähendamiseks on vaja vähendada narkootikumide pakkumist ja nõudlust ning välja töötada sõltlastele ravi- ning rehabilitatsioonisüsteem. Samuti on rõhutatud vajadust piirata avalikus kohas narkootikumide ja muude psühhotroopsete ainete kuritarvitamist ning arendada narkomaania ja alkoholismi ravi võimalusi. Nii justiitsminister Ken-Marti Vaher kui ka peaprokurör Norman Aas rõhutasid juba 2003. aastal, et suurimaks probleemiks on narkokuritegevus, mistõttu on prokuratuur seadnud eesmärgiks narkokuritegevuse vähendamise.²⁸ Ka samal aastal Riigikogus peetud kõnes rõhutas justiitsminister vajadust käsitleda narkokuritegevust

¹⁹ Eesti uimastitarvitamise vahendamise poliitika, Valge Raamat, lk 6.

²⁰ S. Vorobjov jt, lk 22.

²¹ *Ibid*, lk 25.

²² P. Marianne. Narkomaania probleemid Eesti ajakirjanduses ja poliitikas. – *Juridica* 2010/IV, lk 289.

²³ Kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2010 heakskiitmine eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=030970004 (21.04.2014).

²⁴ H. Kiviloo. Kuritegevus kui ühiskondlik probleem. – *Juridica* 1996/V, lk 236.

²⁵ *Ibid*, lk.239.

²⁶ Kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2010 heakskiitmine. Riigikogu otsus 21.10.2003. – RT I 2003, 67, 457.

²⁷ X Riigikogu stenogramm. II istungjärk. 21.10.2003. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&day=19&date=1066719600#pk2000010079> (21.04.2014).

²⁸ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 24. 18.09.2003. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=032670009 (21.04.2014).

prioriteetse kuriteoliigina.²⁹ Riigikogu poolt vastuvõetud arengusuunad põhinevad arusaamal, et kuritegevuse vähendamine ei ole võimalik üksnes repressiivsete ja karistuslike abinõude abil. Riigi fookus oli suunatud kuritegevuse, sh narkokuritegevuse, vähendamisele eelkõige läbi ennetustegevuse. Olulise sammuna on kriminaalpoliitika arengusuundades välja toodud, et Justiitsministeerium koostöös Siseministeeriumiga parandab eeldusi süütegudega saadud vara konfiskeerimiseks ja varalise karistuse mõistmiseks.

Narkopoliitikat võib vaadelda kahest aspektist: repressioon ja preventatsioon. Repressioon käib eelkõige pakkumise kui rahvusvaheliselt organiseeritud kuritegevuse ilmingute kohta. Tegemist on pika ahelaga, mis algab narkootikumide tootmisega, läbib kaubateed ning jõuab müügivõrgustiku läbi tarbijani. Selle keti lõpus on sageli uimastisõltlasest pisikaubitseja. Preventatsioon hõlmab kolme liiki ennetavaid abinõusid – esmane, teisene ja kolmandane. Esmapreventatsioon on suunatud neile, kes ei ole veel sattunud narkoprobleemidega vastakuti, teisene tegeleb ohustatutega ning kolmanda tasandi abinõudega üritatakse hõlmata sõltlasi.³⁰

22.04.2004 kinnitati Eestis narkomaania riiklik strateegia aastani 2012, mis oli narkopoliitika alusdokumendiks detsembrini 2012. Riiklik narkostrategia oli vastavuses Euroopa Liidu narkopoliitika kuue põhieesmärgiga sh kohustusega võidelda rahapesu vastu ning langetada märkimisväärselt nende juhtumite arvu.³¹ Strateegia hõlmas kuut valdkonda – ennetamine, ravi-rehabilitatsioon, kahjude vähendamine, pakkumise vähendamine, narkootikumid vanglas ja uimastiolukorra seire. Narkootiliste ainete pakkumise vastase tegevusena oli ühe meetmena välja toodud narkokuritegevusest saadava tulu legaliseerimise tõkestamine.³²

2004.a detsembris märkis Euroopa Parlament, et uimastitarbimine ja uimastitega kauplemine on saavutanud äärmiselt kõrge taseme kõikides liikmesriikides ning seda probleemi ei suuda lahendada ükski riik omaette.³³ Samuti on rõhutatud, et uimastite tootmine ja nendega kaubitsemine on peamine Euroopa kuritegelike ühenduste sissetulekuallikas ja aitab kaasa korruptsiooni tekitamise ning karistamatuse võimaluste suurendamisele.³⁴

²⁹ X Riigikogu stenogramm. II istungjärk.

³⁰ J.Ginter jt. Narkosüüteod Eestis, lk 17.

³¹ Vabariigi Valitsuse Eesti narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012. – Arvutivõrgus: https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/Narkomaania_ennetamise_riiklik_strateegia.pdf (21.04.2014), lk 1.

³² *Ibid*, lk 32.

³³ Euroopa Parlamendi 07.12.2004 soovitus nr 2004/2221(INI) Nõukogule ja Euroopa Ülemkogule esitatava Euroopa uimastistrateegia (2005–2012) kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2004-0067+0+DOC+XML+V0//ET#title1> (21.04.2014), p A.

³⁴ *Ibid*, p B.

Euroopa Liidu narkopoliitika nurgakiviks on riiklike narkostrategie ja tegevuskavade vastuvõtmine.³⁵ Euroopa Liidu 2005-2012 uimastistrateegias on välja toodud, et vaatamata märkimisväärsetele ja sageli edukatele jõupingutustele nii riiklikul kui Euroopa Liidu tasandil, on narkokaubandus endiselt jäänud üheks tulemuslikumaks äriks organiseeritud kuritegelike ühenduste seas Euroopa Liidus.³⁶ Strateegias keskendutakse kahele poliitikavaldkonnale: nõudluse vähendamisele ja pakkumise vähendamisele.³⁷ Pakkumise vähendamiseks pöörati erilist tähelepanu õiguskaitsele seoses rahapesuga ebaseadusliku narkokaubanduse, narkokaubanduse ja terrorismi rahastamise ning varade konfiskeerimise alal.³⁸

10.-11. detsembri 2009.a kiideti Euroopa Ülemkogul heaks Stockholmi programm³⁹, mis on viieaastane arengukava õigusel, vabadusel ja turvalisusel põhineva ala tugevdamiseks Euroopa Liidus. Stockholmi programmis esitatud poliitilisi suuniseid viiakse ellu Euroopa Komisjonis 2010.a kevadel heaks kiidetud tegevuskava alusel, mis sisaldab loetelu konkreetsetest õigusaktide eelnõudest, poliitikadokumentidest jms, millega komisjon aastani 2014 välja tuleb. Stockholmi programmis on eraldi välja toodud vajadus tegeleda uimastivastse võitlusega⁴⁰ ning programmi tegevuskavas on selle saavutamiseks välja toodud konkreetsed meetmed koos ajakavaga⁴¹.

09.06.2010 võttis Riigikogu vastu Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018,⁴² milles on välja toodud, et organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses tuleb vähendada kuritegevusest saadavat tulu kurjategijate poolt ning õiguskaitseasutustel tuleb keskenduda kriminaaltulu äravõtmisega seotud meetmetele.

³⁵ Uimastiprobleemide olukord Euroopas, 2012. aasta aruanne. Luksemburg: Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus 2012 – Arvutivõrgus: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_190854_ET_TDAC12001ETC_.pdf (21.04.2014), lk 21.

³⁶ Euroopa Nõukogu 22.04.2004 teatis nr 15074/04 Euroopa Liidu narkostrategia 2005-2012. – Arvutivõrgus: <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index6790EN.html> (21.04.2014), p 8.

³⁷ *Ibid*, p 13.

³⁸ *Ibid*, p 27 (1).

³⁹ Euroopa Komisjoni 04.05.2010 tegevuskava nr 2010/C 115/01, Stockholmi programm – avatud ja turvaline Euroopa kodanike teenistuses ja nende kaitse. – ELT C115, 04.05.2010.

⁴⁰ *Ibid*, p 4.4.6.

⁴¹ Euroopa Komisjoni 20.04.2010 teatis nr KOM(2010) 171 Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ja regioonide komiteele „Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala tagamine Euroopa kodanikele – Stockholmi programmi rakendamise tegevuskava”. – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:52010DC0171> (21.04.2014), lk 39, 40.

⁴² Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine. Riigikogu otsus 09.06.2010. – RT III 2010, 26, 51.

Euroopa Liidu 2013-2020 narkostrategias on leitud, et narkootikumide pakkumise vähendamine hõlmab narkokuritegevuse, eelkõige organiseeritud kuritegevuse ennetamist, heidutamist ja takistamist kohtu- ja õiguskaitseasutuste vahelise koostöö, keelustamise, kuritegeliku vara konfiskeerimise, uurimiste ja piirikontrolli kaudu.⁴³ Taaskord on välja toodud narkootikumidega seotud kriminaaltulu konfiskeerimine olulisust, et seeläbi tagada tõhusam reageerimine uimastikaubandusele.⁴⁴ Võttes arvesse narkootikumide tootmise ja ebaseadusliku kauplemise mõju päritolu- ja transiitriikide sisemisele stabiilsusele ja julgeolekuolukorrale on strategias ja selle tegevuskavades ettenähtud meetmed suunatud ka narkootikumidega seotud kriminaaltulu vastu.⁴⁵

Valitsuse kuritegevusvastased prioriteedid seati esimest korda 2005. aastal siseministri ja justiitsministri Laulasmaa kohtumisel, kus sõlmiti nn Laulasmaa deklaratsioon. Dokumendis seati prioriteediks (1) võitlust alaealiste poolt ja alaealiste suhtes pandud kuritegevusega ning (2) võitlust organiseeritud kuritegevusega. Viimase puhul toodi eraldi välja vajadust võidelda narkootiliste ning psühhotroopsete ainetega seotud kuritegevusega ning kriminaaltulu ja rahapesuga seotud kuritegevusega.⁴⁶ Kuigi seatud prioriteete on muudetud ja täiendatud 2009⁴⁷, 2010⁴⁸ ja 2013⁴⁹ aastal, on kuni tänaseni prioriteedina püsinud võitlus narkokuritegevuse vastu ning kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimine.

Uimastiennetuse valitsuskomisjoni⁵⁰ tellimisel valmis 2014.a alguses narkootikumide tarvitamise vähendamise poliitika ehk Valge Raamat. See dokument on aluseks tegevussuundadele narkootikumide kättesaadavuse piiramisel, tarvitamise vältimisel ja sõltlaste ravimisel. Uimastitarvitamise vähendamise poliitika peamine eesmärk on Eestis

⁴³ Euroopa Nõukogu 29.12.2012 teatis Euroopa Liidu narkostrategia 2013–2020. – ELT C402, 29.12.2012, p 21.

⁴⁴ *Ibid*, p 22.9.

⁴⁵ *Ibid*, p 29.

⁴⁶ Laulasmaa deklaratsioon kuritegevusevastase võitluse eelistustes 22.08.2005. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58252/Laulasmaa+deklaratsioon+kuritegevusevastase+v%F5itluse+eelistustest.pdf> (21.04.2014).

⁴⁷ Laulasmaa deklaratsiooni 21.07.2009 täiendus. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=44638/21.07.09+t%E4iendatud+deklaratsiooni+tekst.pdf> (21.04.2014).

⁴⁸ Laulasmaa deklaratsiooni 03.08.2010 täiendus. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51124/03.08.2010+t%E4iendatud+deklaratsiooni+tekst.pdf> (21.04.2014).

⁴⁹ Vabariigi Valitsuse kuritegevusevastased prioriteedid 2013 aastal. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59334/Valitsuse+kuritegevusvastased+prioriteedid+2013.pdf> (21.04.2014).

⁵⁰ Uimastiennetuse valitsuskomisjon loodi Vabariigi Valitsuse 05.04.2012 korralduse nr 164 alusel, mille ülesandeks oli muuhulgas narkovaldkonna strateegiliste eesmärkide ja prioriteetide seadmine (lg 1 p 1) ning narkomaania ennetamise ja tõkestamisega seotud tegevuste järjepidev seire ja hindamine (lg 1 p 2).

püsivalt vähendada narkootikumide tarvitamist ja sellest tingitud ühiskondlikku kahju.⁵¹ Selle peaeesmärgi saavutamiseks tegutsetakse kolmes peamises mõjusuunas: 1) Narkootikumide kättesaadavuse vähendamine, 2) narkootikumide tarvitamise alustamise ennetamine ja 3) uimastisõltlaste tervenemise aitamine. Esimese mõjusuuna alaeesmärgina on esile toodud võitlust organiseeritud narkokuritegevusega ning sealjuures on oluline roll just kriminaaltulu efektiivsel tuvastamisel ja sellise tulu konfiskeerimisel.⁵²

Tuleb nõustuda, et narkootikumidega seotud probleemid ei kao kuhugile, kuna tegemist on sotsiaalse nähtusega ning sellega tuleb kohaneda.⁵³ Kriminaalpreventsiooniprogrammide käivitamise, eriti selle tulemuslikkuse seisukohalt on väga tähtis õigesti määratleda prioriteetsed eesmärgid lähemas ja kaugemas perspektiivis.⁵⁴ Narkokuritegevus on kujunenud põletavaks probleemiks nii Eestis kui ka Euroopas tervikuna, mistõttu on narkokuritegevusevastane võitlus olnud prioriteeks viimase kümne aasta jooksul.

Nagu eeltoodust nähtub, nähakse narkokuritegevuse vastases võitluses olulist rolli just kriminaaltulu tuvastamisel ja konfiskeerimisel.

1.2. Rahvusvaheline õiguslik raamistik

Konfiskeerimist on kuritegevuse vastases võitluses rahvusvahelisel tasandil juba aastakümneid kasutatud.⁵⁵ Konfiskeerimine on kuritegevuse vastase meetmena sätestatud juba ÜRO 1961.a narkootiliste ainete ühtses konventsioonis ja ÜRO 1971.a psühhotroopsete ainete konventsioonis. Nimetatud konventsioonid annavad seadusliku aluse eelkõige narkootikumide, psühhotroopsete ainete ja nende ebaseaduslikul käitlemisel kasutatud seadmete arestimiseks ja konfiskeerimiseks.

Alates eelmise sajandi kaheksakümnendatest on kriminaaltulu konfiskeerimine muutunud üheks olulisemaks instrumendiks kõikide kuriteoliikide vastu.⁵⁶ Rahvusvaheline ja Euroopa

⁵¹ Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika, Valge Raamat, lk 11.

⁵² *Ibid*, lk 20.

⁵³ V.A.Frank, B. Bjerger, E. Huborg. Drug Policy – History, Theory and Consequences, Examples from Denmark and USA. Aarhus: Aarhus University Press 2008, lk 20.

⁵⁴ E. Raska. Kriminoloogia, sissejuhatus ainesse. Tallinn: Juura 2002, lk 179.

⁵⁵ M. Egan. Non-conviction Based Sanctions: The Court of Justice v. the European Court of Human Rights, Who Decides? – European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. 2011/19 (3), lk 170.

⁵⁶ M. J. Borgers, J. A. Moors. Targeting the Proceeds of Crime: Bottlenecks in International Cooperation. European Journal of Crime. – Criminal Law and Criminal Justice 2007/15, lk 1.

Liidu surve on omanud olulist rolli veenmaks riike võtma vastu kriminaaltulu konfiskeerimist puudutavaid sätteid.⁵⁷

1988.a Viinis vastu võetud Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastase ÜRO konventsioonis (1988 Viini konventsioon) on olulise edasisammuna käsitletud narkootiliste ainete ebaseadusliku käitlemisega saadud kriminaaltulu konfiskeerimist. Nimelt kohustub konventsiooniga liitunud riik võtma tarvitusele meetmed, et konfiskeerida narkootikumide ja psühhotroopsete ainete käitlemisega seotud õigusrikkumiseks tunnistatud teoga saadud tulu või vara, mille maksumus vastab sellistele tuludele.⁵⁸ Seega on konfiskeerimist laiendatud kuriteo objektidelt ja vahenditelt täiendavalt kuriteo tulemusel saadud varale. Veel ühe olulisema uuendusena on konventsioonis välja toodud nn pööratud tõendamiskohustus, st riikidele on pakutud välja võimalus panna kriminaaltulu või muu konfiskeerimisele kuuluva vara päritolu tõendamise kohustus kuriteo toimepanijale, eeldusel, et see ei lähe vastuollu siseriikliku õigusega.⁵⁹

1990.a novembris võttis Euroopa Nõukogu vastu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni nr 141 (1990 Strasbourgi konventsioon), mille eesmärk oli eelkõige luua õiguslik baas rahvusvaheliseks koostööks raskete kuritegude ärahoidmiseks ja seda esmajoonel kurjategijatelt kriminaaltulu konfiskeerimise teel.⁶⁰ Nimetatud konventsioon on tugevalt mõjutatud 1988 Viini konventsioonist ja sellega sooviti luua võimalikult täielikku reeglistiku alates kohtueelsest uurimisest kuni konfiskeerimise otsuse tegemiseni.⁶¹

1990 Strasbourgi konventsiooni on täiendatud 26.06.2001 Euroopa Nõukogu raamotsusega 2001/500/JSK, milles käsitletakse rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist.⁶²

Euroopa Nõukogu 24.02.2005 raamotsusega 2005/212/JKS, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist,⁶³ seati liikmesriikidele kohustus viia

⁵⁷ B. Vettori, lk 7.

⁵⁸ Art 5. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastase ÜRO konventsioon.

⁵⁹ Art 5 (7). Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastase ÜRO konventsioon.

⁶⁰ Council of Europe Explanatory Report to the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, (ETS No. 141). – arvutivõrgus: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/reports/html/141.htm> (21.04.2014), p 8.

⁶¹ *Ibid*, p 10, 14.

⁶² Euroopa Nõukogu 26.06.2001 raamotsus 2001/500/JSK, milles käsitletakse rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist. – ELT L182, 05.07.2001, lk 1-2.

riigisisesse õigusesse kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimise regulatsioon, mis soovib kooskõlas organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooniga kaaluda ümberpööratud tõendamiskoormuse sätestamist ja soovib kaaluda laiendatud konfiskeerimist kolmandatele isikutele, kui nad on kurjategija lähisugulased või juriidilistele isikutele, milles kurjategijal või tema lähedasel on kontrolliv positsioon.⁶⁴ Raamotsusega kehtestati miinimumstandardid kriminaaltulu konfiskeerimiseks, mh peab liikmeriik konfiskeerimist kohaldama vähemalt siis kui:

- a) kohus on veendunud, et süüdimõistetud isik on kõnealuse vara saanud kuritegelikul teel ajavahemikul, mis eelnes kuriteo eest süüdimõistmisele;
- b) tehakse kindlaks, et süüdimõistetud isiku omandi väärtus on ebaoproportsionaalne tema seadusliku sissetulekuga, ja kui kohus on veendunud, et see süüdimõistetud isik on kõnealuse vara saanud kuritegelikul teel.⁶⁵

Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ÜRO konventsioonis (2000 Palermo konventsioon) on konfiskeerimist käsitletud eelkõige organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse instrumendina. Palermo konventsiooni kohaselt kuulub konfiskeerimisele ka süüdistatava seaduslik vara, mis on kuritegeliku varaga segunenud.⁶⁶

16.05.2005 avati⁶⁷ Varssavis allkirjastamiseks Euroopa Nõukogu konventsioon rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ning terrorismi rahastamise kohta. Konventsiooniga täpsustati rahvusvahelist koostööd puudutavat regulatsiooni ja rakendati efektiivseid meetmeid lisaks võitlusele rahapesuga ka terrorismi rahastamise tõkestamiseks.⁶⁸

⁶³ Euroopa Nõukogu 24.02.2005 raamotsus 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist. – ELT L68 , 15.03.2005, lk 49-51.

⁶⁴ *Ibid*, Art 6 (1).

⁶⁵ *Ibid*, Art 3 (2).

⁶⁶ Art 12 (3, 4, 5). Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon.

⁶⁷ Konventsioon jõustus 01.05.2008, mil 6 allakirjutanut, nendest 4 Euroopa Nõukogu liikmesriiki olid hoiule andnud ratifitseerimis- või heakskiitmiskirja.

⁶⁸ Vabariigi Valitsuse korralduse ""Euroopa Nõukogu konventsiooni rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ning terrorismi rahastamise kohta"" heakskiitmine ja volituse andmine"" eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/83498f98-64d5-462b-b802-89b6f8ee40e2?activity=1#c93ZXGnx> (21.04.2014).

1.3. Karistuse mõistmine kehtivas õiguses

Kuna käesolevas töös käsitletakse kriminaaltulu konfiskeerimise karistuslikku olemust ja seost karistusega, tuleks vaadelda, millest lähtuvalt Eestis isikule karistus mõistetakse ning kas konfiskeerimine omab selle juures mingit rolli.

Karistused väljendavad teo ühiskonnapoolset hukkamõistu: mida raskem karistus, seda raskem kuritegu.⁶⁹ Eesti on tuntud karmi narkopoliitika poolest, olles kehtestanud teatud narkosüütegude eest rangeima karistumäära – eluaegse vangistuse.⁷⁰ Kehtiva seaduse rangust näitab ka see, et süüteona on karistatav igasugune nii suures kui ka väikeses koguses narkootiliste või psühhotroopse aine käitlemine. Seega kehtib Eestis narkosüütegude suhtes *zero tolerance* printsiip. Selle põhimõtte järgi tuleb reageerida igale vähimalegi korrariikkumisele ning teha seda täie otsustavusega.⁷¹

Narkootikumidega seotud süüteod on määratletud karistusseadustiku rahvatervisevastaste süütegude peatüki (12. peatükk) esimeses jaos (KarS-i §-d 183 kuni 191). Sätestatud süütegudega kaitstav õigushüve on rahvatervis. Käesoleva töö raames on tähelepanu pööratud just KarS §-le 184 so narkootilise aine käitlemisele suures koguses, kui kõige levinumale ja olulisemale narkokuriteole.

KarS § 184 lg 1 näeb narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses käitlemise eest ette ühe kuni kümneaastase vangistuse. Kui sama tegu on toime pandud grupi või isiku poolt, kes on varem sooritanud narkootikumidega seotud kuriteo, näeb KarS §184 lg 2 ette vangistuse kolmest kuni viieteistkümne aastani. Kui eelpool kirjeldatud tegu on toime pandud suure varalise kasu saamise eesmärgil või kuritegeliku ühenduse poolt on karistuseks KarS § 184 lg 2¹ järgi vangistus kuuest kuni kahekümne aastani või eluaegne vangistus.

KarS § 56 sätestab karistamise alusena isiku süü, mille suurus määrab võimaliku karistuse ülempiiri karistuse kohaldamisel.⁷² Karistusseadustiku mõtte kohaselt tuleb karistuse mõistmisel keskenduda põhiliselt teole ja üldjuhul ei tohi süüdistatava isik kuriteost lahutatult olla iseseisvaks karistuse liigi ning määra valiku aluseks, kuid samas tuleb siiski vältimatult arvestada süüdistatava isikuga eripreventiivsest prognoosist lähtuvalt. Kellegi

⁶⁹ M. Laine, lk 21.

⁷⁰ J.Ginter jt, lk 15.

⁷¹ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 173.

⁷² RKKKo 3-1-1-14-07, p 6.

tegelik karistuslik mõjutamine saab toimuda vaid inimese hoiakute muutmise kaudu ja seega konkreetse isiku omadusi arvestades. Seetõttu peabki karistuse eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks arvestama ka süüdlase isikut.⁷³ Seega peab KarS § 56 mõtte kohaselt isik vastutama ennekõike toimepandud teo eest.

Samuti tuleb kohtul karistuse mõistmisel hinnata konkreetse teo sisemist ebaõigust. Riigikohtu kriminaalkolleegium on märkinud, et süü suuruse tuvastamisse tuleb kaasata teo toimepanemise tehioled⁷⁴ ja süü suurusest lähtuvalt peab kohus andma karistuse liiki ja määra sisaldava põhjendatud karistusõigusliku hinnangu toimepandud kuriteole.⁷⁵ Tähdendust omab seega suurel määral konkreetne teo toimepanemise viis (nn täideviimise-ebaõigus), kusjuures tähelepanu pööratakse ka teo toimepanemise ohtlikkusele, mis on samuti objektiivseks kategooriaks. Narkokuritegude puhul omab süü suuruse hindamisel kindlasti tähtsust käideldud narkootilise aine kogus, narkootilise aine liik, isiku roll kuriteo toimepanemisel (nt organisator, grupi liider, nn reamees), toimepanemise vorm (täideviija, kaasaitaja), kuriteoepisoodide arv, narkootilise aine käitlemise viis (nt omandamine, vedamine, edasiandmine). Isiku süüd ega karistust ei mõjuta see, kas temalt konfiskeeritakse kriminaaltulu või mitte.

Sageli tekib küsimus, kuidas omavahel võrrelda nõ raskeid narkootikume (heroiin, kokaiin, amfetamiin, fentanüülid), klubiimasteid (extasy, LSD, GHB) ja kergemaid taimseid narkootikume (kanep, moon, seened). Tegemist on sedavõrd erinevate ainetega, mis on erineva toimega ja tekitavad erinevalt sõltuvust, mistõttu tekib küsimus, kuidas nende käitlemisel süüd hinnata.

Selles osas on Riigikohus andnud juhise, et esmalt tuleb võtta seisukoht, milline on konkreetse narkootilise aine kogus, millest piisab narkojoobe tekitamiseks ühele keskmisele isikule. Seejuures tuleb aluseks võtta puhta, mitte aga segatud aine kogus. Määratlemaks kogust, mis tekitab isikule narkootilise joobe, tuleb aluseks võtta keskmine, teatud määral narkootikumidega puutumuses olnud isik. Järgneva sammuna tuleb tuvastada, millises koguses narkootilist ainet isik käitles ning kas sellest piisab narkojoobe tekitamiseks kümnele isikule või mitte.⁷⁶

⁷³ RKKKo 3-1-1-40-04, p 7; RKKKo 3-1-1-99-06, p 14.

⁷⁴ RKKKo 3-1-1-12-06.

⁷⁵ RKKKo 3-1-1-99-06, p 14.

⁷⁶ RKKKo 3-1-1-121-06, p 11.

Amfetamiini puhul piisab kümnele inimesele joobe tekitamiseks 1,3 grammist narkootilisest ainest, mefedrooni puhul 0,9 grammist narkootilisest ainest ning hašiši puhul 1 grammist narkootilisest ainest.⁷⁷ Marihuaana puhul piisab kümnele inimesele narkojoobe tekitamiseks 5-10 grammist.⁷⁸

Kohtupraktikas on asunud seisukohale, et vaid erandlikud süüteo toimepanemise asjaolud ja süüdlase isik on aluseks karistuse kandmisest tingimisi vabastamise vaagimiseks ning vähemalt ühte neist asjaoludest peab iseloomustama nn märkimisväärne eripära.⁷⁹ Silmas tuleb pidada sedagi, et karistusest tingimisi vabastamine ei ole iseseisev karistusliik, vaid see on üksnes põhikaristuse üks võimalikest individualiseerimise viisidest. Erinevalt karistuse mõistmisest, kus karistuse mõistmise alusena prevaleerub isiku süü, on karistusest tingimisi vabastamise korral aluseks kuriteo toimepanemise asjaolud ning süüdlase isik, mis kas iseseisvalt või ka koostoimes teevad põhikaristuse reaalse äraandmise ebaotstarbekaks.⁸⁰

Süüdistatava karistusest tingimuslikult vabastamisel tuleb lähtuda põhimõttest, et tingimuslikult vabastatu katseaeg peab olema mõistetud vangistusest pikem.⁸¹ Sellisest põhimõttest lähtuvalt, arvestades KarS § 74 lg-s 3 sätestatud, saab koos käitumiskontrollile allutamiselega karistusest tingimuslikult vabastada vaid neid isikuid, keda on karistatud vangistusega kuni kolmeks aastaks. Kuna KarS § 184 lg 2 näeb karistusena ette minimaalselt kolm aastat vangistust, siis saab KarS § 74 tingimuslikku vabastamist kohaldada ainult miinimumvangistuse kohaldamisel. Siinkohal tuleb välja tuua, et kuni 07.04.2013 võis laiendatud konfiskeerimist kohaldada ainult siis, kui isikule mõisteti üle kolmeaastane vangistus. Seega ei saa KarS § 83² konfiskeerimise korral süüdistatavat KarS § 74 alusel tingimuslikult karistuse kandmisest vabastada. Üle kolmeaastase vangistuse korral saaks kohus siiski isiku vabastada karistuse kandmisest KarS § 73 lg 3 alusel, kuna nimetatud sättes on katseaja pikkuseks kolm kuni viis aastat. Oluliseks piiranguks on KarS § 73 lg 6 toodud nõue, et karistusest tingimisi vabastamist ei kohaldata tahtliku kuriteo toimepannud isikule, keda on varem karistatud vangistusega. Kuna narkokurjategijad on sageli varem kriminaalkorras karistatud sh tähtajalise vangistusega, siis on arusaadav, miks nende puhul KarS § 73 tingimisi vabastamist väga sageli ei kohaldata.

⁷⁷ HMKo 1-11-2938.

⁷⁸ HMKo 1-11-3507.

⁷⁹ RKKKo 3-1-1-99-06, p 16.3.

⁸⁰ RKKKo 3-1-1-40-04, p 8.

⁸¹ RKKKo 3-1-1-99-06, p 20.

Siiski oli 2012.a maakohtu praktikas levinud karistused, kus süüdistatavale mõisteti KarS § 184 lg 2 alusel üle kolmeaastane vangistus (võimaldas laiendatud konfiskeerimise kohaldamist), mis jäeti KarS § 74 alusel täitmisele pööramata. Sellistel puhkudel määrati kolme aastat ületav vangistus koheselt täitmisele (šokivangistus) ja kolm aastat jäeti tingimuslikult täitmisele pööramata kolmeaastase katseajaga. Tüüpilise näitena võib tuua Harju Maakohtu otsuse, kus O.Kostrovile mõisteti KarS 184 lg 2 p 1 ja 2 järgi toimepandud kuriteo eest karistuseks 4 aastat vangistust. KarS § 74 alusel pöörati mõistetud karistusest koheselt täitmisele 1 aasta vangistust ning ülejäänud 3 aastat vangistus jäeti tingimuslikult täitmisele pööramata kolmeaastase katseaja jooksul. Samuti konfiskeeriti O.Kostrovilt KarS § 83² lg 1 alusel 340 eurot.⁸²

Töö autor kahtleb eeltoodu õigsuses, sest isikule mõistetakse karistusena üle kolmeaastane vangistus ning seadusest tulenevalt ei või sellisel puhul KarS § 74 tingimisi vabastamist kohaldada.

Kohtupraktika kohaselt kannab karistuse osaline täitmisele pööramine endas šokivangistuse ülesannet eesmärgiga anda süüdimõistetule tema lühiajalise paigutamise ja vanglasse tõsine hoiatus tema edasise käitumise suhtes, seega taotletakse šokivangistusega eripreventiivset eesmärki.⁸³ Riigikohus on oma märkinud, et lühivangistuse määramine võib kõne alla tulla siis, kui kohus pärast seda, kui on kirja pannud veenvad põhjendused isiku tingimuslikult karistusest vabastamiseks, leiab siiski, et katseaja toime võiks sellele konkreetsele isikule mõjuda oluliselt distsiplineerivamalt, kui ta on vahetult kogenud, mida kujutab endast ja milliste tegelike vabadusepiirangutega on vangistus seotud.⁸⁴ Seega peab kohus karistuse osalisel täitmisele pööramisel hindama selle eripreventiivset mõju süüdistatavale.

2012.a oli KarS § 184 eest kohaldatud šokivangistuse keskmiseks pikkuseks 8 kuud. Konfiskeerimisotsusega isikute šokivangistuse pikkuseks oli 9 kuud, konfiskeerimiseta isikute puhul 7 kuud. Üle kuue kuu pikkust šokivangistust kohaldati 31 isiku suhtes 65-st süüdimõistetust.

⁸² HMKo 1-12-9284.

⁸³ RKKKo 3-1-1-21-05, p 5.

⁸⁴ RKKKo 3-1-1-99-06, p 21.

2. MITTEKARISTUSLIKU MÕJUTUSVAHENDI OLEMUS JA SÜSTEEM

Kuriteole järgneb karistus – riigi hukkamõistev reaktsioon kuriteole, mille liik ja määr sõltuvad eelkõige tegija süüst. Kuid karistus ei ole ainus õigusjärelm, mida karistusõigus rakendab. Nii võib kuritegu kaasa tuua tsiviilhagi ja kohustuse hüvitada kuriteoga tekitatud kahju, kuriteoga saadud vara kuulub konfiskeerimisele jne.⁸⁵

Karistusõiguse sanktsioonisüsteemi kuuluvad kõik karistusõiguslikud õigusjärelmid, olgu siis karistused või muud mõjutusvahendid. Karistusõiguse ülesanne on aidata koos teiste õigusharudega ja muude sotsiaalse kontrolli mehhanismidega kaasa rahu ja korra tagamisele ühiskonnas. Saksamaa Põhiseaduskohus on karistuste ja muude mõjutusvahendite mõistet analüüsidest asunud seisukohale, et karistusõigus hõlmab nii karistusi kui ka muid mõjutusvahendeid, seega süüle järgnevaid repressiivseid kui ka mittesüülisest teost tingitud mittesüülisi preventiivseid sanktsioone.⁸⁶

Karistuste ja mittekaristuslike mõjutusvahendite sisuline eristamine põhineb tõsiasjal, et karistus on tagasiulatavalt õigustatud ja piiratud juba toimepandu teo süü suurusega ning preventiivseid eesmärke on võimalik realiseerida süü suurust arvestades. Teatud juhtudel ei ole aga preventatsioonide realiseerimine süü piires isiku mõjutamiseks ja ühiskonna enesekaitseks kas üldse võimalik või on ebapiisav. Karistusel ja mõjutusvahendil on ühine lähtekoht ehk õigusvastane tegu, isiku pedagoogiline või teraapiline mõjutamine.⁸⁷

Ühisjoontest ja ühtsest kriminaalpoliitilistest eesmärkidest hoolimata tuleb aga karistused ja mõjutusvahendid mõisteliselt ja õiguslikult rangelt lahus hoida.⁸⁸

Mittekaristusõiguslike mõjutusvahendeid on palju ning need moodustavad üldiselt (erinevad muidugi riigiti) järgmise süsteemi:

- 1) Süüline tegu puudub üldse, sest isik on süüdimatu ja seetõttu süüvõimetu. Samas on tegemist vaimuhaigega, kes võib oma haigusliku seisundi tõttu (nt skisofreeniline luul) olla vägagi agressiivne ja ohtlik. Isiku karistamine on välistatud ning alternatiivina saab tema parandamiseks (ravina) ja ühiskonna kaitsmiseks kohaldada üksnes mõjutusvahendit – sundravi KarS § 86 alusel.

⁸⁵ J. Sootak. Mida teha kui isiku ohtlikkus on süüst suurem. – *Juridica* 2006/VIII, lk 519.

⁸⁶ J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 19.

⁸⁷ *Ibid*, lk 182.

⁸⁸ *Ibid*, lk 183.

- 2) Süüline tegu on olemas, kuid süü suurusest ja isiku ohtlikkusest olenemata vajab ühiskond kaitset või tuleb isiku suhtes rakendada tema süü suurusest sõltumatut mõjutusvahendit. Siin tuleb omakorda eristada kahte varianti:
- a. Isiku enda või kolmanda isiku käsutuses on ohtlik ese või aine (nt relv, lõhkeaine, narkootikum vms) või on ta kuriteoga saanud varalist kasu. Selliste eseme, aine või kasu äravõtmist nimetatakse konfiskeerimiseks (KarS § 83-85). Konfiskeerimise aluseks on süüline (erandjuhtudel ka õigusvastane) tegu, kuid kohaldamise ulatus (vahendi raskus) ei sõltu süüist.
 - b. Isiku ohtlikkus on suurem kui konkreetses teos avalduva süü suurus. Tegemist on süüdiva, kuid psüühikahäirega isiku või siis sügava sotsiaalse degradatsiooniga isikuga (paadunud retsidivist). Erinevalt eelmisest variandist (vaimuhaige) ei ole süüdivale isikule kohaldatav karistus (vangistus) ja mõjutusvahend (kinnipidamine julgestusasutuses) sisuliselt erinevad. Seadusandja võib sellistel juhtudel otsustada omakorda kahe võimaluse vahel. Üks neis seisneb karistuse kohaldamises, mille määr ei ole alati piiratud süü suurusega (nt korduvkuriteo korral võib see olla suurem). Teises, rangelt süüühimõtet järgivas karistusõiguses tuleb aga mõjutusvahendit kohaldada lisaks karistusele, sest isiku ohtlikkus (uue raske kuriteo toimepanemise tõenäosus) on väga suur.⁸⁹

Karistuseseadustik näeb ette nelja liiki mittekaristuslikke mõjutusvahendeid:

- 1) konfiskeerimine (KarS §-d 83-85);
- 2) psühhiaatriline sundravi (KarS §-d 86);
- 3) alaealise mõjutusvahendid (KarS §-d 87);
- 4) karistusjärgne käitumiskontroll (KarS § 87¹).

Õiguslikult on tegemist eripalgeliste õigusjärelmittega, mille põnaalne sisu ulatub otseselt karistuslikust seoses süülike käitumisega (alaealise mõjutusvahendid) väga vähese põnaalse sisuga konfiskeerimiseni, mida ei tarvitse kohaldada süülike käitumise eest.⁹⁰

⁸⁹ J. Sootak. Mida teha kui ..., lk 523.

⁹⁰ J. Sootak. Sanktsiooniõigus, lk 20.

2.1. Konfiskeerimise olemus

Enamik õigussüsteeme on tuttavad traditsioonilise võimalusega konfiskeerida kuriteost saadud vara.⁹¹ Viini konventsiooni artikkel 1(f) kohaselt on konfiskeerimine isiku lõplik omandist ilmajätmine kohtu või muu pädeva ametiasutuse otsuse alusel. 1990 Strasbourgi konventsiooni artikkel 1(d) määratleb, et konfiskeerimine on kuriteo toimepanemise eest karistus või muu kriminaalmenetluses kohtu määratud abinõu vara äravõtmiseks.

Kõige üldisemalt võib öelda, et konfiskeerimine tähendab isiku vara tahtevastast tasuta äravõtmist, mille tulemusel läheb äravõetav vara KarS § 85 lg 1 kohaselt üle riigi omandisse või saadetakse rahvusvahelises lepingus sätestatud juhtudel tagasi.

Põhiseaduse § 32 lg 1 kohaselt on igäihe omand puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandipõhiõiguse riive on PS §-s 32 sätestatud õigusliku positsiooni igasugune kitsendamine.⁹² Omandipõhiõiguse riived jagunevad PS järgi omandi omaniku nõusolekuta võõrandamisteks (§ 32 lg 1) ja omandikitsendusteks (§ 32 lg 2).⁹³ Määratluse järgi kujutab ka konfiskeerimine endast omandi omaniku nõusolekuta võõrandamist, sest siingi on ilmne omanikupositsiooni formaalne kaotus.⁹⁴ Seoses kriminaaltulu konfiskeerimisega tuleb siiski rõhutada, et PS § 32 kaitseb üksnes õiguspärasel teel saadud omandit, mitte õigusrikkumise teel saadut.⁹⁵

Erinevaid konfiskeerimise kontseptsioone vaadeldes on oluline eristada kaasaegsemat konfiskeerimist, mis seondub kriminaaltulu konfiskeerimisega (*fructum sceleris*), vanemast ja rohkem traditsioonilisemast konfiskeerimisest, mis seondub kuriteovahendite konfiskeerimisega (*insturmentum sceleris*).⁹⁶ Konfiskeerimise kui üldmõiste all paikneb seega kaks karistusõiguslikku instituuti olenevalt sellest, kas võetakse ära süüteo toimepanemisel kasutatud ese (KarS § 83) või süüteoga saadud vara (KarS § 83¹-83²).⁹⁷ Käesolevas töös on keskendunud eelkõige süüteoga saadud ehk nn kriminaaltulu vara konfiskeerimisele.

⁹¹ G. Stessens, lk 30.

⁹² RKÜKo 3-3-1-69-09, p 57.

⁹³ A.Kelli. PS § 32/5 – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ RKHKm 3-3-1-28-96, p 4.

⁹⁶ G. Stessens, lk 29.

⁹⁷ J. Sootak. KarS § 83/1- J.Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.

2.2. Kriminaaltulu mõiste

Kontinentaalses õiguskultuuris on õigusele vastava otsustuse tegemine otseselt seotud õigustloovate aktide tekstidega.⁹⁸ Kriminaaltulu on nii õiguskeeles kui ka üldkeeles väga laialdaselt kasutust leidnud termin ning valdavalt mõistetakse seda „kuriteoga saadud vara“ sünonüümina. Kuigi Eesti õiguses puudub kriminaaltulu legaaldefiniitsioon, kasutab seda terminit nii Riigikohus⁹⁹ kui ka seadusandja.

Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioonis (art 1 a, b) on määratletud, et kriminaaltulu on kuritegelikul teel saadud majanduslik hüve, nii materiaalne kui ka mittemateriaalne vara, samuti dokumendid, mis tõendavad õigust varale või varalist huvi.

Varana võib mõista kõiki isikule kuuluvaid rahalis-majanduslikke hüvesid, olenemata nende õiguslikust staatusest.¹⁰⁰ TsÜS § 66 kohaselt on vara isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum. Seega kuuluvad vara hulka kõik isikule kuuluvad asjad, sh vallasasjad ja kinnisasjad, kõik õigused, nii intellektuaalse vara hulka kuuluvad õigused kui ka nõudeõigused, samuti muud hüved, kui need on rahaliselt hinnatavad.¹⁰¹

Riigikohus on märkinud, et KarS § 83² konfiskeerimise objektiks saavad põhimõtteliselt olla kõik asjad, õigused ja muud hüved, mis võivad olla õiguse objektiks (TsÜS § 48). Varana KarS § 83² tähenduses on käsitatav ka hüpoteek (AÕS § 325) kui AÕS § 5 lg-s 1 nimetatud piiratud asjaõigus (pandiõigus). Juhul kui kinnisasi on saadud KarS § 83² lg 1 mõttes kuriteo toimepanemise tulemusena (s.t kriminaaltuluna või selle arvel), on kinnisasjale kolmanda isiku kasuks hüpoteegi seadmine vaadeldav kuriteoga saadud vara võõrandamisena (omandamisena) KarS § 83² lg 2 tähenduses. Kriminaaltuluna või selle arvel saadud kinnisasjale kolmanda isiku kasuks hüpoteegi seadmine on käsitatav kuriteoga saadud vara võõrandamisena (omandamisena) KarS § 83² lg 2 mõttes ka siis, kui hüpoteek ei taga selle seadmisel ühtegi nõuet. Hüpoteegil on hüpoteegipidaja jaoks potentsiaalne rahaliselt hinnatav

⁹⁸ R. Narits. Õigusteadeuse metodoloogia I. Tallinn: Õiguateabe AS Juura 1997, lk 84.

⁹⁹ Viimastest lahendistest näiteks RKKKm 3-1-1-4-14 p 7; RKKKm 3-1-1-126-13 p 10, 11; RKKKm 19.12.2013, 3-1-1-125-13 p 10, 12; RKKKm 3-1-1-97-13 p 17, 20.

¹⁰⁰ J. Sootak. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 2003, lk 136.

¹⁰¹ K.Paal TsÜS § 66/3 – P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi (koost). Tsiiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

väärtus ka juhul, kui see hüpoteekeer parajasti ühtegi nõuet ei taga. Seetõttu ongi tegemist varaga KarS § 83² lg 2 mõttes.¹⁰²

Witgensteini tähendusteooria järgi on sõna tähendus tema tarvitamine tavakeeles.¹⁰³ Samas peab tõdema, et kriminaaltulu mõiste on mõnevõrra ebamäärane. Iseenesest on arusaadav, et kriminaaltulu on mingi hüve, mis saadakse süüteo toimepanemise tulemusel. Samas tekib küsimus, kas tulu on kogu vara, mida kurjategija on kuriteo toimepanemise tulemusel saanud või tuleb ebaseaduslikult teel saadust kulud maha arvutada. Tulu mõiste oma tavatähenduses viitab netotulule, st sellele, et lõppresultaadist on kulud maha arvestatud.

2008 pidi Itaalia Ülemkohus Impreglio kohtuasjas kindlaks tegema, mida tähendab Itaalia õiguse kohaselt termin kriminaaltulu konfiskeerimise kontekstis. Kuna kriminaaltulu legaaldefiniitsioon seaduses puudus, siis ei olnud selge, kas tulu all tuleb mõista kogutulu või ainult netotulu.¹⁰⁴ Kohus tõdes, et antud terminil on sõltuvalt õiguslikust kontekstist erinev tähendus.¹⁰⁵

Üldiselt toimub konfiskeerimisele kuuluva vara arvutamine neto- või brutopõhimõtte alusel. Netopõhimõtte järgi saadakse äravõetava vara suurus tulude ja kulude saldo tulemusena.¹⁰⁶ See tähendab, et varaliseks kasuks loetakse teo toimepanemise eest või teo tulemusena saadud tulu, millest arvatakse maha kulutused, mida teo toimepanija oli teo toimepanemiseks teinud.¹⁰⁷ Näiteks kui kurjategija sai narkootikumide müügist 1000 eurot, siis netopõhimõtte kohaselt arvatakse sellest maha narkomüügiga tekkinud kulutused: transpordikulu, hoiukulu, telefoni kõnedele tehtud kulud jms. Ülejäänud nõ puhaskasum kuulub kriminaaltuluna konfiskeerimisele. Selline põhimõte kehtis Saksamaal kuni 1992 aastani. Käesoleval ajal kasutab kriminaaltulu kitsast määratlust näiteks Holland.¹⁰⁸

Brutopõhimõtte kohaselt kuulub aga äravõtmisele kogu süüteoga saadud vara, olenemata tehtud kulutustest. Seega mingeid kulutusi maha ei arvestata. Nimetatud käsitluse järgi mõistetakse tulu all igasugust varalist juurdekasvu, mis ei piirdu ainult asja või õigusega, vaid hõlmab kõiki faktilisi majanduslikke soodustusi loovaid varalisi positsioone,

¹⁰² RKKKm 3-1-1-92-12, p 12-14.

¹⁰³ R. Narits, lk 87.

¹⁰⁴ D. Canale, G. Tuzet. Use and Abuse of Intratextual Argumentation in Law. Cogency. – Journal of reasoning and argumentation 2011/3 (2), lk 39.

¹⁰⁵ *Ibid*, lk 40.

¹⁰⁶ J. Sootak. Sanktsiooniõigus, lk 176.

¹⁰⁷ W. Gropp. Konfiskeerimine: mõjutusvahendist karistuseks? – Juridica 2008/VIII, lk 549.

¹⁰⁸ G. Stessens, lk 53.

kasutuseelised, kapitalikasutust ja kulutuste kokkuhoidu, s.t igasugust rikastumist alusetu rikastumise sätete kohaselt.¹⁰⁹ Seega on kuriteo toimepanemine kurjategijale teatav riisiko, sest süüdimõistmise korral konfiskeeritakse temalt kogu kuriteo toimepanemisega saadud vara, hoolimata sellest kui hästi on kulutused tõendatud ja põhjendatud. Seega kui kurjategija ostab narkootilise aine 500 euro eest ja müüb selle edasi 1000 euro eest, siis võib brutoprintsiibi kohaselt temalt konfiskeerida või sisse nõuda 1000 eurot. Tema 500 eurost omaosalust, mis isegi võis olla seaduslikku päritolu, kriminaaltulust maha ei arvata.

Kui Ameerika Ühendriikide pretsedendiõigus on olnud kahemõtteline küsimuses, kas kriminaaltulu tuvastada neto- või brutotuluna, siis Inglise kohtud on selles osas olnud väga kindlad, rakendades brutopõhimõtet, välistades seega igasuguse võimaluse kulude mahaarvamiseks.¹¹⁰

Eesti karistusseadustik kriminaaltulu mõistet ei tunne. Süüteoga saadud vara all mõeldakse eelkõige süüteo koosseisu täitmisega saadud asja (nt raha), süüteoga saadud varalise õiguse (nõudeõiguse) realiseerimisel saadud vara, samuti süüteo toimepanemise eest saadud tasu ja selle eest soetatud uut vara (KarS § 83¹).¹¹¹ Samuti lubab KarS § 83² konfiskeerida kuriteo toimepanija kogu vara, kuid tingimusel, et on alust eeldada selle saamist kuritegelikul teel. Seega tuleb kriminaaltuluna Eestis mõista KarS § 83¹ ja 83² alusel konfiskeeritavat vara ning selle arvutamisel kehtib brutopõhimõte.

2.3. Konfiskeerimine – sanktsioon või mittekaristuslik mõjutusvahend

Karistust võib määratleda kui seaduses ettenähtud ja riigi erilist hukkamõistu väljendavat karmi, st stigmatiseerivat ja piinavat kohtlemist isiku suhtes, kes on toime pannud süüteo teo.¹¹² Sisulise määratluse järgi on karistus süüdimõistetule süüteo eest kohaldatav kadu ja kitsendus ehk minetus (repressioon ehk kättemaks).¹¹³ Konfiskeerimisele mõjutusvahendina pole omased ei häbimärgistamise taotlus ega riiklik hukkamõist.¹¹⁴

¹⁰⁹ W. Gropp, lk 550.

¹¹⁰ G. Stessens, lk 52, 53.

¹¹¹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri.

– Arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=062570006
(21.04.2014).

¹¹² J. Sootak. Karistusõiguse alused, lk 181.

¹¹³ J. Sootak. Sanktsiooniõigus, lk 74.

¹¹⁴ J. Sootak. A. Parmas. Mootorsõiduki konfiskeerimine karistus- seadustiku §-s 424 sätestatud teo korral. – Juridica 2007/X, lk 691.

Konfiskeerimisalast regulatsiooni saab pidada efektiivseks siis, kui see:

1. toimib üldpreventiivse hoiatusena, kuna majanduslik kasu on organiseeritud kuritegevuse toimepanemise põhieesmärk;
2. võimaldab jätta kuritegelikud ühendused ja grupeeringud ilma kuritegeliku käitumise jätkamiseks vajalikust kapitalist;
3. takistab organiseeritud kuritegevust sekkumast legaalsesse majandustegevusse.¹¹⁵

Meie õigusdogmaatika ega ka kehtiv õigus ei käsitle konfiskeerimist karistusena.¹¹⁶ Konfiskeerimise regulatsioon asub karistusseadustikus mittekaristuslike mõjutusvahendite peatükis. Seega formaalse määratuse järgi ei ole konfiskeerimise puhul tegemist karistusega, sest seadus ei loe seda karistuseks.

Riigikohus on märkinud, et KarS § 83 lg-s 1 ettenähtud tahtliku süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimise eesmärk ei saa olla täiendava, varalise iseloomuga karistusliku meetme kohaldamine süüdimõistetule, kuna konfiskeerimise sätted paiknevad karistusseadustiku muid mõjutusvahendeid sätestavas peatükis.¹¹⁷

Küsimust, kas mingi riiklik sunnivahend on PS § 23 lg 3 mõttes käsitatav karistusena või mitte, ei saa aga lahendada üksnes karistusseadustikus sätestatust lähtudes. Kontrollimist vajab, kas mingit riiklikku sunnivahendit, mida formaalses karistusõiguses ei loeta karistuseks, tuleb siiski käsitada karistusena sisuliselt ehk materiaalselt. Põhiõiguslikud garantiid peavad olema tagatud ka nende riiklike sunnivahendite kohaldamisel, mida ei ole formaalses karistusõiguses karistusena sätestatud, kuid mis on materiaalselt käsitatavad karistusena.¹¹⁸ Riigikohus asus otsuses nr 3-1-1-37-07 seisukohale, et süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimine on materiaalses mõttes karistus.

Eeltoodu ei ole aga ainuke kord, mil Riigikohus on vaagunud mõjutusvahendi karistusliku sisu üle. Nimelt asus Riigikohtu üldkogu seisukohale, et on karistusjärgne kinnipidamine on materiaalses mõttes karistus vaatamata asjaolule, et KarS § 87² lg-s 1 nimetatakse seda meetet mittekaristuslikuks mõjutusvahendiks. See, kuidas seadusandja on mingi meetme

¹¹⁵ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise eelnõu ja seletuskiri.

¹¹⁶ I. Koolmeister. Konfiskeerimine haldussunnivahendina. – Juridica 1999/IV, lk 188.

¹¹⁷ RKKKm 3-1-1-27-07, p 14.

¹¹⁸ RKÜKo 3-1-1-37-07, p 21.2.

karistusseadustikus liigitanud, ei otsusta selle meetme määratlust põhiseaduse mõttes. Kui see oleks nõnda, võiks seadusandja soovi korral välistada karistuse kohta kehtivate põhiseaduslike tagatiste rakendumise mis tahes oma olemuselt karistusena käsitatava meetme puhul. Kohus tõi välja, et KarS § 87² lg-s 2 sätestatud karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise eeldused pole piisavalt määratletud ja KarS § 87² lg 2 on vastuolus PS § 23 lg-ga 1.¹¹⁹

Seega ei saa üheselt öelda, kas konfiskeerimine on karistus või mitte. Selle tuvastamiseks tuleb hinnata konkreetse konfiskeerimise objekti materiaalselt sisu, st konfiskeerimise eesmärgi ja sisu.

Euroopa Inimõiguste Kohus on kohtuasjas *Welch vs Ühendkuningriik* asunud seisukohale, et konfiskeerimise puhul on Euroopa inimõiguste kaitse konventsiooni artikkel seitsme mõttes olemuslikult tegemist karistusega.¹²⁰ Otsuses on välja toodud, et karistuse olemasolu hindamisel tuleb tuvastada, kas kohaldatud meede järgnes isiku kuriteos süüdimõistmisele. Hinnata tuleb kohaldatud meetme olemust ja eesmärki, meetme tähendust siseriiklikus õiguses, meetme menetlust ja raskust.¹²¹ Euroopa Inimõiguste Kohus on konventsiooni artiklis seitse sätestatud pidanud õigusriigi põhimõtte lahutamatuks osaks.¹²² Seda tuleb sätte sisust ja eesmärgist lähtuvalt tõlgendada ja kohaldada nii, et oleksid tagatud meelevaldse vastutusele võtmise, süüdimõistmise ja karistamise eest.¹²³ Samuti on Ameerika Ühendriikide ülemkohus konfiskeerimist käsitlenud karistusena.¹²⁴

Materiaalse toime poolest on konfiskeerimisel karistuse tunnuseid.¹²⁵ Kuriteoga saadud vara võib konfiskeerida nii KarS 83¹ kui ka 83² alusel üksnes siis kui on toime pandud koosseisupärane, õigusvastane ja süüline tegu. Seega kehtivad ka kriminaaltulu konfiskeerimisel samad eeldused nagu karistamise puhul (mis on sätestatud KarS §-s 2 lg 2).

Konfiskeerimine õigusliku sunnivahendina omab kaht põhieesmärki:

1) edasiste õiguserikkumiste toimepanemise takistamine (vältimine);

¹¹⁹ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 76.

¹²⁰ EIKo 09.02.1995, 17440/90, *Welch vs. Ühendkuningriik*, p 35.

¹²¹ *Ibid*, p 28.

¹²² R. Maruste. *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse*. Tallinn: Juura 2004, lk 396.

¹²³ *Ibid*.

¹²⁴ United States Supreme Court 28.06.1993, 125 L.Ed.2d 488. *Austin vs United States*. – Arvutivõrgus: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/602/case.html> (21.04.2014), p 4.

¹²⁵ J. Sootak KarS § 83/3 – J. Sootak, P. Pikamäe (koost). *Karistusseadustik*. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.

2) õiguserikkumise teel alusetult omandatud tulu (majandusliku hüve) äravõtmine.¹²⁶

Konfiskeerimine ei oma aga alati karistuslikku mõju.¹²⁷ Erinevate objektide puhul lahknevad ka konfiskeerimise eesmärgid.¹²⁸ Karistusseadustik näeb konfiskeeritavate objektidena ette lisaks süüteo toimepanemise vahendile ka süüteo toimepanemise vahetu objekti, süüteo ettevalmistamiseks kasutatud aine või eseme ja süüteoga saadud vara konfiskeerimise. Käesoleva töö raames on oluline tuvastada, kas kriminaaltulu konfiskeerimine on kehtiva õiguse mõttes karistus või mitte.

Kriminaaltulu ja ka laiendatud kriminaaltulu konfiskeerimine täidavad põhiliselt hoiatavat eesmärki, mis viib selle oma olemuselt võrreldes teiste konfiskeerimise liikidega lähemale karistusele.¹²⁹ Laiendatud konfiskeerimise probleem seisneb nõrgas põhjuslikkuse seose nõudes so vaidlusalune vara pärinemine tuvastamata kuritegelikust tegevusest, mistõttu võib löögi alla sattuda nn süütu vara. See omakorda viitab meetme karistuslikule omadusele.¹³⁰

Kirjanduses on tähelepanu juhitud sellele, et vara laiendatud konfiskeerimise regulatsioon sisaldab palju sellist, mis muudavad selle meetme karistuslikuks. Probleem tõusetus siis kui Saksamaa läks konfiskeerimisele kuuluva vara suuruse arvutamisel netopõhimõttelt üle brutopõhimõttele. Näiteks kui kurjategija paigutas 1000 eurot ausat raha narkokuriteo toimepanemisse, mille tulemusel sai 5000 eurot, siis netopõhimõtte järgi kuulub konfiskeerimisele 4000 eurot, brutopõhimõtte kohaselt aga kogu 1000 eurot, jäädes seega ilma ka ausast 1000 eurost.¹³¹ Eksitav on karistusega sarnase mõju tõttu konfiskeerimist käsitada karistusena.¹³²

Antud kontekstis saab aga rääkida konfiskeerimise kahetisest mõjust. Vahetult kuriteoga saadud kasu (4000 eurot) sissenõudmine on mittekaristuslik mõjutusvahend selle abinõu täpses tähenduses, sest nii taastatakse rikutud õigus. Muus osas (1000 eurot) on aga tegemist karistuslikku laadi meetmega. Kuna konfiskeerimine ei ole karistus, on süüõhimohte arvestamine tarbetu. Netosissetulekut ületava summa konfiskeerimine peab silmas otseselt

¹²⁶ I. Koolmeister, lk 188.

¹²⁷ RKÜKo 3-1-1-37-07, p 21.3.

¹²⁸ J. Buocht. Extended Confiscation and the Proposed Directive on Freezing and Confiscation of Criminal Proceeds in the EU: On Striking a Balance between Efficiency, Fairness and Legal Certainty. – European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2013/21 (2), lk 155.

¹²⁹ *Ibid*, lk 155.

¹³⁰ *Ibid*, lk 155

¹³¹ J. Sootak. Sanktsiooniõigus, lk 176.

¹³² J. Sootak. A. Parmas, lk 691.

preventiivset eesmärki takistada kasule suunatud kuritegusid, muutes rahapaigutamise kasutuks. Netosissetulekut ületava summa konfiskeerimine peab silmas otseselt preventiivset eesmärki takistada kasule suunatud kuritegusid, muutes rahapaigutamise kasutuks. Karistus seevastu eeldab aga ka kättemaksu ja repressiooni.¹³³

Seega viitab kriminaaltulu konfiskeerimise karistuslikule olemusele ka asjaolu, kuidas kriminaaltulu kohtu poolt tuvastatakse. Paljud riigid on kriminaaltulu mõiste määratlenud väga laialt (nn brutotulu printsiip), mistõttu on süüdistatavatel võimatu kulusid maha arvata.¹³⁴ Nimetatud termini lai määratlus Inglise õiguses oli üheks argumentidest kohtuasjas *Welch vs Ühendkuningriik*, miks Euroopa Inimõiguste Kohtus käsitles konfiskeerimist karistusena.¹³⁵

Siinkohal tekib küsimus, et kui kurjategija paigutab 1000 eurot nõ ausat raha narkootikumide ostmisse ning teeb veel täiendavaid kulusi, aga ebaõnnestub narkootikumide edasimüügil ja teenib 900 eurot, jäädes seejuures kahjumisse, siis kas kuriteoga saadud 900 euro konfiskeerimine on mõjutusvahendi kohaldamisena õigustatud. Töö autor nõustub õiguslases kirjanduses avaldatud seisukohaga, et antud summa konfiskeerimine omab karistusliku iseloomu.

Kriminaaltulu konfiskeerimist kujutatakse sageli kui reparaativset (parandavat) mõjutusvahendit.¹³⁶ Nimelt asus ka Ühendkuningriigi valitsus Euroopa Inimõiguste Kohtus seisukohale, et arvestades karistuse iseloomu ja tõsidust EIÕK artikli 7 tähenduses, on kriminaaltulu konfiskeerimine reparaativse ja preventiivse, mitte aga karistusliku mõjuga.¹³⁷

Kriminaaltulu konfiskeerimise põhiidee seisneb selles, et kuritegu ei tohi ära tasuda. Konfiskeerimise reparaativne toime kannatanuta kuritegudes on pigem illusoorne kui reaalne. Kuigi põhimõtteliselt kriminaaltulu konfiskeerimine taastab *status quo ante*, ei heasta see alati õigusrikkumisega tekitatud kahjusid. Näiteks narkokuritegevusest saadud kriminaaltulu konfiskeerimine ei oma sageli mingit seost kuriteoga tekitatud sotsiaalse ja majandusliku kahjuga.¹³⁸

¹³³ J. Sootak. Sanktsiooniõigus, lk 176.

¹³⁴ G. Stessens, lk 52.

¹³⁵ *Ibid*, lk 53.

¹³⁶ *Ibid*, lk 50.

¹³⁷ P. Alldridge. *Money Laundering Law. Forfeiture, confiscation, civil recovery, criminal laundering and taxation of the proceeds of crime*. Portland: Hart Publishing 2003, lk 241.

¹³⁸ G. Stessens, lk 51.

Oluline erinevus kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimise ja rahalise karistuse vahel siseneb rahalise summa kindlaksmääramise alustes. Laiendatud kriminaaltulu konfiskeerimisel teeb kohus põhimõtteliselt kindlaks saadud kuritegeliku tulu, mis on kuritegelikul teel saadud. Samas karistust mõjutab kuriteo raskus ja muud asjaolud, mis on seotud kurjategijaga, nagu näiteks varasem karistus, kurjategija isik jms.¹³⁹

Riigikohus märkinud, et ei nõustu, et kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimise puhul oleks olemuselt tegemist karistusega. Kohus nõustub, et laiendatud konfiskeerimise puhul võib olla tegemist lisaks omandipõhiõiguse riivele ka põhiseaduse teiste põhimõtete riivega. Arvestades aga suurt avalikku huvi organiseeritud kuritegevuse tõkestamiseks, ei ole niisugune riive ebaproportsionaalne ega anna alust asuda seisukohale, nagu oleks kriminaaltulu konfiskeerimine põhiseadusega vastuolus.¹⁴⁰

Konfiskeerimise kui mittekaristusliku mõjutusvahendi toime on tõkestuslik, olles eeskätt piiratud toimepanijalt ebaseaduslikult saadud vara äravõtmisega. Kuid olles käsitatav mittekaristusliku mõjutusvahendina, omab konfiskeerimine toime poolest siiski karistuse tunnuseid, tuginedes muu hulgas isiku süüle ja rajanedes sarnaselt karistuse mõistmisega individuaalse vastutuse põhimõttele.¹⁴¹

Kuna kriminaalpreventsioon ei sea kuritegevuse lõpetamise ehk täieliku väljajuurimise eesmärki, vaid taotleb üksnes kindla ja stabiilse kontrolli saavutamist kuritegevuse üle, selle hoidmist üldsusele talutavates raamides, siis peetaksegi sisuliselt õigemaks kasutada kriminaalpreventsiooni mõistelise sünonüümina kuritegevuse kontrolli, mitte ennetamist.¹⁴²

Eripreventsioon on üksikkurjategija mõjutamine ning sellel on kolmesugune mõju:

1. üldsuse kaitsmine kurjategija isoleerimine (kindlustamine);
2. kurjategija taunimine talle karistuse kohaldamisega (hirmutamine).
3. kurjategija selline mõjutamine, et ta uuri kuritegusid toime ei paneks (kasvatamine).

Positiivse eripreventsiooni puhul on karistus suunatud süüdlase parandamisele, tema tagasitoomisele ühiskonda (resotsialiseerimisele). Negatiivne eripreventsioon seisneb

¹³⁹ *Ibid*, lk 36.

¹⁴⁰ RKKKm 3-1-1-130-12, p 20.

¹⁴¹ RKKKo 3-1-1-119-09, p 31.

¹⁴² E. Raska, lk 171.

kurjategija kahjustamises (eelkõige vangistamine) või tema hirmutamises.¹⁴³ Üldpreventsiooni ülesanne on aga näidata karistusõigust ühiskonda kaitsva institutsioonina.¹⁴⁴ Sisuliselt tähendab negatiivne üldpreventsioon karistusega ähvardamist, mis hoiab isikut eemale süütegude toimepanemisest.¹⁴⁵ Üldpreventsiooni positiivne aspekt põhineb asjaolul, et karistusähvardus ja karistuse kohaldamine mõjuvad õiguskorra tugevust ja toimejõudu ning elanikkonda tugevdavalt.¹⁴⁶

Kuigi mõjutusvahendi eesmärk on üldsuse kaitse, on see siiski eripreventiivne vahend ning hõlmab konkreetset isikut puudutavaid teraapilisi või turvalisust suurendavaid abinõusid.¹⁴⁷

Teooria, et kriminaaltulu äravõtmine on kõige tõhusam relv kuritegevuse vastu võitlemisel, rajaneb neljal argumendil:

- 1) seni kuni kasu on kurjategija motiiviks, on kriminaaltulu konfiskeerimisel tõhus hoiatav toime;
- 2) võttes kurjategijalt ära ebaseadusliku tulu, hoiame ära selle sattumise legaalsesse majandusse;
- 3) tulu äravõtmisega võtame ka ära võimaluse panna sellega toime uusi kuritegusid;
- 4) kuritegevus ei tohi ära tasuda.¹⁴⁸

Narkootikumide vahendajad panevad kuritegusid toime eelkõige tulu teenimise eesmärgil. Osadele isikutele võib vangistus olla piisav hoiatus, et mitte kuritegusid toime panna. Kuid osadele on vangistus seda riski väärt – see on nende äri hind. Samas kui nad teavad, et kõik nende teenitu tulu võidakse ära võtta, siis nad ei ole võib olla nii innukad uusi kuritegusid toime panema.¹⁴⁹ Konfiskeerimisega antakse üldsusele selge sõnum, et kuritegude toimepanemine ei tohi ära tasuda. Potentsiaalsed kurjategijad peavad arvestama, et konfiskeerimise korral võidakse neilt ära võtta nii kuriteoga saadud vara ning laiendatud konfiskeerimise puhul kogu vara. Kriminaaltulu arvutamise brutopõhimõttest tulenevalt ei saa kurjategija valida, millisest varast loobuda. Sageli konfiskeeritakse kurjategijalt lisaks

¹⁴³ J. Sootak. Sanktsiooniõigus, lk 54.

¹⁴⁴ *Ibid*, lk 135.

¹⁴⁵ *Ibid*, lk 39.

¹⁴⁶ *Ibid*, lk 47.

¹⁴⁷ *Ibid*, lk 183.

¹⁴⁸ R. T. Naylor. Wash-out: A critique of follow-the-money methods in crime control policy. – *Crime, Law & Social Change* 1999/32, lk 11.

¹⁴⁹ C. E. McCaw. Asset Forfeiture as a Form of Punishment: A Case for Integrating Asset Forfeiture into Criminal Sentencing. – *American Journal of Criminal Law* 2011/38 (2), lk 197.

rahale ja pangakontodele, nende autosid ja kinnisvara, millega neil on aga isiklikku laadi suhe. Inimesele on palju raskem kaotada oma maja, kui samas vääringus raha.¹⁵⁰

Kriminaaltulu konfiskeerimisega pannakse isik samasse olukorda, kus ta oleks olnud siis, kui ta ei oleks kuritegu toime pannud.¹⁵¹ Siiski võib kriminaaltulu konfiskeerimine tekitada teatavat ebavõrdset kohtlemist selle isiku kasuks, kes tarvitab kõik ebaseaduslikul teel teenitu ära.¹⁵² Näiteks kui kaks isikut saavad narkokuriteo toimepanemise tulemusel võrdses koguses raha, neist üks ostis saadud kriminaaltulu eest maja ja auto, teine aga tarvitas raha meelelahutuse peale, siis esimesel juhul konfiskeeritakse isikult nii maja kui ka auto, teisel ei ole aga midagi konfiskeerida. Mõlemale isikule mõistetakse nende süüle vastava karistus, aga sealjuures on üks jäänud ilma oma varast, teiselt ei ole midagi võtta. Lahendusena saaks siiski teiselt kurjategijalt välja mõista rahasumma, mis vastab konfiskeeritava kriminaaltulu väärtusele.

Seega tuleb tõdeda, et kuigi kriminaaltulu konfiskeerimine ei ole karistus *strictu sensu*, on siiski raske eitada, et laiendatud kriminaaltulu konfiskeerimisel on tihe side karistusega.¹⁵³

2.4 Kriitikute seisukohad

Kriitikud leiavad, et samal ajal kui organiseeritud kuritegevus on laialt levinud, elujõuline ja kasvab, paistab kriminaaltulu tuvastamine liikuvat hoopis vastassuunas.¹⁵⁴ Kriminaaltulu konfiskeerimine ei ole kusagil maailmas edukas olnud – kriminaalkonfiskeerimise (ja ka tsiviilkonfiskeerimise) numbrid on küll suurenenud, kuid tulemus on vaevalt rahuldav, ning seda nii finantsilistes tulemustes kui ka teiste eesmärkide osas (eelkõige ennetava ja hirmutava meetmena).¹⁵⁵

Kui algselt õigustati kriminaaltulu konfiskeerimist võitlusega „narkovastases sõjas“, siis käesolevaks ajaks on nii kuritegude nimekiri kui ka konfiskeerimise ulatus läinud palju kaugemale.¹⁵⁶ Ka viimases karistusseadustiku redaktsioonis on leevendatud laiendatud

¹⁵⁰ *Ibid*, lk 197.

¹⁵¹ *Ibid*, lk 200.

¹⁵² R.T.Naylor, lk 12.

¹⁵³ J. Buocht, lk 148.

¹⁵⁴ P. Bean. *Drugs and Crime*. Cullopton: William Publishing 2008, lk 167.

¹⁵⁵ H. Nelen. Hit them where it hurts most? The proceeds-of-crime approach in the Netherlands. – *Crime, Law & Social Change* 2004/41, lk 530.

¹⁵⁶ R.T.Naylor, lk 4.

konfiskeerimise¹⁵⁷ tingimusi selliselt, et edaspidi oleks võimalik kohaldada laiendatud konfiskeerimist juhul, kui isik mõistetakse laiendatud konfiskeerimist võimaldavas nn kataloogikuriteos süüdi ja talle mõistetakse karistusena vähemalt üheaastane vangistus, varasema kolme aasta asemel. Laiendatud konfiskeerimist õigustatakse peamiselt vajaliku vahendina organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses, mistõttu ei tohiks seda rakendada nõ esmakurjategijate puhul.¹⁵⁸ Eestis on laiendatud tulukonfiskeerimise kohaldamine võimalik 23 kuriteokoosseisu korral.¹⁵⁹

Ühe aspektina toovad kriitikud välja, et kriminaaltulu konfiskeerimine võib olla riigile väga tulutoov. Näiteks Ameerika Ühendriikides on konfiskeeritud kriminaaltulu allikaks, millest rahastatakse õiguskaitseorganeid ning tegemist on valitsuse jaoks „suure äriga“.¹⁶⁰ Kriitikud on sellist lähenemist nimetanud kasumile orienteeritud (*profit-oriented*) kriminaaltulu konfiskeerimiseks.¹⁶¹ Leitakse, et on põhimõtteliselt vale uurida kuritegusid ja esitada süüdistusi keskendudes seejuures kriminaaltulule, mis lõpuks laekub riigile. Teise aspektina tuuakse välja, et kriminaaltulule keskendumine mõjutab tugevalt õiguskaitseorganite prioriteete ja strateegiaid.¹⁶² Õiguskaitseorganite põhieesmärk saab olla raske kuritegevuse vähendamine, seejuures kriminaaltulu konfiskeerimine saab olla vahe ainult vahe-eesmärk.¹⁶³ Märkimisväärsed rahalised hüved, mida õiguskaitseorganid seoses narkovastase võitlusega saavad, võib politsei ja prokuratuuri tähelepanu viia teistelt olulisematelt kuritegevuse probleemidelt.¹⁶⁴

Ühe probleemina nähakse ka kohtuvälistes kokkulepetes nn karistustega kauplemises. Nimetatud kokkulepetes kahtlustatavalt kriminaaltulu äravõtmine on atraktiivne prokurörile, aga ka kohtule, kuna see aitab vältida pikka kohtuprotsessi ja võimaldab asjaga kiiresti ühele poole saada. Selline lähenemine võib aga seada need kurjategijad paremasse olukorda, kelle on kriminaaltulu välja anda, võrreldes nõ vaeste kurjategijatega. Peab tõdema, et kahtlustaval on raske keelduda kokkuleppest, millega on võimalik vältida kohtuprotsessi. Sellistes olukordades peaks prokurör hoiduma kahtlustatava keelitamisest kokkulepet sõlmida. Euroopa Inimõiguste Kohus on märkinud, et peab olema tasakaal kahe alternatiivi vahel –

¹⁵⁷ KarS § 83² lg 1

¹⁵⁸ J. Buocht, lk 141.

¹⁵⁹ *Infra*, lk 37.

¹⁶⁰ C. E. McCaw, lk 219.

¹⁶¹ G. Stessens, lk 56.

¹⁶² *Ibid*, lk 56.

¹⁶³ *Ibid*, lk 56.

¹⁶⁴ *Ibid*, lk 58.

sõlmida kokkulepe või kaitsta end kohtus.¹⁶⁵ Laiendatud konfiskeerimise puhul on suur risk, et konfiskeerimise objektiks võib sattuda nn süütu vara.¹⁶⁶

Samuti kaheldakse kriminaaltulu konfiskeerimise preventiivses toimes. Naiivne on oletada, et kurjategijate käitumist ja motivatsiooni, rääkimata religioossetest või ideoloogilistest fanaatikutest, saab kuidagi mõjutada rahaliste vahenditega.¹⁶⁷ Valdav osa professionaalseid kurjategijaid on ka suured kulutajad. See on ühest küljes seletatav sellega, et soovitakse avaldada muljet oma jõukusega, teisalt nad teavad, et alati võib nende kuritegelik karjäär katkeda kas konkurentide või võimuesindajate sekkumise tõttu. Kogenud kurjategijad võtavad konfiskeerimist kaalutletud riskina, see on sellise äri hind.¹⁶⁸ Üldteada on see, et valdav osa kurjategijaid ei ole narkoparunid, mistõttu vara kaotus sunnib neid lihtsalt kordama tulutoovaid kuritegusid, õppides samas paremini oma ebaseaduslikku tulu peitma. Korduvalt on tõestatud, et valdav osa isikud käituvad rahaga erinevalt sõltuvalt selle päritolust. Ebaseadusliku sissetuleku puhul tundub valitsevaks printsiibiks olevat „kergelt tuleb, kergelt läheb“. Uuring Oslo prostituutide hulgas näitas, et legaalselt teenitud raha kasutasid nad väga ettevatlikult, samas ebaseaduslikult saadu kulutasid narkootikumide, alkoholi ja uhkete riiete peale, isegi siis kui nende legaalne sissetulek on ebapiisav pere põhivajaduste katmiseks.¹⁶⁹

Üheks olulisemaks küsimuseks kriminaaltulu konfiskeerimisel on inimõiguste teema. Kaks kõige vastuolulisemat teemat on olnud pööratud tõendamiskoormus ja tsiviilõiguslik konfiskeerimine. Mõlemat on korduvalt kahtluse alla seatud ning osad juristid, et need rikuvad õigust õiglasele kohtulikule arutamisele¹⁷⁰ ja õigust varale¹⁷¹.

2.5. Kriminaaltulu konfiskeerimise alused ja eeldused

Mõned õigussüsteemid liigitavad konfiskeerimist lähtuvalt selle preventiivsest või karistuslikust eesmärgist. Mõnedel juhtudel võib konfiskeerimisel olla ka reparatiivne funktsioon, näiteks juhtumitel, mil konfiskeeritud vara kasutatakse kuriteo ohvritele hüvitisena.¹⁷²

¹⁶⁵ *Ibid*, lk 60.

¹⁶⁶ J. Buocht, lk 139.

¹⁶⁷ H. Nelen, lk 530.

¹⁶⁸ A. Verhage, P. Ponsaers. Power-seeking crime? The professional thief versus the professional launderer. – *Crime, Law & Social Change* 2009/51, lk 409.

¹⁶⁹ R.T.Naylor, lk 11.

¹⁷⁰ Art 6. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.

¹⁷¹ Art 1. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, esimene protokoll.

¹⁷² G. Stessens, lk 31.

Õiguslalases kirjanduses eristatakse kolme erinevat konfiskeerimise liiki. Esimene neist on vahendi s.o kuriteo toimepanemiseks kasutatud eseme konfiskeerimine (KarS 83 lg 1), teine on kuriteo toimepanemise objekti konfiskeerimine (KarS § 83 lg 2) ning kolmandaks, kõige nüüdisaegsemaks konfiskeerimise eriliigiks on kriminaaltulu konfiskeerimine (KarS 83¹ ja 83²). Eelnimetatutega seondub ka nn asenduskonfiskeerimine (KarS § 84), mida kohaldatakse siis, kui konfiskeeritavat vara ei saa objektiivsetel põhjustel ära võtta.

Üldjoontes on kasutusel kolm erinevat kriminaaltulu konfiskeerimise süsteemi:

1. karistusõiguslik konfiskeerimine – konfiskeerimist vaadeldakse osana karistuse mõistmisest, st konfiskeerimine otsustatakse kas kriminaalmenetluses või pärast selle lõppu ning konfiskeerimine eeldab isiku süüdimõistmist või vähemalt kuriteotunnustega õigusvastase teo tuvastamist;
2. tsiviilõiguslik konfiskeerimine – kuriteo tõendamine või isiku kuriteos süüdimõistmine ei ole vajalik. Nn *in rem* konfiskeerimismenetluses on protsess suunatud vara vastu, mis on olnud kuriteo objektiks või mis on kahtlase päritoluga, vara sidumine kuriteo toimepanijaga ei ole vajalik. Kahtlase päritoluga vara omanik või valdaja peavad ise tõendama, et on omandanud vara legaalselt.
3. administratiivkonfiskeerimine ehk halduskonfiskeerimine – jääb kahe eelpoolnimetatud konfiskeerimisliigi piirialale. Konfiskeeritakse õiguskaitseorganite poolt leitud ja ära võetud vara, mille suhtes keegi pretensioone ei esita.¹⁷³

Kontinentaal-Euroopa õigussüsteemiga riikides (nt Saksamaa, Austria, Soome, Norra, Eesti) on kasutusel kriminaalkonfiskeerimine, st vara konfiskeerimise eelduseks on kuriteo toimepanemise ning vara ja kuriteo vahelise seose tuvastamine. Anglo-Ameerika õigussüsteemi kuuluvates riikides kasutatakse kriminaalkonfiskeerimise kõrval üldjuhul ka tsiviilkonfiskeerimist (nt USA, Iirimaa, Ühendkuningriik, aga samas näiteks ka Šveits). Halduskonfiskeerimist esineb mõlema õigussüsteemiga riikides, k.a Eestis.¹⁷⁴

¹⁷³ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise eelnõu ja seletuskiri.

¹⁷⁴ *Ibid.*

2.5.1. Süüteoga saadud vara konfiskeerimine

KarS § 83¹ kohaselt on kohtul kohustus konfiskeerida tahtliku süüteoga saadud vara, kui see kuulub otsuse tegemise ajal toimepanijale. Nimetaud norm jõustus 01.02.2007. Seega on süüteoga saadud vara konfiskeerimine kohtule kohustuslik. Varasemalt oli kohtul selles osas kaalutusõigus, mis oli sätestatud KarS §-s 83. Selline muudatus kannab endas kriminaalpoliitilist sõnumit, et süütegude toimepanemine ei tohi ära tasuda.

Süüteoga saadud vara all mõistetakse eeskätt süüteokoosseisu objektiivsete tunnuste realiseerimisega saadud asja, varalise õiguse kasutamise teel saadut, süüteo toimepanemise eest saadud tasu või ka sellise tasu eest soetatud vara.¹⁷⁵

Erandina on kohtul õigus sellest reeglist kõrvale kalduda ning proportsionaalsuse põhimõttest tulenevalt jätta süüteoga saadud vara kas osaliselt või täielikult konfiskeerimata. Seda eeldusel, et konfiskeerimine oleks süüteo asjaolusid või isiku olukorda arvestades ebamõistlikult koormav või kui vara väärtus on vara hoiu-, võõrandamis- või hävitamiskuludega võrreldes ebaproportsionaalselt väike. KarS § 83¹ lg 3 tõlgendamisel tuleb lähtuda sellest, et konfiskeerimise kui karistusõigusliku mõjutusvahendi eesmärk ei võimalda üldjuhul PS § 11 teise lause nõudeid järgides õigustada konfiskeerimisotsustuse adressaadiks mitteoleva kolmanda isiku, sh kuriteos kannatanu põhiõiguste olulist piiramist¹⁷⁶.

Proportsionaalsuspriintiibi tähtsust on Euroopa Kohus toonitanud mitmes lahendis¹⁷⁷ ning see peab piirama riigi karistusvõimu.¹⁷⁸ Proportsionaalsuse põhimõtte tuleneb PS § 11 teisest lausest, mille kohaselt õiguste ja vabaduste piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud. Põhiõiguse riive on proportsionaalne, kui see on eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas.¹⁷⁹ „Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama

¹⁷⁵ RKKKo 3-1-1-119-09, p 31.

¹⁷⁶ RKKKm 3-1-1-97-10, p 35.

¹⁷⁷ P. Randma. Euroopa Ühenduse kriminaalõiguslikud põhimõtted – Juridica 2000/VI, lk 313.

¹⁷⁸ J. Sootak. Sanktsiooniõigus, lk 143.

¹⁷⁹ J. Buocht, lk 152.

efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt eesmärgi tähtsust.“¹⁸⁰

Samuti võib kohus tsiviilhagi rahuldamise eesmärgil vähendada konfiskeeritava vara suurust tsiviilhagi eseme võrra. See rakendub eelkõige varavastaste kuritegude puhul, kus näiteks kelmuse teel vara saanud kurjategija vastu on kannatanu poolt esitatud tsiviilhagi ja samas oleks võimalik kelmuse teel saadu konfiskeerida süüteoga saadud varana. Sellisel puhul on kohtul õigus kriminaaltulu jätta osaliselt või täielikult konfiskeerimata. Loomulikult lasub kohtul selle erandi kohaldamisel põhjendamiskohustus.

Süüteoga saadud vara konfiskeerimisel KarS § 83¹ alusel peab kohus põhjendama konfiskeeritava vara pärimist arutatava kriminaalasja asja esemeks olevast süüteost. Sellist seotust ei ole võimalik tõendada üksnes üldiste kriteeriumidega nagu isikul legaalse sissetuleku puudumine. Seega erinevalt KarS §-s 83² sätestatust, kus tõendamiskoormis on pööratud ja süüdistataval endal tuleb tõendada oma vara legaalset päritolu, peab KarS § 83¹ rakendamisel konkreetse vara seotust konkreetse kuriteoga tõendama süüdistaja.¹⁸¹

Süüteoga vara konfiskeerimine on võimalik nii teo toimepanijalt kui ka kolmandalt isikult, kes on selle omandanud toimepanija arvel, kingitusena või muul viisil turuhinnas olulisemalt soodsamalt. Siingi on oluline märkida, et kolmandalt isikult konfiskeeritav vara peab alati pärinema konkreetsest teost so süüteost, milles teo toimepanija süüdi tunnistati.¹⁸² Seega kui kurjategijal vara puudub, aga tema abikaasal on vara, mis on legaalset päritolu, siis seda vara ei ole võimalik konfiskeerida. Kui aga tuvastamist leiab, et osa abikaasa vara on soetatud süüteoga saadud varast, siis kuulub nimetatud vara konfiskeerimisele.

Reeglina tehakse konfiskeerimise otsus kohtuotsusega, aga juhtumitel, kui isiku suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud otstarbekuse kaalutlusel, võib kohus kuriteoga saadud vara konfiskeerida määrusega.

¹⁸⁰ RKPJKo 3-4-1-16-08, p 29.

¹⁸¹ RKKKo 3-1-1-73-10, p 9.1.

¹⁸² RKKKm 3-1-1-27-13, p 8.1.

2.5.2. Kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine

Alates 01.02.2007 kaotati karistusseadustikust varalise karistuse instituut, kuna leiti, et varalise karistuse praktiline väärtus on väike. Varalise karistuse kohaldamist peeti ebaefektiivseks, kuna selle lisakaristuse mõistmise eelduseks on vara olemasolu süüdimõistetul. Väga tihti on aga kurjategijad kogu oma vara kirjutanud sugulaste, varifirmade jm kolmandate isikute nimele. Varalise karistuse kaotamise asemel nähakse süüdimõistmise korral ette kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimine (KarS § 83²). Muudatuse eesmärk oli kriminaaltulu konfiskeerimise tõhustamine. Seaduseelnõu seletuskirjas toodi välja, et karistusseadustiku kehtiv konfiskeerimise regulatsioon ei ole rakendunud efektiivselt ja praktikas on tõusetunud mitmeid probleeme.¹⁸³

Laiendatud konfiskeerimine on oluline vahend kriminaaltulu kättesaamiseks, eriti raske ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses olukorras, kus on raske tõestada vara seost konkreetse kuriteoga.¹⁸⁴

Kehtiva õiguse kohaselt on kriminaaltulu konfiskeerimine võimalik järgmiste eelduste korral:

- 1) isik mõistetakse süüdi ühes KarS-i eriosas nimetatud nn kataloogikuriteos,
- 2) süüdimõistetut karistatakse üle üheaastase või kuni eluaegse vangistusega;
- 3) kuriteo olemuse, isiku legaalse sissetuleku ja varandusliku olukorra ning elatustaseme erinevuse või muu põhjuse tõttu on alust eeldada, et isik on saanud vara kuritegude toimepanemise tulemusena.

Erinevalt süüiteoga saadud vara konfiskeerimisest, mis laieneb nii kuritegudele kui ka väärtegudele, kohaldub laiendatud konfiskeerimine ainult karistusseadustiku eriosas loetletud kuriteokoosseisudele. Tegemist on praktikas valdavalt organiseeritud kuritegevusega seostatava ja majandusliku kasu saamisele suunatud kuritegudega. Nendeks kataloogikuritegudeks on järgnevad kuriteokoosseisud: raske tervisekahjustuse tekitamine (§ 118), inimkaubandus (§ 133), inimkaubanduse toetamine (§ 133¹), kupeldamine (§ 133²), doonorlusele sundimine (§ 138¹), inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil (§ 175), narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine (§ 184), narkootilise ja psühhotroopse aine edasiandmine nooremale kui kaheksateistkümneaastasele

¹⁸³ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise eelnõu ja seletuskiri, I osa.

¹⁸⁴ J. Buocht, lk 139.

isikule (§ 185), narkootilise ja psühhotroopse aine levitamise ettevalmistamine (§ 189), Eesti Vabariigi vastu suunatud vägivaldne tegevus (§ 231), riigireetmine (§ 232), salakuulamine (§ 234), terrorikuritegu (§ 237), terrorikuriteo ja selle toimepanemisele suunatud tegevuse rahastamine ja toetamine (§ 237³), kuritegelik ühendus (§ 255), kuritegeliku ühenduse organiseerimine (§ 256), ebaseadusliku tegevuse võimaldamine (§ 268), altkäemaksu võtmine (§ 294), salakaubavedu (§ 391), keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisse- ja väljavedu (§ 392), rahapesu (§ 394), lõhkeaine ebaseaduslik käitlemine (§ 414); lõhkeseadeldise ja selle olulise osa ebaseaduslik käitlemine (§ 415).

Alates 08.03.2014 on laiendatud konfiskeerimine lubatud juhul, kui karistusena mõistetakse pikem kui üheaastane vangistus või eluaegne vangistus. Varasema regulatsiooni kohaselt oli laiendatud konfiskeerimine võimalik, kui mõistetud karistus oli üle kolme aasta või eluaegne vangistus. Muudatuse tingis vajadus, et karistuspraktika on Eestis osutunud prognoositust leebemaks ning kolmeaastasest vangistusest pikema vangistuse mõistmine karistusena on pigem erandlik. Minimaalse vangistuse nõue peab tagama selle, et laiendatud konfiskeerimine kaasneb ka tegelikult raskete kuritegudega. Samas näitab praegune kohtupraktika, et sisuliselt on raskete kuritegude puhul praktikas laiendatud konfiskeerimise kohaldamine siiski võimalik.¹⁸⁵

Konfiskeerimise eeldusena ei ole oluline, kas vangistus on realselt täitmisele pööratud või mõistetud tingimisi katseaja kohaldamisega, sest karistusest tingimisi vabastamine ei ole iseseisev karistusliik, vaid see on põhikaristuse üks võimalikest individualiseerimise viisidest.¹⁸⁶

Erinevalt süüteoga saadud vara konfiskeerimisest, ei oma laiendatud konfiskeerimise kohaldamisel tähtsust asjaolu, et konfiskeerimisele kuuluv vara pärineks kuriteost, mille eest isik selles asjas süüdi tunnistatakse. KarS 83² mõttes pole kirjeldatud seose tuvastamine nõutav, nagu pole nõutav seegi, et laiendatud tulukonfiskeerimine saaks järgneda üksnes omakasulise kuriteo toimepanemisele. KarS § 83² lg 1 kohaldamine põhineb asjaolude kindlakstegemisel, millele tuginedes on alust eeldada, et isik sai vara kuriteo toimepanemise tulemusena. See tähendab, et isiku legaalse sissetuleku ja elatusaseme võrdluse tulemusena peab kohus olema jõudnud veendumusele, et süüdlasele kuuluv vara pärineb eeldatavalt

¹⁸⁵ Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=27e5c488-1c4d-4a29-b30f-05c19e9094a6& (21.04.2014).

¹⁸⁶ RKKKo 3-1-1-40-04, p 8.

varasematest kuritegudest.¹⁸⁷ Samas kuulub konfiskeerimisele üksnes selline vara, mis konfiskeerimisotsustuse tegemise ajal kuulub konfiskeerimisotsustuse adressaadile. Kui ekslikult konfiskeeritakse asi, mis ei kuulu konfiskeerimisotsustuse adressaadile, selle asja omand konfiskeerimisel riigile üle ei lähe ja üldjuhul võib omanik asja riigilt välja nõuda. Juhul, kui asi mingil põhjusel pärast konfiskeerimist ei säili, tekib omanikul KarS § 85 lg 2 alusel õigus saada riigilt selle eest hüvitist.¹⁸⁸ Laiendatud tulukonfiskeerimine võib hõlmata süüdimõistetud kogu vara. Seega võib KarS § 83² sätete alusel laiendatud konfiskeerimist kohaldades aluseks võtta isiku kuritegeliku eluviisi.¹⁸⁹

Üks väga tundlik ja juristide hulgas rohkelt vaidlusi tekitanud küsimus on kriminaaltulu konfiskeerimisel rakenduv pööratud tõendamiskoormis.¹⁹⁰ Oluline erinevus süüteoga saadud vara konfiskeerimisest seisnebki veel selles, et konfiskeeritava vara puhul kehtib ümberpööratud tõendamiskoormis. Konfiskeerimist ei kohaldata varale, mille suhtes isik tõendab, et selle eest on täielikult või olulises osas tasutud õiguspäraselt saadud vahendite arvel.¹⁹¹ Olukorras, kus konfiskeerimisnõue ületab konfiskeeritava vara väärtust ilmselgelt (mitmetes kordades), ei oma väärtuse määramine tähtsust.¹⁹²

Euroopa Inimõiguste Kohus leidis lahendis Phillips vs UK, et isiku õigus sellele, et tema süütust eeldatakse ja prokuröri kohustus süüd tõendada kuuluvad kindlasti EIK art 6 kaitsealasse, kuid see õigus ei ole absoluutne. Senine Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika toetab konfiskeerimise puhul tõendamiskoormuse ümberpööramist tingimusel, et asjaolude ümberlükkamine ei seisne enda inkrimineerimises kuriteos. Tuleb silmas pidada, et konfiskeerimisotsuse tegemisel ei tule kohtul enam lahendada süüküsimust – kas isik on kuriteos süüdi või mitte, see otsustatakse eraldi. Eeltoodud kohtupraktikale tuginedes võib väita, et ümberpööratud tõendamiskoormuse seadustamine Eestis on kooskõlas põhiseaduse ja meie õiguse üldpõhimõtetega.

Kui seni oli laiendatud tulukonfiskeerimine kohtule kohustuslik, siis alates 08.03.2014 on see kohtu diskretsiooniõigus, st kohus peab igal konkreetsel juhul otsustama, kas esinevad alused laiendatud konfiskeerimise kohaldamiseks või mitte. Muudatusega taheti tasakaalustada

¹⁸⁷ RKKKo 3-1-1-4-11, p 11.

¹⁸⁸ RKKKm 3-1-1-97-10, p 33.

¹⁸⁹ RKKKo 3-1-1-73-10, p 9.1.

¹⁹⁰ G. Stessens, lk 29.

¹⁹¹ Kuni 07.03.2014 kehtis sõnastus: „Konfiskeerimist ei kohaldata varale, mille suhtes isik tõendab, et see on omandatud õiguspäraselt saadud vahendite arvel“.

¹⁹² RKKKm 3-1-1-130-12.

seadusemuudatust, millega langetati konfiskeerimise eeldusena olevat vangistuse alammäära kolmel aastalt ühele aastale.¹⁹³

Varsema regulatsiooni kohaselt oli laiendatud konfiskeerimist võimalik kohaldada ainult füüsiliste isikute suhtes, kuna eelduseks oli vangistuse mõistmine. Uute muudatustega on konfiskeerimine lubatud ka juriidiliste isikute puhul.

Laiendatud tulukonfiskeerimist on lubatud teostada ka kolmanda isiku vara suhtes, kui tuvastamist on leidnud, et see on saadud täielikult või olulises osas kuriteo toimepanija arvel, kingitusena või muul viisil turuhinnast oluliselt soodsamalt või kui kolmas isik teadis, et vara võõrandatakse talle konfiskeerimise vältimiseks. Luues õigusliku aluse kolmanda isiku vara konfiskeerimiseks, soovis seadusandja välistada olukorda, kus konfiskeerimine osutub süüteo toimepanemise vahendi, vahetu objekti, kriminaaltulu või selle arvelt saadud vara võõrandamise tõttu võimatuks¹⁹⁴. Kolmanda isikuna võib konfiskeerida ka juriidilise isiku vara. Ümberpööratud tõendamiskoormus kolmandale isikule ei laiene, sest antud konfiskeerimise alused on kitsamad kui süüdimõistetult konfiskeerimise alused. Prokurör peab tõendama, et kolmanda isiku omanduses oleva vara on omandatud tasuta või kurjategija arvel või konfiskeerimise vältimiseks. Kolmandal isikul on võimalik enda vara konfiskeerimist vältida ja tõendada, et vara on saadud muul viisil või muust allikast.

2.5.3. Süüteoga saadud vara konfiskeerimise asendamine

Kriminaaltulu konfiskeerimisega pannakse isik samasse olukorda, kus ta oleks olnud siis, kui ta ei oleks kuritegu toime pannud.¹⁹⁵ Samas mitte alati ei ole süüdistataval vara, mida konfiskeerida. Võib juhtuda, et isik on kuriteoga saadud vara kas võõrandanud, ära tarvitanud või see on segunenud isiku muu legaalse varaga või ei ole see muul põhjusel võimalik. Näiteks kui soetatud kinnisvara või auto eest on osaliselt tasutud kriminaaltuluga.

Sellisel puhul võib kohus KarS § 84 kohaselt välja mõista summa, mis vastab konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele. Sarnaselt kriminaaltulu konfiskeerimisele on ka konfiskeerimise asendamise eesmärgiks takistada süüdlase rikastumist süüteo toimepanemise tagajärjel. Kriminaaltulu äravõtmist puudutava regulatsiooni mõtte kohaselt ei tohi süütegude

¹⁹³ Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri.

¹⁹⁴ RKKKo 3-1-1-4-11, p 8.

¹⁹⁵ C. E. McCaw, lk 200.

toimepanek osutada süüdlase jaoks kasulikuks. Kriminaalpoliitilisi eesmärke silmas pidades pole loogiliselt põhjendatav ka kriminaaltulu ära tarvitanud või selle konfiskeerimise vältimiseks võõrandanud isikute soodsam karistusõiguslik kohtlemine võrreldes nende isikutega, kellel kriminaaltulu või selle arvelt soetatud vara jätkuvalt alles on.

KarS §-s 84 märgitu hõlmab nii KarS §-s 83¹ kui ka §-s 83² toodud süüteo saadud vara konfiskeerimise asendamist ja selle sätte alusel ei ole võimalik asendada süüteo vahetu objekti konfiskeerimist.¹⁹⁶ Seega tuleb esmalt tuvastada, kas konfiskeeritava vara suhtes esineb KarS 83¹ või 83² sätestatud konfiskeerimise alused.

Konfiskeerimise asendamine ei ole kuriteo eest ettenähtud iseseisev õiguslik tagajärg, vaid konfiskeerimise täitmise erivorm, mis peab tagama, et isik ei saaks kuriteo läbi kasu ka siis, kui kuriteoga vahetult saadud vara on võõrandatud või muul viisil konfiskeerimiseks kättesaamatu. KarS § 84 järgi konfiskeerimise asendamine ei too isikule kaasa mahukamat omandiõiguse riivet kui KarS §-de 83¹ vastavalt süüteo saadud vara konfiskeerimisel, sest ka konfiskeerimise asendamisel määratav summa peab vastama konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele.¹⁹⁷

¹⁹⁶ RKKKm 3-1-1-97-10, p 44.

¹⁹⁷ RKKKm 3-1-1-1-12, p 13.

3. EESTI KOHTUTES KOHALDATUD KONFISKEERIMISED 2012. AASTAL

3.1 Kohtumenetlustest üldiselt

Avalike kohtulahendite registrist tehtud päringu kohaselt mõisteti ajavahemikul 01.01.2012 kuni 31.12.2012 Eesti maakohtutes suures koguse narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslikus käitlemises KarS § 184 järgi süüdi 452 isikut kokku 278 kriminaalasjas. Eeltoodust mõisteti KarS § 184 lg 1 järgi süüdi 144 isikut, KarS § 184 lg 2 järgi 302 isikut, viiel korral mõisteti isik süüdi KarS § 184 lg 2¹ järgi ning ühel korral KarS § 184 lg 3 järgi juriidiline isik. Seega 32% isikutest mõisteti süüdi KarS § 184 lg 1 järgi ja 67% KarS § 184 lg 2 järgi.

Karistustena mõistetud tähtajaline vangistus tuli realselt ära kanda 48% isikutest, 36% juhul määrati vangistuse kandmine tingimisi katseajaga, 14% kohaldati šokivangistust ning 2% süüdistatava suhtes kohaldati üldkasulikku tööd.

Levinuimaks menetlusliigiks oli kokkuleppemenetlus, mida kohaldati 84% kriminaalasjades. Üld- ja lühimenetlust kohaldati kumbagi 8% kriminaalasjadest. Ka süüdimõistetud isikute lõikes langetati süüdimõistev kohtuotsus 84% isiku osas kokkuleppemenetluses - süüdi mõisteti 381 isikut 234 kriminaalasjas. Üldmenetluses lahendati 22 kriminaalaja 40 isiku suhtes. Lühimenetluse korras mõisteti karistus samuti 22 kriminaalasjas 31 süüdistatava osas.

3.2 Eesti kohtupiirkondade analüüs

3.2.1. Harju Maakohtu analüüs

Erinevalt teistest maakohtutest moodustab Harju Maakohtu tööpiirkonna ainult üks maakond so Harju maakond.¹⁹⁸ Erinevus seisneb ka selles, et Harju Maakohtu kõik kolm kohtumaja asuvad asukohaga Tallinnas.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Maa- ja halduskohtute tööpiirkonnad. JMm 27.10.2005 nr 45. – RTL 2005, 110, 1696, § 1.

¹⁹⁹ Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad. JMm 27.10.2005 nr 46. – RTL 2005, 111, 1706, § 1 lg 1.

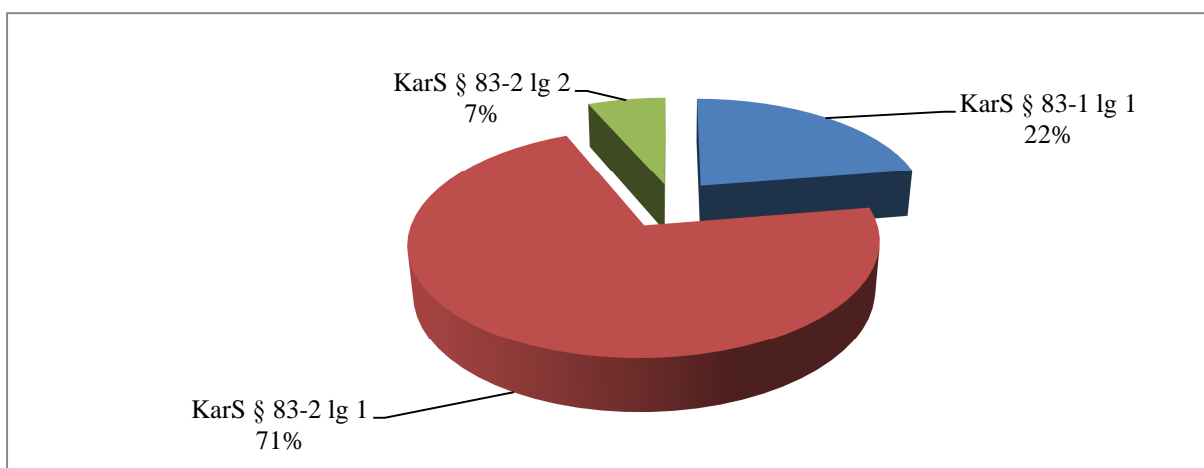
2012.a jõustus Harju Maakohtu menetletud kriminaalasjades 192 süüdimõistvat otsust, milles oli süüdistus esitatud suures koguses narkootilise aine käitlemises kokku 271 isikule. Nimetatud otsustest mõisteti 61% süüdi KarS § 184 lg 2 järgi kvalifitseeritavas kuriteos.

Nagu Eestis tervikuna on ka Harju Maakohtus populaarseimaks kriminaalasjade menetlusliigiks kokkuleppemenetlus, mis moodustab 88% süüdimõistetud kohtuotsusega kriminaalasjadest, järgnesid üldmenetlus 7% ja lühimenetlus 5%.

Kriminaaltulu konfiskeeriti 76 kriminaalasjas kokku 102 süüdimõistetult, seega 38% KarS § 184 järgi süüdimõistetute suhtes. KarS § 184 lg 1 järgi süüdimõistetute puhul kohaldati kriminaaltulu konfiskeerimist 19 isiku suhtes 17 kriminaalasjas. KarS § 184 lg 2 järgi süüdimõistetute puhul konfiskeeriti kriminaaltulu 80 isiku suhtes 59 kriminaalasjas. Kolmes kriminaalasjas kohaldati konfiskeerimist KarS § 184 lg 2¹ järgi süüdi mõistetud kolme isiku suhtes. Seega 78,4 % konfiskeerimistest teostati KarS § 184 lg 2 järgi süüdi mõistetud isikute suhtes ning kõigest 18,6% KarS § 184 lg 1 järgi süüdi mõistetud isikute suhtes.

Konfiskeerimise otsustest kohaldati enam kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist KarS § 83² lg 1 alusel (76 isiku suhtes). 24 isiku puhul konfiskeeriti vara KarS § 83¹ lg 1 alusel. Seitsmel korral konfiskeeriti kolmandale isikule kuuluv vara.

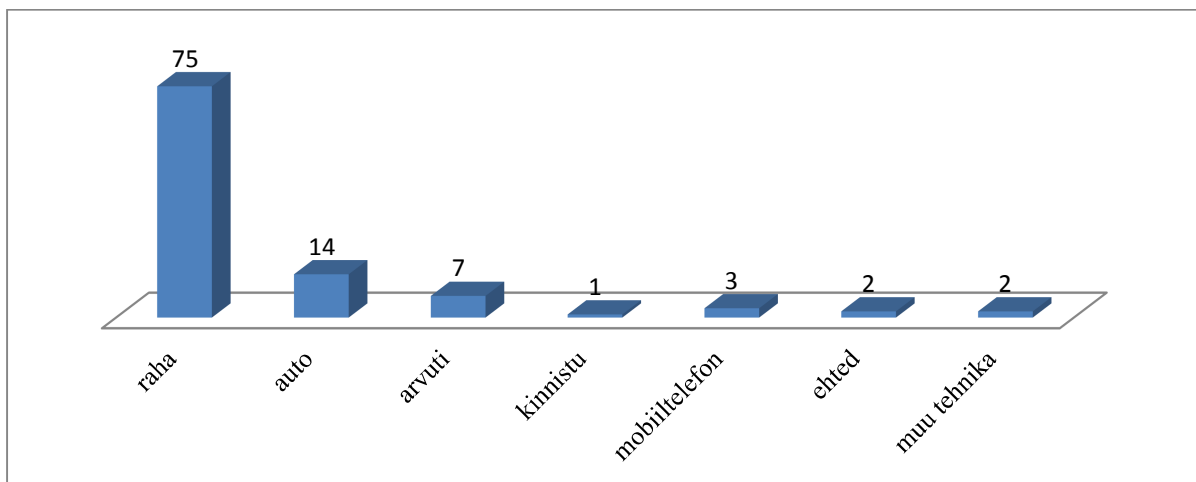
Joonis 1. 2012.a Harju Maakohtus KarS § 184 järgi süüdistatavate suhtes kohaldatud konfiskeerimised.

Konfiskeerimise asendamist KarS § 84 alusel kohaldati kokku 11 kriminaalasjas 14 isiku suhtes. Neist ainult ühes, so Harju Maakohtu kriminaalasjas nr 1-12-5145 ei konfiskeeritud vallas- või kinnisvara, vaid mõisteti süüdistatavalt konfiskeerimise asendamiseks välja

rahasummana 15 032 eurot. Kokku mõistis Harju Maakohtus asendamise korras nõudeõigusena välja 84 088,72 eurot, mis tuleb süüdistatavatel pärast kohtuotsuse jõustumist riigile ära tasuda.

Joonis 2. 2012.a Harju Maakohtus KarS § 184 järgi süüdistatavatel konfiskeeritud vara kriminaalasjade lõikes.

Konfiskeeritud varaks olid peamiselt raha, mida konfiskeeriti kokku 98,7% kriminaalasjadest, kus konfiskeerimist teostati. Kokku konfiskeeriti raha 232 886,54 euro väärtuses. Suurimaks konfiskeeritud rahasummaks oli 89 809,94 eurot ning väikseimaks 13,20 eurot. Üldistatult võib seega öelda, et ühe isiku kohta konfiskeeriti keskmiselt 2 305,8 eurot, kui juurde arvutada ka konfiskeerimise asendamise teel väljamõistetud summad, siis on summaks 3 107,6 eurot süüdimõistetud isiku kohta. Seejuures ei ole arvesse võetud konfiskeeritud muu vara väärtust.

Lisaks rahale konfiskeeriti Harju Maakohtu poolt 15 sõiduauto, 1 mootorratas, 11 arvutit (süle- ja tahvelarvutid), 4 mobiiltelefoni, 1,5 kinnistut, fototehnikat, ehteid ja väärisesemeid. Kuna enamikes kohtuotsustes ei ole välja toodud konfiskeeritud esemete väärtust, siis ei ole käesoleva uuringu käigus võimalik anda ülevaadet kogu konfiskeeritud vara väärtusest. Näiteks konfiskeeritud 15 autost oli sõiduki hind toodud välja ainult ühes otsuses.

Valdav osa kriminaaltulu konfiskeerimistest tehti kokkuleppemenetluses. Lühi- ja üldmenetluse osakaal jäi alla 10%. Huvitava asjaoluna võib välja tuua, et üldmenetluses konfiskeeriti ühe isiku kohta keskmiselt ainult 1 187,5 eurot, samal ajal kokkuleppemenetluses oli vastav näitaja 2 363,9 eurot. Ka muu vara osas konfiskeeriti üldmenetluses ainult üks mobiiltelefon, ülejäänud esemed konfiskeeriti

kokkuleppemenetluses. Lühimenetluse osakaal on marginaalne, kuna kriminaaltulu konfiskeerimist kohaldati ainult ühes kriminaalasjas, mil süüdisatavalt konfiskeeriti 13,20 eurot. Seega võiks väita, et kriminaaltulu konfiskeerimine ei ole olnud põhjuseks, miks menetluse osapooled otsustasid kriminaalasja lahendamist üldmenetluse korras.

Kriminaaltulu konfiskeerimisel on kohtul KarS § 83¹ lg 3 või § 83² lg 4 kohaselt õigus tsiviilhagi rahuldamise eesmärgil vähendada konfiskeeritava vara suurust tsiviilhagi eseme võrra. Kannatanu tsiviilhagi rahuldamise korral jätvad kohtud vara reeglina nõudeõiguse täitmiseks aresti alla. Siinkohal on huvitav välja tuua Harju Maakohtu otsus kriminaalasjas nr 1-11-13032, kus kohus otsustas süüdistatavalt kinnipidamisel tema juurest leitud sularaha summas 526 eurot konfiskeerida KarS § 83¹ lg 1 alusel ja kanda riigi omandisse, mõistes samas süüdistatavalt kannatanute kasuks välja 5 581 eurot seoses varavastaste kuritegude toimepanemisega.

Riigikohus on aga märkinud, et „Põhiseadusest lähtudes oleks lubamatu, kui riik asuks konfiskeerimise abil kolmanda isiku arvel rikastuma, võttes endale vara, mis on algselt saadud kolmanda isiku õigusi rikkudes tema arvel, ja jättes konfiskeerimisotsustuse adressaadist võlgniku maksejõuetuse riski kolmanda isiku kanda. Vältimaks konfiskeerimisel kolmanda isiku õiguste rikkumist, peab KarS § 83¹ lg 3 teist lauset tõlgendama laiendavalt - nii, et sellest sättest tuleneb üldine põhimõte, mille kohaselt on kolmanda isiku rikutud õiguste heastamisele suunatud nõudel eelisõigus riigi konfiskeerimisnõude ees.“²⁰⁰

3.2.2. Tartu Maakohtu analüüs

Tartu Maakohtu tööpiirkonna moodustavad Tartu maakond, Jõgeva maakond, Viljandi maakond, Valga maakond, Võru maakond ja Põlva maakond.²⁰¹ Tartu Maakohtu alla kuulub kuus kohtumaja asukohaga Tartus, Jõgeval, Viljandis, Valgas, Võrus ja Põlvas.²⁰²

2012.a jõustus 30 Tartu Maakohtu otsust, millistes mõisteti süüdi 67 isikut KarS § 184 järgi. 18% isikutest mõisteti süüdi KarS § 184 lg 1 järgi ning 81% KarS § 184 lg 2 järgi. Ühel korral mõisteti KarS § 184 lg 3 järgi süüdi juriidiline isik. Tegemist oli 2012.a ainsa otsusega mil süüdi mõisteti juriidiline isik. Nimelt mõistis Tartu Maakohus kokkuleppemenetluses

²⁰⁰ RKKKm 3-1-1-97-10, p 35.

²⁰¹ Maa- ja halduskohtute tööpiirkonnad § 1.

²⁰² Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad § 1 lg 4.

MTÜ Lõuna-Eesti Invakeskuse süüdi selles, et viimane omandas ja andis erinevatele isikutele korduvalt edasi kokku 6 020 fenasepaami tabletti.²⁰³

Süüdimõistetud kohtuotsustest menetleti 86% kriminaalasjadest kokkuleppemenetluses, 7% lühimenetluses ja 7% üldmenetluses. Kokkuleppemenetluses mõisteti süüdi 91% isikutest.

Kriminaaltulu konfiskeeriti 12 kriminaalasjas kokku 18 süüdimõistetult. Seega kohaldati konfiskeerimist 27% isikute suhtes (40% kriminaalasjadest), kes mõisteti süüdi suures koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslikus käitlemises.

Kõik Tartu Maakohtu konfiskeerimise otsused tehti kokkuleppemenetluses. Kriminaaltulu konfiskeeriti Tartu, Põlva, Valga ja Võru kohtumajades.

Konfiskeerimistest 11% teostati KarS § 184 lg 1 järgi süüdi mõistetud isikute suhtes ning 89% KarS § 184 lg 2 järgi süüdi mõistetud isikute suhtes.

Erinevalt Harju Maakohtu praktikast, kohaldati Tartu Maakohtus konfiskeerimise alusena üle poolte juhtumite süüteoaga saadud vara konfiskeerimist KarS § 83¹ lg 1 alusel. Nii kohaldati konfiskeerimise otsustest 11 isiku suhtes KarS § 83¹ lg 1 ning 9 isiku suhtes § 83² lg 1. Kolmanda isiku suhtes 2012.a Tartu Maakohtus konfiskeerimisi ei teostatud.

Konfiskeerimise asendamist KarS § 84 alusel kohaldati kokku 3 kriminaalasjas 5 isiku suhtes. Kokku mõistis Tartu Maakohtus asendamise korras nõudeõigusena välja 2 819,36 eurot.

Sarnaselt Harju Maakohtuga oli ka Tartu Maakohtus kõige levinumaks konfiskeerimise objektiks raha. Konfiskeerimise otsusega 12 kriminaalasjast konfiskeeriti raha 11 kriminaalasjas. Suurima summana konfiskeeriti ühelt isikult 13 750 eurot ning väikseima summana 45,03 eurot. Kokku konfiskeeriti raha 26 895,74 euro väärtuses. Seega konfiskeeriti raha keskmiselt 1 494,21 eurot ühe süüdimõistetud kohta. Arvestades juurde ka KarS § 84 alusel välja mõistetud konfiskeerimisnõuded, konfiskeeriti ühe süüdimõistetud kohta 1 650,84 eurot kriminaaltulu. Seejuures ei ole arvesse võetud konfiskeeritud muu vara väärtust, kuna seda ei ole võimalik kohtuotsuste põhjal tuvastada. Muu varana konfiskeeriti kriminaaltuluna ära üks sõiduauto ja kaks sülearvutit.

²⁰³ TMKo 1-12-1103.

3.2.3. Viru Maakohtu analüüs

Viru Maakohtu tööpiirkonna moodustavad Ida-Viru maakond ja Lääne-Viru maakond.²⁰⁴ Viru Maakohtu kohtumajad asuvad Jõhvis, Rakveres ja Narvas.²⁰⁵

2012.a jõustus Viru Maakohtus 41 kohtuotsust 85 isiku suhtes, kes olid süüdi mõistetud suures koguse narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslikus käitlemises. Nimetatud otsustest mõisteti KarS § 184 lg 1 alusel süüdi 12 isikut 10 kriminaalasjas ja KarS § 184 lg 2 alusel 72 isikut 32 kriminaalasjas. Üks isik mõisteti süüdi 184 lg 2¹ p 1 alusel narkootilise aine käitlemises suure varalise kasu saamise eesmärgil. Seega 85% isikutest mõisteti süüdi KarS § 184 lg 2 alusel.

Süüdimõistetud kohtuotsustest 68% langetati kokkuleppemenetluses, 25% lühimenetluses ja 7% üldmenetluses.

Kriminaaltulu konfiskeerimist kohaldati 11 kriminaalasjas 16 süüdistatava suhtes, seega 19% KarS § 184 järgi süüdimõistetutest (27% kriminaalajadest), mis oli madalaima näitaja Eesti. Tähelepanuväärne on asjaolu, et KarS § 184 lg 1 järgi süüdimõistetute puhul kriminaaltulu konfiskeerimist ei kohaldata. Seejuures KarS § 184 lg 2 järgi süüdimõistetute puhul konfiskeeriti kriminaaltulu 15 isiku suhtes 10 kriminaalasjas. Ühe isiku suhtes kohaldati konfiskeerimist KarS § 184 lg 2¹ järgi. Seega 94 % konfiskeerimiste otsustest teostati KarS § 184 lg 2 järgi süüdi mõistetud isikute suhtes.

Konfiskeerimise otsustest teostati 69% isiku osas kokkuleppemenetluses, 19% lühimenetluses ning 12% üldmenetluses. Kriminaaltulu konfiskeeriti nii Jõhvi kui Narva kohtumajas võrdselt 8-lt isikult.

Sarnaselt Harju Maakohtule ja erinevalt Tartu Maakohtust kohaldati Viru Maakohtus kõige sagedamini, so üle poolte juhtumitest, laiendatud tulukonfiskeerimist. KarS § 83² lg 1 alusel konfiskeeriti 9 isikult, KarS § 83¹ lg 1 alusel 4 isikult ning ühel korral konfiskeeriti kolmanda isiku vara KarS § 83² lg 2 p 1 alusel.

²⁰⁴ Maa- ja halduskohtute tööpiirkonnad § 1.

²⁰⁵ Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad § 1 lg 2.

Viru Maakohtu kriminaalasjas nr 1-11-2809 märkis kohus kahe isiku vara konfiskeerimise alusena KrMS § 126 lg 3 p 6. Kohus on otsust põhjendades küll märkinud, et süüdistatavatelt ära võetud sularaha kuulub konfiskeerimisele, kui kuritegelikul teel saadud vara. Samas ei ole otsuse põhjal võimalik tuvastada, kas kohus pidas silmas vahetult süüdistuses toodud kuriteoga saadud vara konfiskeerimist või kohaldati laiendatud konfiskeerimist. Süüdistuse kohaselt said mõlemad süüdimõistetud isikud amfetamiini ja metamfetamiini müügist tulu, mis viitaks KarS § 83¹ kohaldamisele. Samas on kohus märkinud, et „mõlemad süüdistatavad on töötud, leaalset sissetulekut ei oma, süüdistatavad ei osanud seletada raha päritolu, seega arvestades asjaolu, et süüdistatavad tegelesid narkoainete müümisega, leiab kohus tõendatuks, et nimetatud raha oli saadud kuritegelikul teel“, mis viitab jällegi laiendatud tulukonfiskeerimisele. Nimelt ei ole KarS § 83¹ kohaldamisel vaja isiku varalist seisundit hinnata, vaid tuleb tuvastada, et isik on süüdistuses toodud teo tagajärjel saanud tulu. Eelpooltoodud eksimus on oluline, kuna tegemist oli lühimenetluses tehtud kohtuniku motiveeritud otsusega.

Kriminaalasjas nr 1-10-8497 märkis Viru Maakohus süüdistatavatelt äravõetud raha ja sõiduauto konfiskeerimise alusena KarS § 83 1-4. Seejuures jääb selgusetuks, kas kohus kohaldas süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimist (KarS 83 lg 1), kuriteo vahetu objekti konfiskeerimist (KarS § 83 lg 2) või pidas silmas kuriteoga saadud vara konfiskeerimist (KarS § 83¹ või § 83²). Süüdistuse kohasel vedasid isikud narkootilist ainet autoga, mis viitab kuriteo toimepanemise vahendi konfiskeerimisele. Samas asjaolu, et süüdimõistetud said fentanüüli müügist tulu ning kohus konfiskeeris nende juurest leitud sularaha, viitab kriminaaltulu konfiskeerimisele. Kuna tegemist on kokkuleppemenetluses tehtud otsusega, siis otsuses kohtu põhjendused puuduvad.

Konfiskeerimise asendamist kohaldati Viru Maakohtus kokku 7 kriminaalasjas 9 isiku suhtes. Kokku mõistis maakohtus asendamise korras süüdimõistetutelt nõudeõigusena välja 30 545,90 eurot, mis tuleb pärast kohtuotsuse jõustumist riigile ära tasuda. Märkimisväärse osa eelpool nimetatud konfiskeerimisnõudest mõistis Viru Maakohus välja kriminaalasjas nr 1-09-17925, kus kohus tuvastas, et süüdistatavatele Western Unioni kaudu Vene Föderatsioonist kantud raha summas 30 045,90 eurot ei ole leaalset päritoluga ning tegemist on kuriteo toimepanemise tulemusena saadud varaga, kuna süüdistatavad ei tõendanud selle leaalset päritolu. Kuna need summad olid ära tarvitatud, siis kohaldas kohus KarS §-s 84 sätestatud konfiskeerimise asendamist.

Viru Maakohtu poolt 2012.a konfiskeeritud varaks oli peamiselt raha, mida konfiskeeriti 10 otsuses 11-st. Seega ei konfiskeeritud raha ainult ühes kriminaalasjas. Väikseimaks konfiskeeritud summaks oli 12,33 eurot ja suurimaks oli 124 423,02 eurot. Kokku konfiskeeriti raha summas 142 835,20 eurot. Ühe isiku kohta konfiskeeriti seega 8 927,20 eurot, mis on suurim näitaja maakohtute lõikes. Võtte arvesse ka KarS § 84 alusel välja mõistetud nõudeid, siis konfiskeeriti ühe isiku kohta 10 836,32 eurot. Lisaks rahale konfiskeeriti kriminaaltuluna kaks sõiduautot, mille väärtust ei ole otsuses välja toodud.

3.2.4. Pärnu Maakohtu analüüs

Pärnu Maakohtu tööpiirkonna moodustavad Pärnu maakond, Lääne maakond, Hiiu maakond, Saare maakond, Rapla maakond ja Järva maakond.²⁰⁶ Pärnu Maakohtu kohtumajad asuvad Pärnus, Haapsalus, Kuressaares, Raplas ja Paides.²⁰⁷

2012.a jõustus Pärnu Maakohtus 15 KarS § 184 alusel tehtud süüdimõistvat kohtuotsust kokku 29 isiku suhtes. Süüdimõistetud isikutest 59% mõisteti süüdi KarS § 184 lg 1 ja 41% KarS § 184 lg 2 alusel. Seega erinevalt teistest maakohtutest, mõisteti Pärnu Maakohtus enim süüdi just KarS § 184 lg 1 alusel.

Sarnaselt muu Eestiga tehti ka Pärnu Maakohtus valdav enamus kohtuotsuseid kokkuleppemenetluses, samas lühimenetlust ei kohaldatud kordagi. Kokkuleppementluste osakaal oli 80% (12 kriminaalasja) ja üldmenetlusel 20% (3 kriminaalasja). Kokkuleppemenetluses mõisteti süüdi 25 isikut so 86% KarS § 184 alusel süüdimõistetud isikutest.

Kriminaaltulu konfiskeerimist kohaldati 5-s kriminaalasjas kokku 9 isiku suhtes. Konfiskeerimist kohaldati seega 31% isiku suhtes (33% kriminaalasjadest), kes mõisteti süüdi suures koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslikus käitlemises.

Konfiskeerimise otsustest 44% teostati KarS § 184 lg 1 järgi süüdi mõistetud isikute suhtes ning 56% KarS § 184 lg 2 järgi süüdi mõistetud isikute suhtes.

²⁰⁶ Maa- ja halduskohtute tööpiirkonnad § 1.

²⁰⁷ Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad § 1 lg 2.

Menetlusliigiti teostati 78% isikute osas konfiskeerimine kokkulepemenetluses ja 12% osas üldmenetluses. Kõik konfiskeerimised tehti Pärnu kohtumaja poolt.

KarS § 83¹ lg 1 alusel konfiskeeriti kriminaaltulu kuuelt süüdimõistetult ning KarS § 83² lg 1 alusel neljalt süüdimõistetult. Kolmanda isiku vara Pärnu Maakohus ei konfiskeerinud.

Olulise faktina tuleb välja tuua, et KarS § 83¹ lg 3 sätestatud kohtu õigust jätta osaliselt või täielikult konfiskeerimata süüteoga saadud vara, kohatati 2012.a Eestis ainult ühel korral ja seda Pärnu Maakohtu kriminaalasjas nr 1-11-5019. Kuigi kohus tuvastas, et süüdistatav D.-L. Isajev sai narkootilise aine edasimüügist 383.47 eurot ning prokurör taotles selles osas KarS § 83¹ lg 1 alusel kuriteoga saadud vara konfiskeerimist, leidis kohus, et see kuulub siiski kohtu kaalutusõiguse algusel mõistlikult vähendamisele KarS § 83¹ lg 3 alusel, mõistes süüdistatavalt välja 250 eurot.²⁰⁸

Asenduskonfiskeerimist KarS § 84 järgi kohaldas maakohus 2012.a ühes kriminaalasjas kahe isiku suhtes, mõistes süüdistatavatelt välja 1 272,59 eurot, mis isik oli saanud süüdistuses etteheidetud kuriteo tulemusel, aga oli selle ära tarvitanud.

Sarnaselt teiste maakohtutega konfiskeeriti Pärnu Maakohtus kõige sagedamini raha ning seda kõigis kriminaalasesjades, kus kriminaaltulu konfiskeerimist teostati. Kokku konfiskeeriti 4 894,36 eurot, mis oli juba eelnevalt eeluurimisel arestitud. Suurim konfiskeeritud rahasumma oli 1 350,28 eurot, väikseim oli 145 eurot. Seega konfiskeeriti ühe isiku kohta keskmiselt 543,82 eurot. Koos väljamõistetud nõudeõigustega konfiskeeriti süüdistatava kohta 685,22 eurot, mis on maakohtute võrdluses madalaim näitaja. Lisaks rahale konfiskeeriti kriminaaltuluna kaks sõiduautot, kolm sülearvutit, kolm mobiiltelefoni, viis käekella, üks televiisor, üks jalgaratas, ehteid ja erinevat ehitustehnikat.

3.3 Konfiskeerimise seos karistusega

Käesoleva uurimuses püstitati hüpotees, et konfiskeerimiste kohaldamine mõjutab karistust. Magistritöös leidis juba käsitlemist, et narkokuritegevus on muutunud üheks suurimaks probleemiks nii Eestis kui kogu Euroopas, mistõttu on selle vastu võitlemiseks otsitud pidevalt erinevaid meetodeid. Ühe olulisema vahendina narkokuritegevuse vastases võitluses nähakse just kriminaaltulu konfiskeerimist, kuna lisaks sellele, et narkokuriteo puhul on

²⁰⁸ *Infra*, lk 62.

tegemist rahvatervise vastase kuriteoga, on tegemist ka suure illegaalse äriaga, kus liiguvad märkimisväärsed rahasummad. Sageli on tegemist rahvusvahelise organiseeritud kuritegevusega. Eeltooduga seoses on ka Eestis järjest enam tähelepanu pööratud kriminaaltulu konfiskeerimisele. Kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimine on seatud nii Prokuratuuri, Politsei- ja Piirivalveameti kui ka Maksu- ja Tolliameti prioriteediks ning seda Vabariigi Valitsuse tasandil. Konfiskeeritud kriminaaltulu koguväärtus ja juhtumite arv on muutunud menetlusasutuste üheks olulisemaks töönäitajaks ja edukuse mõõdupuuks. 2012.a loodi keskkriminaalpolitsei juurde kriminaaltulu tuvastamise büroo.²⁰⁹ 2013.a jaanuaris märkis siseminister Riigikogus, et: „Urijatel ja prokuröridel on kujunemas hoiak, et lisaks sellele, et me räägime ühe või teise kuriteo eest mõistetavast sanktsioonist, mõeldakse alati ka selle peale, et võtta ära kriminaalsel teel saadud tulu, sest see tulu on kõige olulisem motiiv, miks kriminaalne maailm ühte või teist sammu üldse astub. Kui me suudame oma teraviku suunata selle motiivi ehk rahalise kasu vastu, siis ma väidan, et sellel on ka väga tõsine ennetav mõju.“²¹⁰ Ka 2014.a aprillis kinnitas siseminister Riigikogus, et: „kriminaaltulu tuvastamise võimekust on kolmekordselt suurendatud, kasvanud on arestitud ja konfiskeeritud summad. Mida rohkem suudame konfiskeerida kuritegelikku tulu, seda väiksemaks jääb kurjategija innukus samalaadseid kuritegusid toime panna“²¹¹. Kriminaalasjades konfiskeeritud vara suurust rõhutatakse ka avalikkuse ees. Käesoleva aasta jaanuaris väljastas prokuratuur pressiteate: „Prokuratuuri taotlusel konfiskeeriti 2013. aastal kriminaaltulu rohkem kui 1,4 miljoni euro väärtuses“²¹². Eeltoodu foonil võib oletada, et prokurörid on iseäranis huvitatud võimalikult suures ulatuses kriminaaltulu konfiskeerimisest.

Arvestades konfiskeerimise prioriteetust ning asjaolu, et konfiskeerimisega KarS § 184 süüdistusega kriminaalasjad saavad kohtulahendi 90% kokkuleppemenetluses, siis on alust püstitada hüpotees, et kokkuleppe läbirääkimistel teevad prokurörid karistuse osas järeleandmisi eeldusel, et süüdistatav nõustub võimaliku kriminaaltulu konfiskeerimisega.

Kokkuleppemenetlust võib pidada efektiivseks ja kiireks menetlusvormiks, kuna kokkuleppe sõlmimise ja selle kohtus nõ kinnitamisega on menetlus sisuliselt läbi. Kuigi kohtunikul on otsust tehes kohustus kontrollida kokkuleppe seaduslikkust ja kõiki KrMS § 306 sätestatud

²⁰⁹ XII Riigikogu stenogramm. V istungjärk. 28.01.2013. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1359377831> (21.04.2014).

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ XII Riigikogu stenogramm. VII istungjärk. 25.02.2014. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1393315026> (21.04.2014).

²¹² Prokuratuuri 21.01.2013 pressiteade. Prokuratuuri taotlusel konfiskeeriti 2013. aastal kriminaaltulu rohkem kui 1,4 miljoni euro väärtuses. – Arvutivõrgus: <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/prokuratuuri-taotlusel-konfiskeeriti-2013-aastal-kriminaaltulu-rohkem-kui-14-miljoni> (21.04.2014).

kohtuotsuse tegemisel lahendatavaid küsimusi, esineb praktikas kohtuniku poolt kokkuleppemenetlusest keeldumist ja kriminaaltoimiku tagastamist KrMS § 248 sätestatud alustel esineb harva. Seda peegeldab selgelt ka suur kokkuleppementluste osakaal. Samuti on Riigikohtu poolt 2008.a tehtud analüüsis on välja toodud, et maakohtud on tihtipeale võtnud endale kokkulepete formaalse kinnitaja rolli.²¹³

Kuna prokuröri, süüdistatava ning kaitsja vahel peetavaid kokkuleppeläbirääkimisi ei protokollita ega talletata mul viisil, siis ei ole võimalik kriminaaltoimikust ega kohtuotsusest tuvastada, mis moel ja millistel tingimustel läbirääkimised toimusid. Seega ei ole võimalik ka hinnata prokuröride poolt läbirääkimiste käigus pakutavate karistuste seaduslikkust või nn jõuvõtete kasutamist.²¹⁴

KrMS § 244 lg 2 kohaselt alustatakse kokkuleppeläbirääkimisi karistuse liigi ja määra üle, mida prokurör taotleb kohtus kuriteo toimepanemise eest. Kuna KarS § 184 näeb füüsilise isiku puhul karistusena ette ainult vangistuse, siis peaks läbirääkimised keskenduma ainult karistuse pikkusele. Seadus ei sätesta läbirääkimiste objektina karistusest tingimisi vabastamist. Riigikohus on rõhutanud, et tähtajalise vabadusekaotuse tingimuslik kohaldamata jätmine ei ole iseseisev karistusliik, vaid üks karistusest vabastamise liike.²¹⁵ Kuigi Riigikohus on korduvalt välja toonud, et karistuse kohaldamise ja karistusest tingimuslikult vabastamise küsimusi tuleb teineteisest selgepiirilisel eristada ja ka lahendada teineteisest lahus,²¹⁶ on siiski alust arvata, et kokkuleppeläbirääkimistel kujuneb üheks keskmaks küsimuseks, kas mõistetud vangistus pööratakse täitmisele või jäetakse tingimuslikult täitmisele pööramata. Kuna tegemist on läbirääkimistega, võib prokurör seada kokkuleppega nõustumise tingimuseks kriminaaltulu konfiskeerimise või muu tingimuse, pakkudes samas vastu väiksemat vangistust või vangistusest vabastamist.

Ameerika Ühendriikides kasutavad prokurörid sageli läbirääkimistel taktikat, mille puhul on nõus karistuse vähendamise, saades vastu kuritegelikul teel saadud vara.²¹⁷ Belgias on prokuröril õigus teatud tingimustel sõlmida kahtlustatavaga kohtuväline kokkulepe, milles

²¹³ T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetlus kohtupraktika. Tartu: Riigikohus 2008. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf> (21.04.2014), lk 11.

²¹⁴ *Ibid*, lk 17.

²¹⁵ RKKKo 3-1-1-66-10, p 11.4.

²¹⁶ RKKKo 3-1-1-79-03, p 15.

²¹⁷ G.Stessens, lk 58.

kahtlustatav loobub oma varast konfiskeerimise kasuks ning pärast sellist kokkulepet ei ole prokuröri õigust enam süüdistust esitada.²¹⁸

2012.a Eestis jõustunud kohtuotsuseid vaadeldes jäi töö autorile korduvalt selgusetuks, miks on eeluurimisel arestitud vara süüdistatavale kohtuotsusega osaliselt tagastatud. Ühest küljest võiks arvata, et nimetatud vara osas on süüdistatav prokurörile tõendanud konfiskeerimise aluste puudumist (näiteks vara ei kuulu süüdistatavale või on vara soetatud seaduslikest vahenditest). Sel juhul võinuks prokurör aga ise vara tagastada juba enne kriminaalasja kohtusse saatmist. Samuti vaieldakse vara omandi ja seaduslikkuse üle juba määruskaebemenetluses, mistõttu on eeluurimise lõpuks teatud seisukohad juba välja kujunenud. Pigem viitab vara osaline tagastamine sellele, et tegemist oli prokuröri ja süüdistatava vahel olulise kokkuleppe tingimusega. Kui kokkuleppemenetlus peaks kohtus mingil põhjusel nurjuma ja kriminaaltoimik prokuratuuri tagasi saabuma, oleks prokuröri alati võimalus taotleda üldmenetluses kogu vara konfiskeerimist. Seega näiliselt võidavad kohtus kokkuleppe kinnitamisest nii prokurör kui ka süüdistatav. Samas on põhjust kahelda sellise kokkuleppe seaduslikkuses, sest KarS § 83¹ sätestatud kriminaaltulu konfiskeerimine on kohustuslik. Prokuröri puudub kriminaaltulu suuruse hindamisel kaalutusõigus. Juhul kui eeluurimisel tuvastatakse isiku kriminaaltulu, tuleb see konfiskeerida. Hollandis on võimalik kriminaalmenetluse jooksul prokuröri ja süüdistatava vahel kirjaliku kokkuleppe sõlmimine konfiskeerimisele kuuluva vara osas, kui isik aitab kaasa kuriteo asjaolude selgitamisele ning kuritegelikul teel saadud varade tuvastamisele (nt sõlmitakse kokkulepe, et seaduse alusel konfiskeerimisele kuuluva 8 miljoni euro asemel konfiskeeritakse 6 miljonit eurot).²¹⁹ Eestis aga sellis võimalust ei ole. Näiteks Viru Maakohtu kriminaalasjas nr 1-11-14277 konfiskeeriti süüdistatavalt KarS § 83¹ lg 1 alusel 15 000, samas tagastati 23 366,16 eurot kohtuotsuse jõustumisel. Otsusest ei nähtu kui palju süüdistatav narkomüügist tulu sai ja mis kaalutlustel konfiskeeriti vara just sellises summas.

Käesoleva magistr töö autor ei pea kuigi efektiivseks püstitatud hüpoteesi kontrollimiseks prokuröride hulgas küsitluse või intervjuude kohaldamist, kuna tõenäosust, et prokurör kinnitab vara konfiskeerimise eesmärgil nõ karistusega kauplemist, ei saa pidada väga suureks. Seetõttu tuleb hüpoteesi kontrollida kohtulahendite analüüsi põhjal.

²¹⁸ *Ibid*, lk 59.

²¹⁹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise eelnõu seletuskiri

Hinnates konfiskeerimise mõju karistusele, on järgnevalt vaadeldud kokkuleppemenetluses mõistetud karistusi, kuna just seal on prokuröri ja süüdistataval võimalus oluliselt karistuse juures kaasa rääkida.

2012.a KarS § 184 järgi süüdimõistetud isikutest mõisteti 84% süüdi kokkuleppemenetluses. KarS § 184 lg 1 järgi mõisteti süüdi 130 isikut, KarS § 184 lg 2 järgi 247 isikut, kolmel korral mõisteti isik süüdi KarS § 184 lg 2¹ järgi ning ühel korral KarS § 184 lg 3 järgi juriidiline isik. Seega 34% isikutest mõisteti süüdi KarS § 184 lg 1 järgi ja 65% KarS § 184 lg 2 järgi.

Tulenevalt KarS § 184 esimese ja teise lõike karistuse olulisest erinevusest on neid ka järgnevalt eraldi vaadeldud.

Esmakordselt suures koguses narkootilise aine käitlemise eest süüdi mõistetud isikute vangistuse keskmiseks pikkuseks kokkuleppemenetluses oli 1 aasta ja 10 kuud. Süüdimõistetud 130 isikust mõisteti ainult ühele isikule karistus keskmises määras. Üle keskmise määra karistusi ei mõistetud kordagi. KarS § 184 lg 1 sätestatud üheaastast miinimummäära kohaldati 24% süüdimõistetute puhul. Lähtudes Riigikohtu seisukohast, et karistuse mõistmisel tuleb võtta lähtepunktiks sanktsiooni keskmine määr,²²⁰ siis võib järeldada, et kokkulepitud karistused pigem leebed kui rasked.

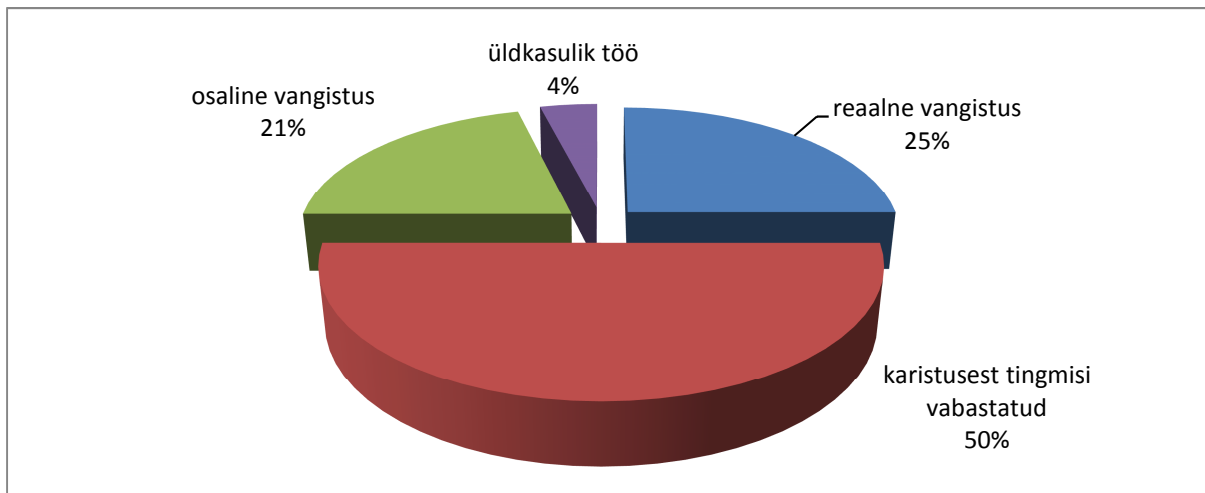
Võrreldes KarS 184 lg 1 puhul vangistuse kohaldamist konfiskeerimisega kriminaalasjades ja kriminaalasjades, kus kriminaaltulu ei konfiskeeritud, selgub, et mõlemal puhul vabastatakse pooled süüdimõistetud täielikult vangistuse kandmisest tingimise katseajaga.

Konfiskeerimisega kriminaalasjades kohaldati 6% juhtudest rohkem reaalselt vangistust ja kaks korda enam šokivangitust vangistust, kui konfiskeerimiseta kriminaalasjades.

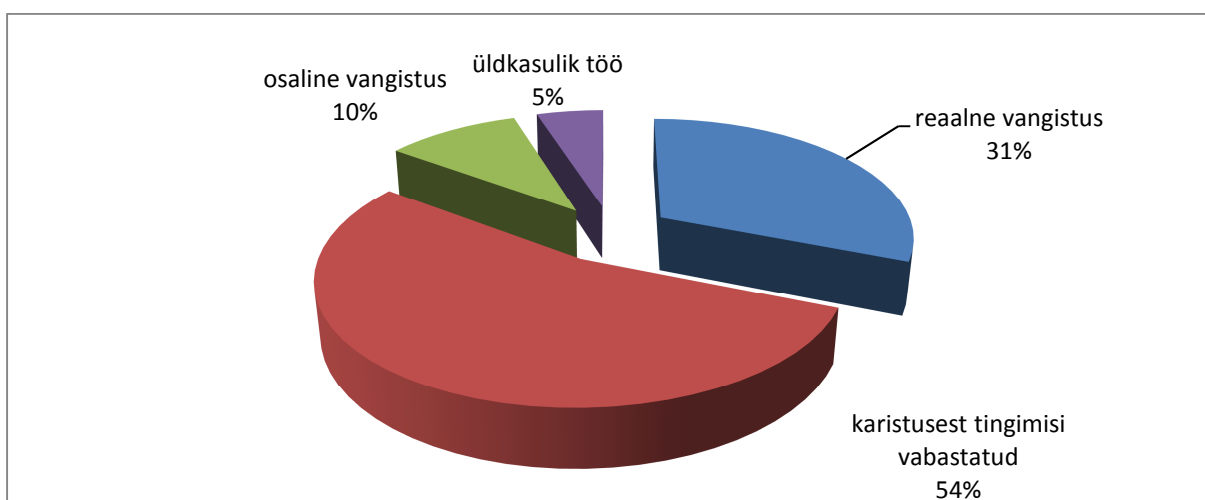
Konfiskeerimisotsusega kriminaalasjades olid keskmiseks mõistetud tähtajalise vangistuse pikkuseks 1 aasta ja 9 kuud, konfiskeerimiseta süüdimõistetute puhul 2 aastat ja 3 kuud. Seega olid süüdimõistetute, kellelt konfiskeeriti kriminaaltulu, tähtajalised vangistused 21,8% pikemad. Samamoodi olid ka reaalsed vangistused pikemad isikute puhul, kellelt vara konfiskeeriti. Konfiskeerimisega kohtuotsustes oli keskmiseks reaalseks vangistuseks 2 aastat ja 4 kuud, samas ilma kriminaaltulu konfiskeerimiseta kriminaalasjades oli süüdimõistetute keskmiseks reaalseks vangistuseks 1 aasta ja 9 kuud vangistust.

²²⁰ RKKKo 3-1-1-52-13, p 19.

Joonis 3. Kokkuleppemenetluses mõistetud karistuse kohaldamine KarS § 184 lg 1 järgi süüdimõistetud isikute puhul, kellelt konfiskeeriti kriminaaltulu.

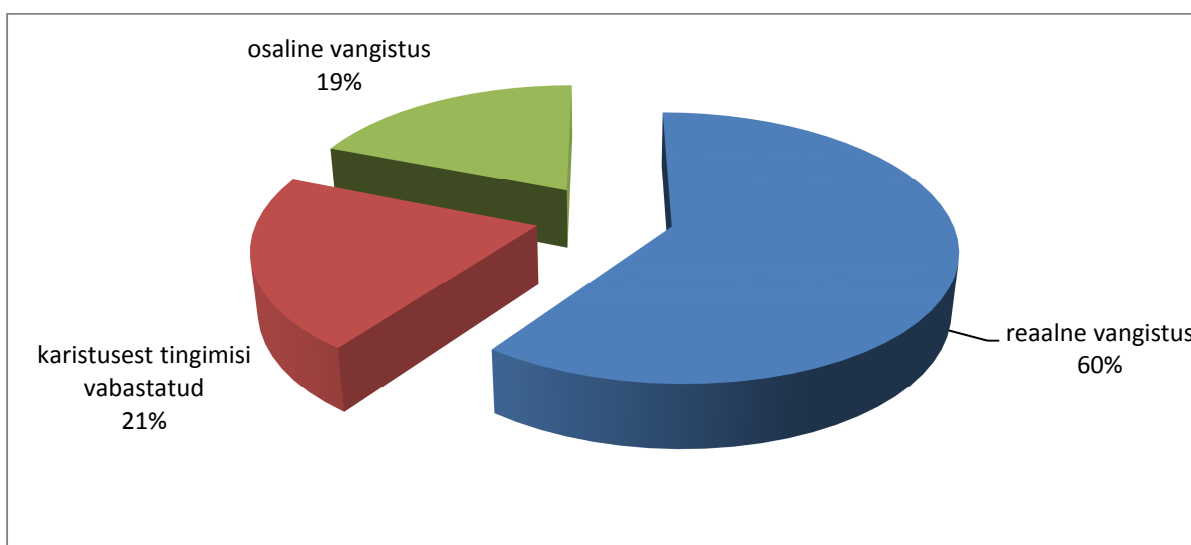
Joonis 4. Kokkuleppemenetluses mõistetud karistuse kohaldamine KarS § 184 lg 1 järgi süüdimõistetud isikute puhul, kellelt kriminaaltulu ei konfiskeeritud.

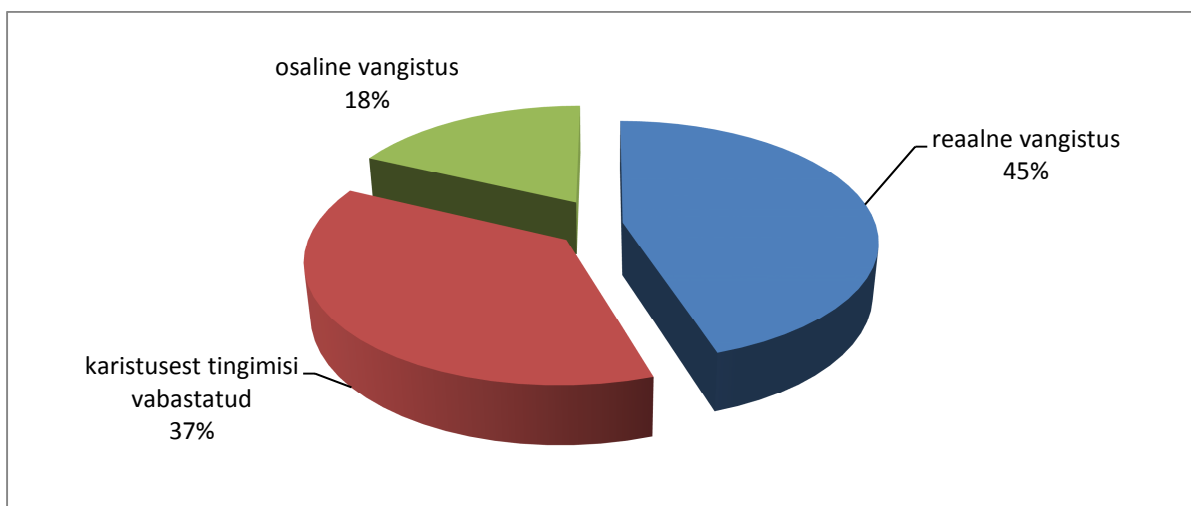
Kars 184 lg 1 süüdistusega konfiskeerimisega kriminaalasjades oli keskmiseks ärakandmisele määratud šokivangistuse pikkuseks 5 kuud ja konfiskeerimiseta kriminaalasjades 8 kuud.

KarS § 184 lg 2 järgi süüdimõistetud isikute vangistuse keskmiseks pikkuseks kokkuleppemenetluses oli 3 aastat ja 7 kuud. Süüdimõistetud 247 isikust ei mõistetud ühelegi isikule karistust üle keskmise määra. Sanktsiooni kolmeaastast miinimummäära kohaldati 30% süüdimõistetute puhul.

Joonis 5. Kokkuleppemenetluses mõistetud karistuse kohaldamine KarS § 184 lg 2 järgi süüdimõistetud isikute puhul, kellelt konfiskeeriti kriminaaltulu.

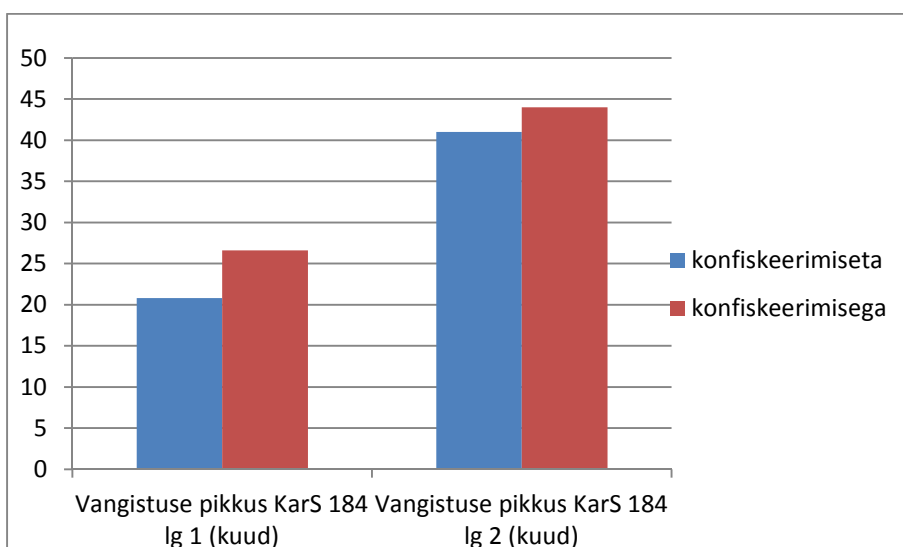

Joonis 6. Kokkuleppemenetluses mõistetud karistuse kohaldamine KarS § 184 lg 2 järgi süüdimõistetud isikute puhul, kellelt kriminaaltulu ei konfiskeeritud.

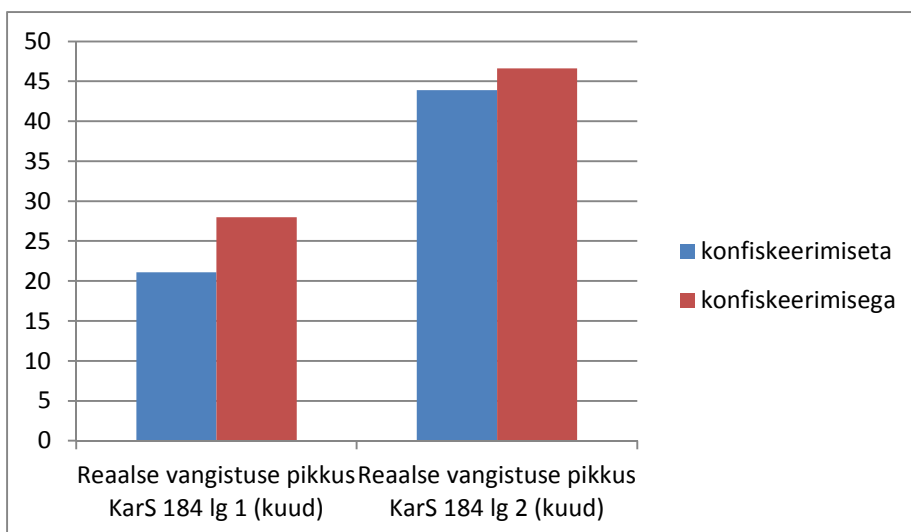

Konfiskeerimisotsusega süüdimõistetute vangistuse keskmiseks pikkuseks kokkuleppemenetluses oli 3 aastat ja 8 kuud, sh realselt mõistetud karistuse keskmiseks pikkuseks oli 3 aastat ja 10 kuud. Konfiskeerimisotsuseta isikute vangistuse keskmiseks pikkuseks oli 3 aastat ja 5 kuud ning reaalse vangistuse pikkuseks 3 aastat ja 8 kuud vangistust. Seega oli tähtajaline vangistus 6,7 % võrra pikem nende süüdimõistetute puhul, kellelt kohus konfiskeeris kriminaaltulu.

Joonis 7. Kokkuleppemenetluses mõistetud tähtajalise vangistuse keskmise pikkuse võrdlus konfiskeerimisega ja konfiskeerimiseta kohtuotsustes.

Joonis 8. Kokkuleppemenetluses mõistetud täitmisele pööratud vangistuse keskmise pikkuse võrdlus konfiskeerimisega ja konfiskeerimiseta kohtuotsustes.

Seega tuleb tõdeda, et püstitatud hüpotees ei leidnud sellisel viisil kontrollides kinnistust. Kokkuleppemenetluses ei ole konfiskeerimisotsusega süüdimõistetute karistused kergemad, pigem vastupidi. KarS § 184 järgi süüdi mõistetud isikute tähtajalised vangistused olid pikemad nendel süüdimõistetutel, kellelt konfiskeeriti kriminaaltulu. Samuti kohaldati nende isikute puhul sagedamini reaalset vangistust.

Ühest küljest võib oletada, et kriminaalasjas, kus on konfiskeeritud suures koguses kriminaaltulu, ongi eelduslikult raskemad juhtumid, kus isikute süü on suurem ja seetõttu karistused raskemad. Kuna paljud narkokurjategijad on varem kriminaalkorras karistatud, siis

on teatav osa reaalsest vangistustest tingitud ka sellest, et isik pani narkokuriteo toime katseajal ning juba seadusest tulenevalt on võimalik ainult vangistuse täitmisele pööramine.

Kuigi karistuste võrdluses ei ilmnenu, et konfiskeerimise puhul oleks isiku karistus kergem, esines analüüsis siiski kohtuotsuseid, kus selline kahtlus püsib. Näiteks kriminaalasjas nr 1-12-6210 mõistis Harju Maakohtus A.Rostovskile ja A.Jakovlevile ühise kuriteo toimepanemise eest 3 aastat ja 10 kuud vangistust. A. Jakovlevilt konfiskeeriti KarS 83² lg 1 alusel 6 705 eurot ja A.Rostovskilt 2 895 eurot. Kui A.Rostovski pidi tähtajalise vangistuse realselt ära kandma siis A.Jakovlev vabastati KarS § 74 alusel täielikult vangistuse kandmisest tingimisi kolmeaastase katseajaga. Kuigi mõlemad isikud olid varem kriminaalkorras korduvalt karistatud, oli A.Jakovlev ka varem KarS § 184 lg 2 p 2 alusel karistatud. Töö autorile jääb selgusetuks, miks kohus A.Jakovlevi karistust täitmisele ei pööranud.

3.4 Konfiskeerimise põhjendamine üldmenetluses

2012.a jõustus Eestis 22 üldmenetluses tehtud kohtotsust kokku 40 isiku suhtes, kes mõisteti süüdi suures koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslikus käitlemises. Kriminaaltulu konfiskeeriti 8 üldmenetluse kriminaalasjas, mis moodustab 7% konfiskeerimisotsusega KarS § 184 süüdistusega kriminaalasjadest. Harju Maakohtus konfiskeeriti kriminaaltulu viies ning kõigis teistes maakohtutes ühes kriminaalasjas. Üldmenetluses konfiskeeriti rahana ära 9 623,50 eurot, mis moodustab 2,3% raske narkokuriteo süüdistusega isikutelt konfiskeeritud kogu rahast. Konfiskeerimise alusena kohaldati 4 isiku puhul KarS 83¹ lg 1, 8 isiku puhul 83² lg 1 ja 5 isiku puhul kohaldati asenduskonfiskeerimist KarS 84 järgi. Üldmenetluses kolmanda isiku vara ei konfiskeeritud.

Kohtud on üldmenetluse ostustes käsitletud kriminaaltulu konfiskeerimist väga erineva põhjalikkusega. Nii ei ole näiteks Harju Maakohtus otsuses nr 1-11-13335 pidanud üldse vajalikuks motiveerida süüdistavalt kriminaaltulu konfiskeerimist. Maakohtus on otsuse resolutiivosas märkinud oma seisukoha konfiskeerida riigi tuludesse KarS § 83¹ lg 1 alusel süüdistatava sõidukist läbiotsimise käigus leitud ja äravõetud sularaha summas 825 eurot ning edaspidi rohkem konfiskeerimise küsimust kohtuotsuses ei käsitle. Vastupidise näitena võib tuua Pärnu Maakohtu otsuse nr 1-11-5019, kus kriminaaltulu konfiskeerimise aspekte on põhjalikult analüüsinud viiel leheküljel. Valdavalt on kohtud siiski konfiskeerimise otsust piisavalt põhjendanud.

Harju Maakohtu kriminaalasjas nr 1-11-3507 leidis kohus, et sularaha süüdistatava A.Missuro pangakontole kantud raha summas 237 229,40 krooni on kuritegelikku päritolu ja käsitletav kriminaaltuluna, kuna süüdistatav ei andnud veenvaid ja usutavaid selgitusi, ega esitanud tõendeid, et raha on omandatud õiguspäraselt saadud vahendite arvel. Süüdistatav andis ütlusi, et on alates 2006.a firma omanik ja tegeleb ehitusega ning tulusid ei deklareerinud, kuna arveldused ehitusel käisid sularahas. Sularaha 3 000 krooni sai süüdistatav oma sõnul tehtud töö eest. Tõendite uurimise tulemina asus kohus siiski seisukohale, et süüdistatav ei suutnud veenvalt selgitada ega esitada tõendeid selle kohta, et kõnealused summad oleksid omandatud seaduslikult. Kohus leidis, et äravõetud narkootiline aine kogus ületab suure koguse piiri korduvalt ning tema legaalse sissetuleku puudumine annab aluse eeldada, et kontodele kantud sularaha summas 237 229,40 krooni on saadud mittelegaalsel teel, vastupidist pole A.Missuro tõendanud. Kohus arvestas A.Missuro elatustaseme erinevusi tema kasutuses olnud ametlikest vahenditest. Kokkuvõtvalt asus kohus seisukohale, et A.Missuro kontole ja tema abikaasa kontole tema poolt pandud sularaha kokku summas 237 229,40 krooni tuleb konfiskeerida KarS § 83² lg 1 tulenevalt. Kuivõrd kõnealuseid summad on äratarvitatud, konfiskeeriti sularaha summas 237 229,40 krooni KarS § 84 alusel. Ringkonnakohus jättis süüdistatava kaebuse rahuldamata märkides, et kontole kantud raha osas on alust jõuda järeldusele, et see on saadud kuritegeliku käitumise tagajärjel, süüdistatav pole sellises summas sularaha legaalset päritolu kohtule usutavalt suutnud tõendada ning kuna nimetatud summa oli ära tarvitatud, konfiskeeris kohus õigustatult sularaha samas väärtuses KarS § 84 alusel.

Harju Maakohtu kriminaalasjas nr 1-11-3567 tuvastas kohus, et kuigi ühel süüdistataval sissetulek puudus ja teisel süüdistataval oli legaalne sissetulek kahel aastal kokku kõigest 3 582 krooni, leiti ning võeti nende ühiskasutuses olevast garaažiboksi läbiotsimisel sularaha kokku 21 200 krooni ja ühelt süüdistatavalt kinnipidamisel sularaha 1 225 krooni. Süüdistatav S.Maltsev kinnitas, et raha, mis oli garaažis sahtlis, oli mikrobussi omaniku raha. Samuti märkis ta, et ta pidi remontimise eest saama 5 000 krooni. Süüdistatav O.Hristitš kinnitas, et sularaha, mis leiti garaažist, oli ettenähtud mikrobussi remondiks. Kohtu hinnangul ei esitanud süüdistatavad oma väidete õigsuse kinnitamiseks sularaha osas mingeid tõendeid. Kohus kohaldas KarS § 83² lg 1 sätteid ja konfiskeeris ära võetud sularaha summas 22 425 krooni, kuna kohtul oli kuriteo olemust arvestades alust eeldada, et O.Hristitš ja S.Maltsev said raha kuriteo toimepanemise tulemusena, samuti arvestades, et neil puudus kindel sissetulek ja töökoht. Ka ei tõendanud O.Hristitš ja S.Maltsev usutavalt kohtule, et sularaha summas 22 425 krooni on omandatud õiguspäraselt saadud vahendite arvel. Samas leidis

kohus KarS § 83¹ lg 3 alusel, et äravõetud sülearvuti, kolme mobiiltelefoni ja fotoaparaadi väärtus on võõrandamise kuludega võrreldes ebaproportsionaalselt väike, mistõttu jättis kohus need konfiskeerimata ja tagastas süüdistatavale. Ringkonnakohus jättis maakohtu otsuse muutmata ja tõi välja, et mõlemal süüdistataval 2009-2010.a legaalne sissetulek praktiliselt puudus, raha võeti ära nende ühiskasutuses olevast garaažiboksist ning lähtudes teistest vaieldamatult tuvastatud tehjoludest, oli ilmselge, et raha ei olnud mikrobusi väidetava omaniku raha, vaid kuritegelikul teel saadud raha.

Harju Maakohtu kriminaalasjas 1-11-9228 tuvastas kohus, et süüdistatava A.Dolmatovi ja tema elukaaslase K.S. pangakontodele oli kantud sularaha sissemaksetena 421 933,82 krooni. Süüdistatav A.Dolmatov andis ütlusi, et peale töötuks jäämist oli ta arvel tööbörsil ja hiljem tegeles juhutöödega. Tõendite uurimise tulemina asus kohus seisukohale, et süüdistatav ei suutnud veenvalt selgitada ega esitada tõendeid selle kohta, et tema pangakontol olnud sularaha oleks omandatud seaduslikult. Kohtu hinnangul kinnitavad tunnistaja ütlused vaid seda, et süüdistatav tegeles juhutöödega, kuid ei tõenda seda, et sularaha näol oleks tegemist legaalse sissetulekuga ja pärineks konkreetselt juhutöödest. Kohus leidis, et süüdistatava ütlused ei tõenda, et tema kontole kantud raha oli ausa tööga teenitud. Kohus tõi välja, et äravõetud narkootiline aine kogus ületab suure koguse piiri korduvalt ning süüdistataval legaalse sissetuleku puudumine annab aluse eeldada, et kontodele kantud sularaha summas on saadud mittelegaalsel teel. Arvestades A.Dolmatovi elatustaseme erinevusi tema kasutuses olnud ametlikest vahenditest (ametlik sissetulek) leidis kohus, et A.Dolmatovi kontole pandud sularaha kokku summas 46 245,22 krooni tuleb konfiskeerida KarS § 83² lg 1 tulenevalt. Kuna summad olid äratarvitatud konfiskeeriti sularaha summas 46 245,22 krooni KarS § 84 alusel. Samas nõustus kohus kaitsjaga, et tunnistaja K.S. kontodel oleva sularaha summas 375 688,60 krooni osas ei ole võimalik kohaldada laiendatud konfiskeerimise asendamist, kuna kohtule esitatud ja uuritud tõenditest ei nähtunud, et sularaha sissemaksid oleks teostatud tunnistaja kontole süüdistatava A.Dolmatov poolt. Samuti nõustus kohus kaitsjaga, et soovides kohaldada laiendatud konfiskeerimise asendamist tunnistajale kuuluvate pangakontole kantud sularaha osas, tulnuks isik kaasata kolmanda isikuna, kuna tunnistajal puudub menetluslik õigus esitada tõendeid ja taotlusi temale kuuluva sularaha osas.

Harju Maakohtu otsusest nr 1-11-13032 nähtub, et süüdistatavalt R.Lebedevilt võeti eeluurimisel tema kinnipidamisel ära 8 230 krooni sularaha. Süüdistatava ütluste kohaselt oli tegemist rahaga, mis oli kogutud pulmadeks. Tunnistaja O.N. väitis kohtus, et ta andis 2010.a juunikuus R.Lebedevile 2500 krooni sõrmuse ostmiseks ning hindas seda kui kingitust ja raha

tagasi ei soovinud. Ülejäänud summa päritolu tõestamiseks taotles süüdistatav tunnistaja K.T. kohtusse kutsumist, kes pidanuks kinnitama, et ülejäänud raha summas 5 000 krooni oli tema töötasu, mida ta sai majahoidjana töötades ning see raha pidavat samuti olema kogutud pulmadeks. Vaatamata kaitsja püüdlustele tunnistaja kohtuistungile ei ilmunud ning süüdistatav teatas selle peale, et nad on lahku läinud ja tunnistaja ei soovi temaga suhelda. Kohus leidis, et põhiharidusega ja keskmise elukogemusega isik ei kanna pool aastat endaga kaasas sõrmuste raha, seda enam, et öisel ajal suuremat summat sularaha endaga kaasas kanda on suur risk sellest ilma jääda. Samas oli süüdistatava sõnade kohaselt tal kaasas ka kõik tulevase abikaasa säästud, mis olid kogutud pulmadeks ja need säästud olid pärit suvisest ajast. Süüdistatava sõnade kohaselt pidi ta minema sõrmuseid ostma just järgmisel päeval. Kohus suhtus taolisesse väitesse kriitiliselt, kuna süüdistatava enese sõnade kohaselt ei olnud ta tulevase abikaasaga kindlaks määranud isegi mitte päeva millal minnakse perekonnaseisuametisse, kus peab enne abielu registreerimist mitmeid kuid ootama, rääkimata siis abielu registreerimise päevast. Seega pidanuks süüdistatav kohtu arvates jätkuvalt kuude viisi raha kaasas kandma kuni abielu registreerimiseni, millise sündmuse aeg ei olnud kindlaks määratud. Kohus leidis, et selline käitumine ei ole eluliselt usutav ning tõi välja, et vahetult pärast kinnipidamist tulevase abikaasaga peetud kõnest nähtub, et K.T. tunneb huvi selle vastu kas ja kui palju narkootilist ainet R.Lebedevil kaasas on, mitte aga seda, kas kõik pulmadeks säästetud raha on ikka kaasas ja alles. Sellest järeldas kohus, et K.T ei ole teadlik, et R.Lebedev on öö läbi valmistunud järgmise päeva sõrmuste ostuks. Asjaolu, et K.T. ei tundnud huvi kohtusse ilmumise ja ütluste andmise vastu näitab kohtu arvates seda, et ta ei tundnud huvi ka väidetavalt tema poolt teenitud töötasu vastu ning kohus leidis, et K.T. ei teadnudki seda, et ta on pulmadeks raha kogunud ja R.Lebedevile hoiule andnud. Samamoodi suhtus kohus kriitiliselt O.N. ütlustesse pool aastat varem sõrmuste ostmiseks raha andmise kohta. Kohtu hinnangul oli tunnistaja ütlustest näha, et ta andis ütlusi kõrvalise isiku palvel. Seetõttu leidis kohus, et R.Lebedevilt kinnipidamisel ära võetud raha, arvestades ka asjaolu, et süüdistataval ei ole kunagi olnud legaalset sissetulekut, on süüteoga saadud vara ning kuulub KarS § 83¹ lg 1 alusel täies ulatuses konfiskeerimisele.

Pärnu Maakohu kriminaalasjas nr 1-11-5019 tuvastas kohus, et nii A.Susik kui D.-L.Isajev on süüdistuses kirjeldatud kuritegude toimepanemisest teeninud vahetult kriminaaltulu. Nii sai A.Susik müüdnud amfetamiini eest 16 000 krooni ning D.-L.Isajev 6 000 krooni. Siinkohal on tähelepanuväärne kohtu analüüs, mis puudutab D.-L.Isajevi kriminaaltulu konfiskeerimist. Nimelt nõustus kohus prokuröriga, et D.-L.Isajevi saadud 6 000 krooni osas on kindlaks tehtud otsene seos kuriteoga ja esinevad alused kuriteoga saadud vara konfiskeerimiseks KarS

§ 83¹ lg 1 järgi. Samuti nõustus kohus, et arvestades kuriteo asjaolusid on selge, et D.-L.Isajev sai amfetamiini edasi müües vahelt kasu. Kuid see kasu ei olnud kohtu hinnangul nii suur nagu prokurör on oma taotluses esitas. Kohus põhjendas, et D.-L.Isajev lahjendas narkootilist ainet glükoosiga ja pani ka grammile hinda juurde. D.-L. Isajev andis ütlusi, et narkootilise aine ostmiseks sai ta raha J.P-lt ja kasutas ka enda seaduslikku raha. Kohus järeldas, et kriminaalse tulu hulka raha ei ole alust arvata raha, mida D.-L.Isajev vahelt ehk kriminaalselt juurde teenida ei saanud. Kohus leidis, et ei ole võimalik täpselt määratleda, kui suur oli D.-L.Isajevi kriminaaltulu. Kohus asus seisukohale, et D.-L.Isajevi poolt narkootilise aine edasimüügist saadud raha ei ole käsitletav täielikult tema kriminaaltuluna, sest tõendatud on faktid, et ta ostis narkootilist ainet ka enda seadusliku raha eest ja ka J.P.-lt saadud raha arvelt. Kohus leidis, et kriminaaltulu kuulub kohtu kaalutusõiguse algusel mõistlikult vähendamisele KarS § 83¹ lg 3 alusel ning konfiskeeris D.-L.Isajevilt 3 911.65 krooni (so 250 €).

Eeltoodust nähtub, et kohus on D.-L.Isajevi kriminaaltulu konfiskeerimisel ekslikult kohaldanud netopõhimõtet, mis ei tulene aga seadusest. KarS §-s 83¹ lg 1 on määratletud brutopõhimõte, mille kohaselt konfiskeerib kohus tahtliku süüteo saadud vara, kui see kuulub otsuse või määruse tegemise ajal toimepanijale.²²¹ Seega oleks kohus pidanud D.-L.Isajevilt konfiskeerima kuriteoga saadud 6 000 krooni. Samuti on Pärnu Maakohus valesti kohaldanud ja sisustanud §-s 83¹ lg 3, kuna nimetatud normi kohaselt võib kuriteoga saadud vara jätta osaliselt või täielikult konfiskeerimata, kui konfiskeerimine oleks süüteo asjaolusid või isiku olukorda arvestades ebamõistlikult koormav või kui vara väärtus on vara hoiu-, võõrandamis- või hävitamiskuludega võrreldes ebaproportsionaalselt väike. Samuti võib kohus tsiviilhagi rahuldamise eesmärgil vähendada konfiskeeritava vara suurust tsiviilhagi eseme võrra. Nimetatud asjaolusid kohus aga D.-L.Isajevi puhul ei tuvastanud.

Samas kriminaalasjas tekkis vaidlus selles, kas süüdistatava A.Susiku sõiduauto Chrysler Sebring on kuritegelikul teel saadud vara või mitte. A.Susiku abikaasa A.S. ütlustega sooviti tõendada, et sõiduk on soetatud A.Susikule laenatud summa ja A.Susikule kuuluva, kuid liiklusõnnetuses hävinenud auto hüvitise eest. Kohus tõi välja, et antud ütlused ei ole usaldusväärsed, sest nimetatud laenusuhe ei ole leidnud ühegi tõendiga kinnitust ning isegi väidetava laenusuhte olemasolul, puuduks tõend, et nimetatud rahade eest ka sõiduauto soetati. Samuti on kohtu hinnangul ümber lükatud väide, et tegu oli A.Susikule kuulunud hävinenud sõidukiga, kuna uuritud Lääne Regionaalse Maanteeameti Liiklusregistri Pärnu büroole tehtud päringust selgub üheselt, et A.Susiku omandis ega kasutuses ei olnud ühtegi

²²¹ *Supra*, lk 23, 24.

BMW-d. Kindlustuse poolt ülekantud terviksummat ei nähtu ka A.Susikule ülekantud summadest, mis on kajastatud A.Susiku sissetulekute ja väljaminekute analüüsis. Kuritegeliku eluviisi tuvastas kohus sellega, et A.Susik mõisteti 2004.a Pärnu Maakohtu poolt KarS § 184 lg 2 p 2 ja § 183 lg 2 p 2 järgi süüdi ja menetletavas asjas süüdistatakse teda järjekordselt KarS § 184 lg 2 p 2 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. Kohtu arvates on üldteada, et narkootikumidega seotud süüteod on sellised, kus on reeglina palju episoode ja mis on jätkuva iseloomuga ning mille toimepanemine on suunatud majandusliku kasu saamisele, mistõttu on põhjendatud kahtlus, et A.Susiku poolt on nimetatud kuritegusid toime pandud ka perioodil eelmise otsuse järgi karistuse ärakandmisest kuni süüdistusaktis kirjeldatud teo toimepanemiseni. Kohtu hinnangul leidis tõendamist, et sõiduauto Chrysler Sebring ja sõidukist leitud sularaha summas 15 365 krooni on saadud kuritegelikul teel. Kohus leidis, et puudub alus esitatud väidete tõlgendamiseks süüdistatava kasuks olukorras, kus isikule esitatud süüdistuse sisu ja tema elatustaseme erinevuse tõttu võrreldes tema legaalse sissetulekuga, on põhjendatud alus arvata, et isik on oma tegevuse tulemusena saanud ka kriminaaltulu.

Kriminaalasjas nr 1-10-9088 on Tartu Maakohus põhjalikult analüüsinud süüdistatava O.Ivanovi ja tema abikaasa legaalseid sissetulekuid aastatel 2008 ja 2009 ning kõrvutanud neid perekonna väljaminekutega ning leidnud, et arvestades O.Ivanovi legaalse sissetuleku puudumist ning tema elatustaset, saab O.Ivanovilt konfiskeeritud raha puhul olla tegemist vaid kuritegelikul teel saadud rahaga. Tartu Maakohus konfiskeeris O.Ivanovilt ära võetud sularaha KarS § 82² lg 1 alusel. Prokurör ei nõustunud otsusega osas, milles maakohus jättis kohaldamata KarS §-s 84 sätestatud konfiskeerimise asendamise. Apellatsioonis märkis prokurör, et konfiskeerimise asendamist rakendataksegi vara puhul, mis on juba ära tarvitatud – antud juhul äratarvitatud narkootilise aine osas. Prokuröri hinnangul on saadud tulu suurus tõendatud tunnistajate ütlustega, mistõttu kuulub O.Ivanovilt KarS § 84 alusel väljamõistmisele 687 000 krooni ning A. Flotovilt 465 000 krooni. Kohus luges tõendatuks süüdistatavate O.Ivanovi ja A. Flotovi poolt müüdüd narkootikumide kogused, kuid leidis, et kriminaalasjas ei ole tõsikindlalt kindlaks tehtud narkootikumide müügist saadud tulu ja seetõttu ei pidanud ringkonnakohus võimalikuks süüdistatavate suhtes KarS § 84 kohaldamist.

Viru Maakohtu kriminaalasjas 1-09-17925 taotles prokurör kohtuistungil KarS § 84 alusel D.Teplõhhilt välja mõista 175 000 eurot ja V.Ossipovilt 190 000 eurot, kuna süüteoiga saadud vara on ära tarvitatud ning selle ära võtmine ei ole sel põhjusel võimalik. Prokurör lähtus

summade arvestamisel narkootilise aine turuväärtusest ning summadest, mis on tuvastatud. Maakohus leidis, et V.Ossipovile Western Unioni kaudu Vene Föderatsioonist kantud raha ei ole legaalse päritoluga ning tegemist on kuriteo toimepanemise tulemusena saadud varaga, kuna süüdistatav ei tõendanud selle legaalselt päritolu. V.Ossipov müüs Vene Föderatsiooni narkootilisi aineid ning süüdistatav ei esitanud kohtuliku uurimise käigus tõendeid selle kohta, et kõnealused summad oleksid omandatud seaduslikult. Kuna need summad olid ära tarvitatud, siis kohaldas kohus KarS §-s 84 sätestatud konfiskeerimise asendamist. Maakohus tuvastas, et V.Ossipov ja D.Teplõhh tegutsesid narkootiliste ainete käitlemisel grupis kui võrdsed partnerid, täites narkootilise aine müügitehingute õnnestumiseks erinevaid ülesandeid, mistõttu leidis kohus, et läbi Western Unioni V.Ossipovile kantud raha oli mõeldud mõlemale süüdistatavale ning konfiskeerimise asendamisel tuleb neilt kummaltki välja mõista võrdne osa sellest summast so kummaltki 15 022,95 eurot. Maakohus asus seisukohale, et välja saab mõista ainult need summad, mille saamine süüdistatavate poolt on kohtuliku arutamise käigus tõendamist leidnud. Samas jättis kohus välja mõistmata süüdistusaktis kajastatud kahe Western Unioni süsteemi kaudu üle kantud rahasummad. Maakohus leidis, et kohtuliku arutamise käigus ei leidnud tõendamist, et nimetatud summad oleksid jõudnud süüdistatavateni. Prokurör vaidlustas maakohtu otsustus KarS § 84 kohaldamisega seonduvalt leides, et süüdistatavatelt tulnuks välja mõista suuremad summad kui seda tegi maakohus. Prokurör leidis, et tõendite pinnalt on võimalik tuletada summad, mida süüdistatavad narkootilise aine müügist teenisid, lähtudes narkootilise aine turuväärtusest, tehes omapoolsed vastavad arvutused iga süüdistuse episoodiga seonduvalt. Ringkonnakohus prokuröriga ei nõustunud, pidades sellist lähenemist liialt abstraktseks ja oletuslikuks. Kohtu hinnangul saab konfiskeerida või siis vara äratarvitamise korral konfiskeerimise asendamise korras sisse nõuda vara nimelt sellises suuruses, mida saab hinnata kriminaaltuluna. Maakohus on õigesti jättnud välja mõistmata need rahasummad, mille jõudmine süüdistatavateni ei ole kohtuliku uurimise käigus tõendamist leidnud.

Levinud on seisukoht, et Eestis ei ole narkoparuneid, kellelt suuri rahasummasid konfiskeerida. Suuresti vastab see väide ka tõele. 2012.a kohaldati maakohtute kõigis menetlusliikides kriminaaltulu konfiskeerimist 37% raske narkokuriteo süüdistusega kriminaalasjades kokku 32% süüdimõistetud isiku suhtes. Ühe süüdimõistetud kohta konfiskeeriti keskmiselt 2 810 eurot. Võttes arvesse, et narkokaubandus on kõrge kasumlikkusega äri²²², siis ei saa Eestis kohaldatud konfiskeerimise arvu pidada just väga suureks. Samas enamikes kriminaalasjades on prokurör ja politsei olukorras, kus

²²² R. B. Flowers, lk 84.

narkokurjategija on varatu ja temalt ei ole midagi ära võtta. Lisaks on küllaltki keeruline kriminaaltulu suuruse tuvastamine. Näiteks tabades isiku suures koguses narkootilise aine käitlemiselt ning olukorras kus tal ei ole isiklikku vara, on väga keeruline tuvastada tema poolt varem narkoõrist saadud kriminaaltulu. Probleemi ühe lahendusena võib tuua eelnevalt kirjeldatud Harju Maakohtu kriminaalasjas kohaldatud konfiskeerimise, kus süüdistatava kriminaaltulu tuvastati tema pangakonto põhjal. Nimetatud kriminaalasjades tehti eeluurimisel süüdistatava varalise olukorra analüüs, kus tuvastati süüdistatava elatustaseme erinevus võrreldes tema seadusliku sissetulekuga. Sealhulgas vaadeldi isiku pangakontole varasemalt laekunud summasid, mis olid ära tarvitatud. Seda vara osa, mis ületas süüdistatava legaalseid sissetulekuid ning mille seaduslikku päritolu süüdistatav ei suutnud kohtus tõendada, käsitleti KarS § 83² lg 1 tähenduses kriminaaltuluna ning juhul kui see oli ära tarvitatud, mõisteti süüdistatavalt KarS § 84 alusel välja kriminaaltulu suurusele vastav rahasumma. Selline lahendus annab võimaluse ka tagantjärele kriminaaltulu tuvastada ja seda süüdistatavalt välja mõista.

Eeltoodud kohtuotsuste ülevaatest nähtub, et laiendatud kriminaaltulu konfiskeerimist põhjendasid kohtud eelkõige sellega, et süüdistataval puudus legaalne sissetulek või ei vastanud see tema tegelikule elatustasemele ning samuti sellega, et süüdistatav ei andnud kohtus veenvaid ja usutavaid selgitusi ega esitanud tõendeid oma vara seadusliku päritolu kohta.

Kuritegeliku eluviisi tuvastas kohus läbi selle, et isik oli varem narkokuriteo eest karistatud või oli tegemist mitmeepisoodilise narkokuriteoga või viitas käideldud narkootilise aine sedavõrd suur kogus jätkuvale narkootilise aine käitlemise tahtlusele.

Kohtuotsustest nähtus, et süüdistatavad püüdsid tõendada oma vara seaduslikku päritolu, esitades dokumente ja kutsudes kohtusse tunnistajaid, kuid valdavalt ei suutnud nad on seisukohti usutavalt tõendada. Samas oli juhtumeid, kus maakohus jättis prokuröri konfiskeerimise taotluse osaliselt rahuldamata, kuna kohtuliku arutamise käigus ei leidnud tõendamist, et raha summad oleksid jõudnud süüdistatavateni.

Kõik üldmenetluse otsused vaidlustati prokuröri või süüdistatava poolt, aga ringkonnakohtus jäid otsused konfiskeerimise osas muutmata. Süüdistatavale karistust mõistes maakohud konfiskeerimise küsimust ei käsitleanud, vaid lähtusid eelkõige toimepandud teost ja isiku süüst. Seega ei saa väita, et konfiskeerimine oleks mõistetud karistust mõjutanud.

3.5 Kohtuotsustes esinevad kitsaskohad

KarS § 83¹ järgi konfiskeerimiste puhul võib ühe levinuima puudusena välja tuua selle, et isikud ei olnud süüdistuse kohaselt kuriteoga üleüldse mingit tulu saanud. Nimetatud alusel võib konfiskeerida aga ainult seda vara, mis isik sai süüdistuses etteheidetud kuriteo tulemusel. Samuti ei oma tähtsust isiku varaline seis või kuritegelik eluviis. Sellistel puhkudel oli valdavalt esitatud süüdistus narkootilise aine omandamises või valdamises. Kuna sellise kuriteoga üldjuhul isik varaliselt ei rikastu, siis ei saa kohaldada ka KarS § 83¹ järgset kriminaaltulu konfiskeerimist.

Näiteks Harju Maakohtu otsuses nr 1-11-14058 on K.Levtšenko süüdi tunnistatud selles, et omandas suures koguses fentanüüli sisaldavat pulbrit kokku massiga 0,66 grammi, mida hoidis enda valduses kuni see tema kahtlustatavana kinnipidamisel politseiametnike poolt ära võeti. K.Levtšenkolt konfiskeeriti KarS § 83¹ lg 1 alusel temalt kinnipidamisel ära võetud sularaha summas 545 eurot. Harju Maakohtu kriminaalasjas nr 1-11-14071 mõisteti Y.Pasechnik süüdi selles, et omandas ebaseaduslikult suures koguses fentanüüli, mida hoidis enda juures, kust need politsei poolt leiti ja ära võeti. Kuigi süüdistusest ei nähtu, et isik oleks kuriteo tulemusel mingit vara saanud, konfiskeeris kohus Y.Pasechnikult KarS § 83¹ lg alusel temalt eeluurimisel arestitud 528,25 eurot.

Sellistel puhkudel tulnuks kaaluda konfiskeerimise alusena KarS § 83² kohaldamist. Võttes aga arvesse narkokuritegude eest kohaldatavat küllaltki leebet karistuspraktikat, võib eeldada, et 2012.a oli üheks olulisemaks takistuseks KarS § 83² konfiskeerimise eeldusena sätestatud üle kolmeaastase vangistuse nõue. 2012.a mõisteti KarS § 184 lg 1 järgi üle kolmeaastane vangistus kõigest 13 isikule 144-st süüdimõistust. Seega oluks KarS § 83² alusel konfiskeerimine võimalik ainult üheks karistuse nõudest tingituna kõigest 9% süüdimõistetute suhtes. Eeltoodud nõudest hoolimata kohaldati kaheksa isiku suhtes KarS § 83² alusel vara konfiskeerimist, kuigi neile mõistetud vangistust ei ületanud kolme aastat. Käesolevaks hetkeks on kolmeaastase vangistuse nõue alandatud ühele aastale.

Rohkelt oli süüdimõistvaid kohtuotsuseid, kus isik, kellelt oli konfiskeeritud kriminaaltulu KarS § 83¹ lg 1 alusel, oli süüdi mõistetud narkootilise aine edasiandmises. Samas ei ole süüdistuse põhjal võimalik tuvastada, kas edasiandmine toimus raha eest või tasuta, mistõttu

ei ole võimalik aru saada, kas isik üleüldse kriminaaltulu sai. Töö autor leiab, et ka nimetatud puhkudel võib KarS § 83¹ lg 1 alusel konfiskeerimine olla küsitav.

Samuti peab välja tooma, et narkootiliste ainete müümist kasutati süüdistustes pigem harva ning rohkem kasutati terminit „andis edasi“.

Viru Maakohtu otsuses nr 1-11-14277 on A.Karavaev süüdi mõistetud selles, et ta soetas suures koguses kokaiini, pakendas selle ühegrammiste dooside kaupa ning müüs Narvas ja Narva ümbruses oma klientidele. Kohtuotsusega konfiskeeriti temalt KarS § 83¹ lg 1 alusel Viru Maakohtu deposiitarvel asuv kautsjoni osa summas 15 000. Ülejäänud kautsjoni summa s.o 23 366,16 eurot tagastati A.Karavaevile kohtuotsuse jõustumisel. Süüdistuses ei ole välja toodud, kui palju ta narkootiliste ainete müügist kriminaaltulu sai. Kuna tegemist on kokkuleppemenetlusega, jääb selgusetuks, miks konfiskeeriti just 15 000 eurot. Samuti jääb selgusetuks, kuidas saab kautsjoni raha olla samal ajal süüdistuses nimetatud kuriteoga saadud varaks. Tõenäoliselt oli kuriteost saadud kriminaaltulu ära tarvitatud ja kautsjoni osaliseks konfiskeerimiseks oleks pidanud kohaldama KarS § 84 sätestatut.

Vastupidiselt eeltoodule esines arvukalt kohtulahendeid, kus isik oli süüdi mõistetud narkootilise aine müügis, aga sellest hoolimata ei olnud konfiskeerimist kohaldatud. Mitmel puhul oli süüdistusest isegi tuvastatav narkootikumide müügis saadud tulu. Seega on kohtud nimetatud asjades rikkunud KarS § 83¹ lg 1 sätestatud kriminaaltulu konfiskeerimise kohustust. Isegi kui süüdistataval vara puudus, saanuks kohus KarS § 84 alusel välja mõista kriminaaltulu konfiskeerimisele vastava summa. Näiteks on Viru Maakohtu otsusest nr 1-11-5912 tuvastatav, et V.Nikitin ja N.Ivanova teenisid fentanüüli müügist kokku 15 000-20 000 krooni sh V.Nikitin 6 000-8 000 krooni ja N.Ivanova 9000-12000 krooni, aga kriminaaltulu süüdistatavatelt välja ei mõistetud. Viru Maakohtu otsusest nr 1-12-5206 on episoodide kaupa loetletud kuidas ja mis hinnaga R.Larionov ja E.Pronina müüsid narkootilist ainet teistele isikutele. Ka sel puhul ei oli kriminaaltulu konfiskeeritud.

Mitmetes otsustes oli kohus KarS § 84 alusel konfiskeerimisnõude kohaldamisel jätnud märkimata viite konfiskeerimise alusele. Teisalt esines kohtuotsuseid, kus sama vara konfiskeeriti nii § 83¹ lg 1 ja § 83² lg 1 alusel. Näiteks Tartu Maakohtu otsuses nr 1-12-8589 konfiskeeriti KarS § 83¹ lg 1, KarS § 83² lg 1 alusel D.Karpovi sõiduauto BMW 525 TDS. Hinnang sellele, kas mingi vara on saadud vahetult kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteo tulemina (KarS § 83¹) või see on pikema aja vältel asetleidnud süüdistatava kuritegeliku

eluviisi oletatav produkt (KarS § 83²), saavad tugineda kardinaalselt erinevatele faktilistele asjaoludele.²²³

Samuti esines nn hooletusvigu. Näiteks Viru Maakohtu otsusest nr 1-12-6595 nähtub, et kokkuleppes on märgitud konfiskeerimise alusena KarS 83² lg 1 aga kohtuotsuses on vara konfiskeeritud 83¹ lg 1 alusel. Samuti on Harju Maakohtu otsusest nr 1-12-937 nähtuvalt kokkuleppes märgitud sõiduauto Opel Zafira konfiskeerimise alusena KarS § 83² lg 2 p 1 (so kolmanda isiku vara konfiskeerimine), kohus on otsuses sõiduki konfiskeerinud KarS § 83² lg 1 alusel.

Riigikohus on märkinud, et kohus ei saa kokkuleppemenetluses KrMS § 306 lg 1 p-s 3 nimetatud küsimuse lahendamisel väljuda kokkuleppes toodud teokirjelduse piiridest ega omistada isikule mõnd karistusõigusliku vastutuse eeldust täitvat faktilist asjaolu, mida kokkuleppes ei nimetata.²²⁴ Tõenäoliselt kehtib antud seisukoht ka KrMS § 306 lg 1 p 13 so konfiskeerimise küsimuse otsustamisel.

Selgusetuks jääb Viru Maakohtu otsus nr 1-12-6595, milles A.Afanasjev mõisteti süüdi KarS § 184 lg 2 p 1 järgi. A.Afanasjevile tagastati eeluurimisel konfiskeeritud sõiduauto ning samas mõisteti KarS § 84 alusel välja sõiduauto väärtusele vastav summa so 500 eurot. Töö autorile jääb arusaamatuks, miks auto tagastati ja mõisteti sama asja väärtuses välja rahasumma, kuigi auto oli juba eeluurimisel arestitud ja on menetleja valduses. Konfiskeerimise asendamist peaks kohaldama sel puhul, kui vara ei ole võimalik konfiskeerida. Samuti jääb otsusest selgusetuks, milline konfiskeerimise alus antud auto suhtes esines.

Esines üksikuid kohtuotsuseid, kus konfiskeerimise alus oli jäänud märkimata või oli märgitud vale alus. Näiteks Viru Maakohtu otsuses nr 1-11-2809 on märgitud, et „I.Isajevilt äravõetud raha summas 222 krooni, mis on hoiul Rahandusministeeriumi tagatiskontol, konfiskeerida ja pöörata riigi tuludesse vastavalt KrMS § 126 lg 3 p 6“. Konkreetset konfiskeerimise alust ei ole välja toodud. Ühes teises Viru Maakohtu otsuses nr 1-10-8497 on kohus V.Komaovilt ja M.Maksimovilt konfiskeerinud sularaha ja sõiduauto KarS § 83 lg 1-4 alusel. Kuna tegemist on kokkuleppemenetluses tehtud otsusega, jääb selgusetuks, kas kohus on pidanud silmas kuriteo toimepanemise vahendi või kuriteo objekti konfiskeerimist. Kuna

²²³ RKKKm 31.03.2014, 3-1-1-79-13, riigikohtunik Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus, p 12.

²²⁴ RKKKm 3-1-1-80-13, p 7.2.1.

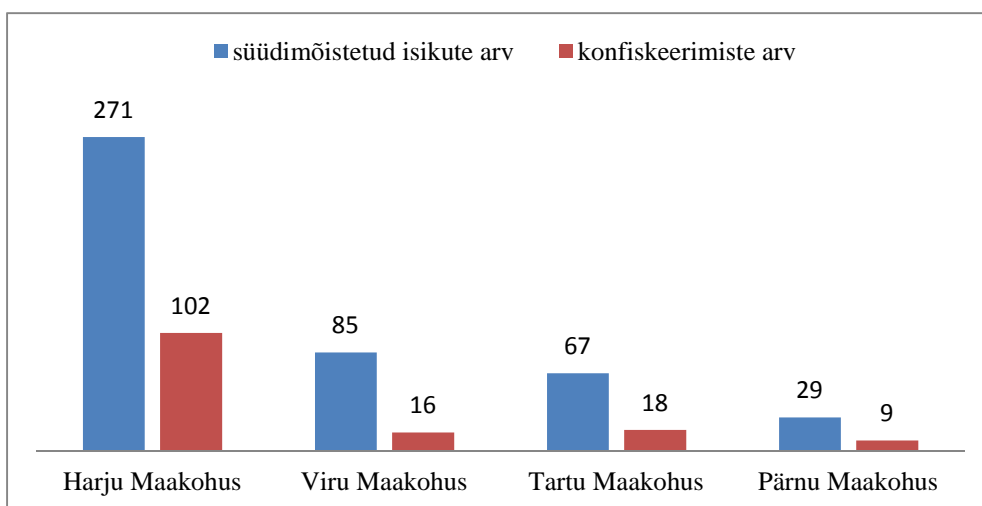
aga isikutele on esitatud süüdistus narkootilise aine korduvas müümises ning tuvastatav on ka kriminaaltulu suurus, siis võib olla tõenäoline, et sooviti konfiskeerida kriminaaltulu.

Positiivse lahendusena võib tuua Harju Maakohtu kriminaalasja nr 1-12-2179 lähenemise, kus G.Azale kohaldati KarS § 83¹ lg 1 ja § 84 alusel laiendatud konfiskeerimise asendamist 1 000 euro suuruses summas, millise summa G.Aza nõustus ja kohustus KarS § 75 lg 4 alusel tasuma temale määratud katseaja vältel Rahandusministeeriumi pangakontole. KarS § 75 lg 4 kohaselt, kui süüdimõistetud lubab oma käitumist parandada ja võtab endale sama paragrahvi lõikes 2 loetlemata kohustusi, võib kohus need kohustustena kinnitada. Kui süüdimõistetud katseajal ei järgi kontrollnõudeid või ei täida talle pandud kohustusi, võib kohus KarS § 74 lg 4 alusel pöörata karistuse täitmisele. Võttes arvesse, et vangistusest tingimisi vabastamist kohaldatakse küllaltki laialdaselt, võib eeltoodud sätte kohaldamine oluliselt parandada kriminaaltuluna väljamõistetud summade laekumist ning omada ka teatavat preventiivset mõju.

3.6. Kohtupraktika kokkuvõtte ning ettepanekud paremaks praktikaks

KarS § 184 alusel süüdimõistetud isikutelt konfiskeeriti 2012.a kriminaaltulu 104 kriminaalasjas kokku 145 isikult. Seega kohaldati konfiskeerimist 37% kriminaalasjade üldarvust ning 32% süüdimõistetud isikutest.

Joonis 9. Süüdimõistetute ja konfiskeerimiste võrdlus.

Menetlusliigiti kohaldati konfiskeerimist 90% juhtudest kokkuleppemenetluses, 7% üldmenetluses ja 3% lühimenetluses.

Kuna valdav osa konfiskeerimisi kohaldati kokkuleppemenetlustes, siis ei saa kohtulahenditest konfiskeerimise asjaolude kohta sellist informatsiooni kui üldmenetluse puhul. Tulenevalt KrMS § 244 lg 1 ja 2 peavad kokkuleppe läbirääkimisi prokuratuur, kahtlustatav ja tema kaitsja. KrMS § 245 lg 1 p 10 kohaselt märgitakse kokkuleppesse muuhulgas konfiskeerimisele kuuluv vara. Kokkuleppesse ei märgita põhjendusi, vaid kokkuleppe tulemus, mis vormistatakse justiitsministri määruse alusel kehtestatud vormile²²⁵. Kokkuleppe sõlmimine prokuröri, süüdistatava ja tema kaitsja vahel ei tähenda, nagu taanduks kohtu tegevus kokkuleppemenetluses pelgalt sõlmitud kokkuleppe n.ö tehnilisele kinnitamisele.²²⁶ Kohus peab otsuse tegemisel lahendatavate küsimuste hulgas muuhulgas KrMS § 306 tulenevalt lahendama küsimuse, kuidas toimida kriminaalmenetluses äravõetud, arestitud või konfiskeerimisele kuuluvate muude objektidega. Siiski ei kajastu kohtuniku põhjendused kokkuleppemenetluse kohtuotsuses, kuna KrMS § 249 kohaselt tuleb süüdimõistva kohtuotsuse põhiosas märkida kõigest süüdistuse ja kokkuleppe sisu. Seega ei ole võimalik tagantjärele tuvastada, miks kohus just sellise otsuse langetas.

Kokkuleppemenetluste suurt osakaalu võib ühelt poolt selgitada seaduses narkokuriteo eest ettenähtud karmi karistusega, mistõttu on kahtlustatavad huvitatud prokuratuuriga kokkuleppe sõlmimisest, et ka ise karistuse juures kaasa rääkida. Nimelt näeb KarS § 184 lg 1 karistusena ette 1-10 aastat vangistust, KarS § 184 lg 2 sätestab karistusena 3-15 aastata vangistus ning KarS § 184 lg 2¹ eest karistatakse kuue- kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistusega. Tõenäoliselt kahtlustatavad lihtsalt ei taha võtta riske, mis kaasnevad üldmenetluses võimaliku karistuse kohaldamisega.

Teisest küljest võib kokkuleppemenetluste arvukust seletada sellega, et narkokuritegudes on kohtueelse menetluse lõpuks kuriteo tehjolud ja kvalifikatsioon sedavõrd selged, et kahtlustaval ja tema kaitsjal on raske vastuargumente leida. Seda eriti olukorras, kus kahtlustatav on tabatud suure koguse narkootilise aine käitlemiselt ning ekspertiisiga on tuvastanud narkootilise aine suur kogus.

2012.a oli levinuimaks kriminaaltulu konfiskeerimise objektiks raha. Samas konfiskeeriti ka muud vara sh kinnistuid, sõidukeid, arvuteid, mobiiltelefone, ehteid, käekelli ja kodutehnikat.

²²⁵ Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide näidismuudatuste kehtestamine. JMm 16.07.2008 nr 39. – RTL 2008, 66, 934, lisa 77.

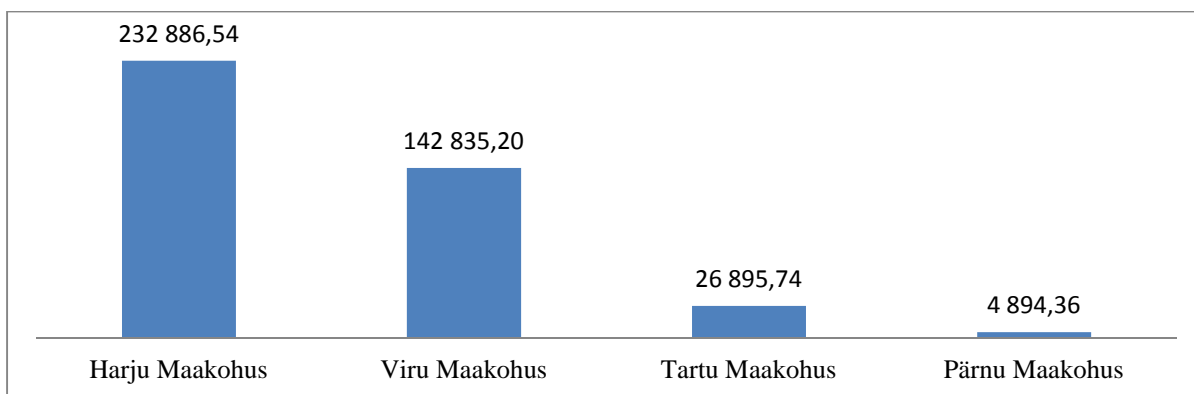
²²⁶ RKKKo 3-1-1-75-05, p 9.

Kuna kokkuleppemenetluses tehtud kohtuotsustes ei ole reeglina välja toodud konfiskeeritud esemete väärust, siis ei saa anda ülevaadet kogu konfiskeeritud vara väärtusest. Küll on aga lahendite põhjal tuvastatav konfiskeeritud raha koguväärtus.

2012.a konfiskeeriti Eestis KarS § 184 järgi süüdistatavatelt kokku 407 511,84 eurot. Koos konfiskeerimise asendamisega on konfiskeeritud vara koguväärtuseks 526 238,41 eurot. Seega konfiskeeriti ühe süüdimõistetu kohta keskmiselt 2 810,43 eurot, koos asenduskonfiskeerimisega 3 629,23 eurot. Siinjuures ei ole arvesse võetud muid konfiskeeritud vallas- ja kinnisasju.

Äravõetud rahast konfiskeeriti 57% Harju Maakohtus, 35% Viru Maakohtus, 7% Tartu Maakohtus ja 1% Pärnu Maakohtus.

Joonis 10. 2012.a maakohutes § 184 järgi süüdistatavatelt konfiskeeritud raha (eurodes).

Enamikes kriminaalasjades oli konfiskeeritud raha eelnevalt kohtueelse menetluse jooksul arestitud. Üksikutes kriminaalasjades oli kahtlustatav maksnud raha prokuratuuri deposiitkontole, mis hiljem kriminaaltuluna konfiskeeriti. Asjaolu, et kahtlustatav annab kriminaaltulu vabatahtlikult välja suurendab kindlasti prokuratuuri huvi kriminaalasja lahendamiseks kokkuleppemenetluses. Näiteks on Harju Maakohtu otsuses nr 1-12-2765 Ruslan Gusseinovilt konfiskeeritud KarS § 83² lg 1 alusel temalt kinnipidamisel ära võetud 1 260 eurot ja lisaks 8 740 eurot, mis oli Ruslan Gusseinovi suhtes konfiskeerimise tagamiseks kantud (deponeeritud) prokuratuuri tagatiste kontole. Sama kohtuotsusega on Ruslan Gusseinovile tagastatud eeluurimisel arestitud kullasulamist kaelakett, ripats ja käekett ning kinnistu (korteriomand).

Konfiskeerimise asendamisenä KarS § 84 alusel mõisteti süüdistatavatele nõudeõigusena välja kokku 73 518,95 eurot. Tegemist on juhtumitega, mil kohus tuvastas, et süüdistatav on saanud kriminaaltulu, aga see oli kas ära tarvitatud või ei olnud selle konfiskeerimine muul põhjusel võimalik.

Konfiskeerimise alusena kohaldati 64% juhtudest KarS § 83² lg 1 sätestatud kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimist, 30% juhtumitest konfiskeeriti KarS § 83² lg 1 alusel ning 6% konfiskeeriti KarS § 83² lg 2 alusel kolmanda isiku vara.

Kokkuvõtvalt tuleb välja tuua, et kriminaaltulu konfiskeerimise otsustus on kohtuotsustes selgepiirilisel karistuse mõistmisest eraldi punktina lahutatud ning kinnitust ei leidnud, et vara konfiskeerimine iseenesest oleks karistuse suurust mõjutanud.

Analüüsitud üldmenetluse otsuste põhjal võib kinnitada, et kohtud lähtuvad karistuse mõistmisel kriminaaltulu tuvastamisel brutopõhimõttest. Erandina tuleb välja tuua Pärnu Maakohu üldmenetluse otsus²²⁷, kus kohus võttis arvesse isiku kulutusi kuriteo toimepanemisel.

Proportsionaalsusprintsipi paremaks täitmiseks ja hindamiseks peab töö autor mõistlikuks kajastada konfiskeeritud muu vara väärtus ka kohtuotsustes. Arusaadavalt võib näiteks konfiskeeritud autode väärtus erineda kümneid kui mitte sadu kordi, sõltudes auto margist, väljalaskeaastast, seisukorrast jm asjaoludest. Sama kehtib ka teiste vallas ja kinnisasjade suhtes. Konfiskeeritud vara väärtus on aga oluline kohtu jaoks proportsionaalsuse nõude hindamisel.

Narkootilise aine suurt kogust KarS § 184 mõttes arvutatakse puhta narkootilise aine sisalduse alusel ning selle alusel tuvastatakse mitmele isikule piisanuks vaidlusalusest kogusest joobe tekitamiseks. Suureks koguseks loetakse narkootilise aine kogust, millest piisab joobe tekitamiseks vähemalt 10 isikule. Töö autor leiab, et kaitseõiguse paremaks tagamiseks peaks olema nii süüdistuses ja ka hiljem kohtuotsuses välja toodud joovete arv, mitmele isikule süüdistuses toodud kogusest piisanuks narkojoobe tekitamiseks. Uuring näitas, et joove arv on tuvastatav üldmenetluse kohtuotsustes, mis on ka mõistetav, kuna tegemist on ühe tõendamiseseme asjaoluga. Valdavas osas kokkuleppemenetluses ei ole aga joovete arv

²²⁷ PMK Pärnu nr 1-11-5019.

süüdistuses tuvastatav²²⁸, mistõttu on raske hinnata teo raskust ja isiku süüd. Kaitseõiguse tagamiseks peavad süüdistuse tekstis piisava selguse ja täpsusega kajastuma kõik faktilised asjaolud, mis on isiku karistusõigusliku vastutuse eelduseks, ning olukorras, kus süüdistus on koostatud puudulikult, ei ole kohtul võimalik süüdistuses nimetatata vastutuse eeldusi isikule omistada sõltumata sellest, milline on kohtu tuvastatud faktiliste asjaolude kogum.²²⁹

Kohtuotsuste kriitikana sai välja toodud probleemina, et isikud, kellelt on konfiskeeritud KarS § 83¹ lg 1 alusel kriminaaltulu, ei ole süüdistuse kohaselt üldse mingit tulu saanud (on omandanud või vallanud narkootilist ainet). Samuti on töö autori arvates ebapiisav narkootilise aine käitlemisena märgitud „edasiandmine“, kuna see võib toimuda ka tasuta. Probleemi vältimiseks, tuleks süüdistuses märkida, kas tegemist oli aine müügiga ja kui saadi tulu, peaks see ka süüdistuses kajastuma, sest ainult sellist vara võib KarS § 83¹ lg 1 alusel konfiskeerida.

Analüüsi põhjal leidis tuvastamist hulgaliselt kohtuotsuseid, millest nähtus, et süüdistatavad olid kuritegelikul teel rikastunud aga konfiskeerimist ega asenduskonfiskeerimist nende suhtes ei kohaldatud. Eeltoodust lähtuvalt peaksid nii prokuratuur kui ka uurimisasutused tähelepanelikumalt jälgima kriminaaltulu konfiskeerimise võimalusi, seda enam, et KarS § 83¹ lg 1 alusel konfiskeerimine on obligatoorne. Seega võib nentida, et konfiskeerimise juhtumite kasvuks on kindlasti ruumi. Kindlasti tuleb rohkem tähelepanu pöörata KarS § 84 alusel konfiskeerimise asendamisele ning seda julgemalt rakendada.

Menetlusasutuste ja prokuratuuri motivatsiooni tõstmiseks kriminaaltulu konfiskeerimisel võiks analüüsida ja kaaluda regulatsiooni, kus konfiskeeritud varast läheks osa sihtotstarbelisel eesmärgil nende asutuste eelarvesse. Seejuures tuleks arvesse võtta ka kriminaaltulu konfiskeerimise kriitikute seisukohti. Vältida tuleks kindlasti, et õiguskaitseasutused ei muutuks sõltuvaks sissetulekust, mis tuleb kriminaaltulu konfiskeerimisest. Samuti tuleks jälgida, et kriminaaltulu konfiskeerimine ei viiks fookust teistelt olulistelt kriminaalpoliitilistelt teemadelt.

Kriminaaltulu laekumise parandamiseks väärib kindlasti kaalumist Belgia mudel, kus prokuröri on õigus teatud tingimustel sõlmida kahtlustatavaga kohtuväline kokkulepe, milles

²²⁸ Valdavalt tuuakse süüdistuses välja, et isik käitles narkootilist ainet koguses, millest piisas joobe tekitamiseks kümnele isikule, toomata seejuures välja täpsemaid faktilisi asjaolusid.

²²⁹ RKKKm 3-1-1-82-13, p 13.

ta loobub oma varast konfiskeerimise kasuks ning pärast sellist kokkulepet ei ole prokuröri õigust enam süüdistust esitada. Selline regulatsioon oleks kindlasti mõeldav väiksema süü puhul, kus isik on valmis kriminaaltulu vabatahtlikult välja andma.

Kindlasti tuleks laiemalt praktiseerida tingimisi vangistuse korral KarS § 75 lg 4 sätestatud võimalust panna süüdimõistetule tema nõusolekul katseajaks täiendavaid kohustusi, näiteks kriminaaltulu nõude hüvitamine. Seega oleks süüdimõistetud isik vangistuse täitmisele pööramise vältimiseks kohustatud riigile hüvitama kuritegelikul teel saadu rahalises väärtuses.

Töö autor leiab, et maakohtud peaksid kokkulepemenetlustes hoolikamalt kontrollima konfiskeerimise aluste vastavust kriminaalasjas tuvastatud faktilisele asjaoludele ja vältima kõigest nn „kokkuleppe kinnitajaks“ muutumist.

KOKKUVÕTE

Magistritöös analüüsis autor Eesti kohtute praktikat kriminaaltulu konfiskeerimisel suures koguses narkootilise aine süüdistusega isikute kohtuasjades. Uurimuses on kasutatud kohtupraktika empiirilist analüüsi koos õigusosalases kirjanduses avaldatud teoreetiliste seisukohtadega.

Töö eesmärgiks oli avada kriminaaltulu konfiskeerimise olemus ning analüüsida, kuidas nimetatud mõjutusvahend Eesti kohtupraktikas rakendub. Töö ambitsiooniks oli anda ülevaade kriminaaltulu konfiskeerimise teoreetilistest aspektidest, tuua välja kriitikute seisukohad ning vaadelda nimetatut valguses ka Eesti kohtupraktikat. Samuti tuua välja praktikas esinevaid probleeme ning leida neile lahendus.

Magistritöös püüti lahti mõtestada kriminaaltulu mõistet ning analüüsida, kas konfiskeerimise puhul on tegemist karistusega. Nimetatut aspektist vaadeldi, kuidas Eestis kohtud kriminaaltulu mõistet käsitlevad ja kas konfiskeerimine on osa karistusest.

Töös on püstitatud hüpotees, et Eesti kohtutes kokkuleppemenetluses tehtud kohtuotsustes, kus süüdistatavalt on konfiskeeritud kriminaaltulu, on karistus kergem, võrreldes süüdistatavatega, kellelt kriminaaltulu ei konfiskeerita.

Autor analüüsis ühtekokku 278 Eesti maakohtu otsust kokku 452 isiku suhtes, kes mõisteti 2012.a süüdi KarS § 184 järgi kvalifitseeritavas kuriteos.

Töös on välja toodud, et konfiskeerimisest on saanud üks kesksemaid meetmeid organiseeritud kuritegevuse sh narkokuritegevuse vastases võitluses. Kriminaaltulu konfiskeerimisel on nii Euroopa Liidu kui Eesti kriminaal- ja narkopoliitikas oluline koht. Ka rahvusvahelisel tasandil on konfiskeerimise regulatsiooni püütud konventsioonide abil pidevalt täpsustada ning mõjutada riike muutma konfiskeerimise regulatsiooni kaasaegsemaks.

Magistritöös on välja toodud nii kriminaaltulu konfiskeerimise kui ka karistuse mõistmise alused ning on analüüsitud konfiskeerimise karistusliku sisu üle. Kuna konfiskeerimine on Eesti karistusseadustikus määratletud mittekaristusliku mõjutusvahendina, siis formaalses mõttes ei ole tegemist karistusega. Töös on välja toodud Riigikohtu praktika, kus on leitud, et

formaalsest määratlusest hoolimata võib mõjutusvahend omada karistuslikku sisu. Riigikohus on antud valguses asunud seisukohale, et süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimine ja ka karistusjärgse kinnipidamise kohaldamine on oma materiaalse sisu poolest karistused. Kriminaaltulu konfiskeerimise osas vastav Riigikohtu praktika puudub. Samas on Euroopa Inimõiguste Kohus kui Ameerika Ühendriikide Ülemkohus on leidnud, et kriminaaltulu konfiskeerimine sarnaneb enam karistusele. Ka käesolevas töös on leitud, et kriminaaltulu konfiskeerimine omab karistusele sarnaseid omadusi. Sarnaselt karistuse mõistmisele on ka konfiskeerimise eelduseks koosseisupärane, õigusvastane ja süüline tegu. Samuti viitab konfiskeerimise hoiatav ehk preventiivne eesmärk karistusele.

Kriminaaltulu mõiste avamisel on välja on toodud, et selle tuvastamine saab toimuda vastavalt kas bruto- või netopõhimõtte alusel. Kokkuvõtvalt käsitletakse brutopõhimõtte puhul kriminaaltuluna kogu vara, mis on süüteo tulemusel saadud. Netopõhimõtte lubab aga süüdistataval maha arvata tekkinud kulutused ning välja mõistetakse nn puhas kriminaalne tulu.

Just brutopõhimõtte rakendamine, mis kehtib ka Eesti karistusõiguses, on kriitikute arvates karistusliku iseloomuga. Kriminaaltulu konfiskeerimise üldprintsip on see, et kuritegevus ei tohi ennast ära tasuda ning seetõttu tuleb konfiskeerimise teel taastada esialgne olukord, mis valitses enne kuriteo toimepanemist. Kurjategijalt tema poolt kuriteo toimepanemisse paigutatud leegaalse vara, st netovara ületava summa äravõtmine viitab karistuslikku laadi meetmele.

KarS § 184 alusel süüdimõistetud isikutelt konfiskeeriti 2012.a Eestis kriminaaltulu 104 kriminaalasjas kokku 145 isikult. Konfiskeerimist kohaldati 37% kriminaalasjade üldarvust ning 32% süüdimõistetud isikutest.

Menetlusliigiti kohaldati konfiskeerimist 90% juhtudest kokkuleppemenetluses, 7% üldmenetluses ja 3% lühimenetluses.

2012.a konfiskeeriti Eestis KarS § 184 järgi süüdistatavatelt kokku 407 511,84 eurot. Koos konfiskeerimise asendamisega on konfiskeeritud vara koguväärtuseks 526 238,41 eurot. Seega konfiskeeriti ühe süüdimõistetu kohta keskmiselt 2 810,43 eurot, koos asenduskonfiskeerimisega 3 629,23 eurot. Siinjuures ei ole arvesse võetud muid konfiskeeritud vallas- ja kinnisasju.

Rahast konfiskeeriti 57% Harju Maakohtus, 35% Viru Maakohtus, 7% Tartu Maakohtus ja 1% Pärnu Maakohtus. Enamikes kriminaalasjades oli konfiskeeritud raha eelnevalt kohtueelse menetluse jooksul arestitud. Üksikutes kriminaalasjades oli kahtlustatav maksnud prokuratuuri deposiitkontole raha, mis hiljem kriminaaltuluna konfiskeeriti.

Konfiskeerimise asendamisenä KarS § 84 alusel mõisteti süüdistatavatelt nõudeõigusena välja kokku 73 518,95 eurot. Tegemist on juhtumitega, mil kohus tuvastas, et süüdistatav on saanud kriminaaltulu, aga see oli kas ära tarvitatud või ei olnud selle konfiskeerimine muul põhjusel võimalik.

Konfiskeerimise alusena kohaldati 64% juhtudest KarS § 83² lg 1 sätestatud kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimist, 30% juhtumitest konfiskeeriti KarS § 83¹ lg 1 alusel ning 6% konfiskeeriti KarS § 83² lg 2 alusel kolmanda isiku vara.

2012.a jõustus Eestis 22 üldmenetluses tehtud kohtotsust kokku 40 isiku suhtes, kes mõisteti süüdi suures koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslikus käitlemises. Kriminaaltulu konfiskeeriti 8 üldmenetluse kriminaalasjas, mis moodustab 7% konfiskeerimisotsusega KarS § 184 süüdistusega kriminaalasjadest.

Kuigi maakohtud on üldmenetluse ostustes käsitlenud kriminaaltulu konfiskeerimist väga erineva põhjalikkusega, võib asuda seisukohale, et valdavalt on kohtud siiski konfiskeerimise otsust piisavalt põhjendanud.

Üldmenetluse kohtuotsuste analüüsis nähtub, et laiendatud kriminaaltulu konfiskeerimist põhjendasid kohtud eelkõige sellega, et süüdistataval puudus legaalne sissetulek või ei vastanud see tema tegelikule elatusasemele ning samuti sellega, et süüdistatav ei andnud kohtus veenvaid ja usutavaid selgitusi ega esitanud tõendeid oma vara seadusliku päritolu kohta.

Kuritegeliku eluviisi tuvastas kohus läbi selle, et isik oli varem narkokuriteo eest karistatud või oli tegemist mitmeepisoodilise narkokuriteoga või viitas käideldud narkootilise aine sedavõrd suur kogus jätkuvale narkootilise aine käitlemise tahtlusele.

Kohtuotsustest nähtus, et süüdistatavad püüdsid vastuargumendina tõendada oma vara seaduslikku päritolu, esitades dokumente ja kutsudes kohtusse tunnistajaid, kuid valdavalt ei suutnud nad on seisukohti usutavalt tõendada.

Samas oli juhtumeid, kus maakohus jättis prokuröri konfiskeerimise taotluse osaliselt rahuldamata, kuna kohtuliku arutamise käigus ei leidnud tõendamist, et raha summad oleksid jõudnud süüdistatavateni. Kõik üldmenetluse otsused vaidlustati prokuröri või süüdistatava poolt, aga konfiskeerimise osas jäid otsused muutmata.

Analüüsitud üldmenetluse otsuste põhjal võib kinnitada, et kohtud lähtuvad karistuse mõistmisel kriminaaltulu tuvastamisel brutopõhimõttest. Erandina tuleb välja tuua üks Pärnu Maakohtu üldmenetluse otsus, kus kohus võttis arvesse isiku kulutusi kuriteo toimepanemisel.

Kokkuvõtvalt võib asuda seisukohale, et sissejuhatuses püstitatud hüpotees ei leidnud kinnitust. Käesoleva uurimuse tulemused ei anna alust väitmaks, et kokkuleppemenetluses oleks konfiskeerimisotsusega süüdimõistetute karistused kergemad. KarS § 184 järgi süüdimõistetud isikute nii tähtajalised vangistused kui ka reaalselt täitmisele pööratud vangistused olid pikemad nendel süüdimõistetutel, kellelt konfiskeeriti kriminaaltulu. Samuti kohaldati nende isikute puhul sagedamini reaalselt vangistust. Seega ei ole käesoleva uurimusega leidnud kinnitust kriminaaltulu konfiskeerimise kriitikute seisukoht, et prokurörid kauplevad karistustega.

Käesolevas töös tõi autor välja olulisemad puudused ning pakkus välja võimalikke lahendusi.

Proportsionaalsusprintsipi paremaks täitmiseks ja hindamiseks peab töö autor mõistlikuks kajastada konfiskeeritud muu vara väärtus ka kohtuotsustes. Arusaadavalt võib näiteks konfiskeeritud autode väärtus erineda kümneid kui mitte sadu kordi, sõltudes auto margist, väljalaskeaastast, seisukorrast jm asjaoludest. Sama kehtib ka teiste vallas ja kinnisasjade suhtes. Konfiskeeritud vara väärtus on aga oluline kohtu jaoks proportsionaalsuse nõude hindamisel.

Kohtuotsuste kriitikana sai välja toodud ühe levinuima probleemina, et isikud, kellelt on konfiskeeritud KarS § 83¹ lg 1 alusel kriminaaltulu, ei ole süüdistuse kohaselt üleüldse mingit tulu saanud (st on omandanud või vallanud narkootilist ainet). Samuti on töö autori arvates ebapiisav narkootilise aine käitlemisena süüdistuses märgitud „edasiandmine“, kuna see võib

toimuda ka tasuta. Probleemi vältimiseks, tuleks süüdistuses välja tuua, kas tegemist oli narkootilise aine müügiga ja kui saadi tulu, peaks ka see süüdistuses kajastuma, sest ainult sellist vara võib KarS § 83¹ lg 1 alusel konfiskeerida.

Vastupidiselt eeltoodule esines arvukalt kohtulahendeid, kus isik oli süüdi mõistetud narkootilise aine müügis ning sageli oli tuvastatav saadu rahaline väärtus, aga sellest hoolimata ei olnud konfiskeerimist ega asenduskonfiskeerimist kohaldatud. Eeltoodust lähtuvalt peaksid nii prokuratuur kui ka uurimisasutused tähelepanelikumalt jälgima kriminaaltulu konfiskeerimise võimalusi, seda enam, et KarS § 83¹ lg 1 alusel konfiskeerimine on obligatoorne. Seega võib järeldada, et konfiskeerimise juhtumite ja väärtuse osas on kindlasti kasvamise ruumi. Kindlasti tuleb rohkem tähelepanu pöörata KarS § 84 alusel konfiskeerimise asendamisele ning seda julgemalt rakendada.

Ühe võimalusena menetlusasutuste ja prokuratuuri motivatsiooni tõstmiseks kriminaaltulu konfiskeerimisel võiks analüüsida ja kaaluda regulatsiooni, kus konfiskeeritud varast läheks osa sihtotstarbelisel eesmärgil nende asutuste eelarvesse. Seejuures tuleks arvesse võtta ka kriminaaltulu konfiskeerimise kriitikute seisukohti. Vältida tuleks kindlasti, et õiguskaitseasutused ei muutuks sõltuvaks sissetulekust, mis tuleb kriminaaltulu konfiskeerimisest. Samuti tuleks jälgida, et kriminaaltulu konfiskeerimine ei viiks fookust teistelt olulistelt kriminaalpoliitilistelt teemadelt.

Kriminaaltulu laekumise parandamiseks võiks kaaluda edaspidise uurimise teemana konfiskeerimise nn Belgia mudelit, kus prokuröriil on õigus teatud tingimustel sõlmida kahtlustatavaga kohtuväline kokkulepe, milles ta loobub oma varast konfiskeerimise kasuks ning pärast sellist kokkulepet ei ole prokuröriil õigust enam süüdistust esitada. Selline regulatsioon oleks kindlasti mõeldav väiksema süü puhul, kus isik on valmis kriminaaltulu vabatahtlikult välja andma.

Positiivse tähelepanekuna kohtulahendite analüüsist väärrib esile tuua ja laiemalt praktiseerida tingimisi vangistuse korral KarS § 75 lg 4 sätestatud võimalust panna süüdimõistetule tema nõusolekul katseajaks täiendavaid kohustusi, sh näiteks kriminaaltulu nõude hüvitamine. Süüdimõistetud oleks isik vangistuse täitmisele pööramise vältimiseks kohustatud riigile hüvitama kuritegelikul teel saadu rahalises väärtuses.

Samuti juhiti töö käigus tähelepanu mitmetele kohtu nn hooletusvigadele. KarS § 84 alusel konfiskeerimisnõude kohaldamisel oli kohtud jätnud märkimata viite konfiskeerimise alusele. Esines kohtuotsuseid, kus sama vara konfiskeeriti nii § 83¹ lg 1 ja § 83² lg 1 alusel. Mõnes otsuse oli prokurör kokkuleppes on märgitud konfiskeerimise alusena KarS 83² lg 1 aga kohtuotsuses on vara konfiskeeritud 83¹ lg 1 alusel. Esines üksikuid kohtuotsuseid, kus konfiskeerimise alus oli jäänud märkimata või oli märgitud vale alus.

Töö autor leiab, et maakohtud peaksid kokkulepemenetlustes hoolikamalt kontrollima konfiskeerimise aluste vastavust kriminaalasjas tuvastatud faktilisele asjaoludele ja vältima pelgalt nn „kokkuleppe kinnitajaks“ muutumist.

Magistritöö praktiline väärtus seisneb selles, et see on oluliseks algmaterjaliks konfiskeerimise praktika ühtlustamiseks, misläbi oleks võimalik suurendada kriminaaltulu konfiskeerimiste arvu ja seeläbi kaugema eesmärgina vähendada narkokuritegevust Eestis.

ABSTRACT

Confiscating criminal income in drug-related criminal cases – legal dogmatic basis and Estonian judicial practise

In contemporary world, money can be transferred all over the world by only pressing a button. Crime does not recognize country borders. Criminals use different financial institutions in order to launder criminal money, whether it originates from drug-related crimes or other criminal sources.²³⁰

Since 1980s, the rate of global drug trade increased and, concurrently, the income of organised crime substantially increased as well, giving different groups the ability to intrude into legal economic activities, bringing illegal money into legal business.²³¹

The new approach was based on the belief that “crime cannot pay off”. According to this policy, the criminals should rather be deprived of their income earned with crime than be punished.²³² This strategy was implemented as of 1980s and this era was called the “age of proceeds of crime”.²³³

On the one hand, drug-related crimes are targeted against the public health, on the other hand, however, it is a large illegal business where substantial profits are being earned. Since earning illegal profit is one of the main aims of drug criminals, then it is believed that depriving them of criminal income is one of the most effective ways for fighting such crime.

The issue of confiscating criminal income has become more topical in Estonia as well as in the rest of Europe. It is considered one of the most important non-punishment measures in fight against crime. When addressing the parliament of Estonia (Riigikogu) and the general public, the Estonian Minister of Internal Affairs has stressed the importance of confiscating criminal income already during several years. The confiscation of criminal income has been set as the priority at both the prosecutor’s office as well as at investigative bodies.

In the present master’s thesis, the author analysed the Estonian court practise when confiscating criminal income in charges related with large quantities of narcotic drugs. The

²³⁰ A. R. Michell, S. M. Taylor, K.V. Talbot, p 223.

²³¹ B. Vettori, introduction xi.

²³² G. Stessens, p 12.

²³³ B. Vettori, introduction xi.

study uses the empirical analysis of the court practise together with theoretical viewpoints published in legal literature.

The aim of the study was to open up the essence of the confiscation of criminal income and to analyse how the above-mentioned sanction implements in Estonian court practise. The paper attempted at giving an overview of the theoretical aspects of the confiscation of criminal income, outline the viewpoints of the critics and observe the Estonian court practise in the framework of all the above. The study also aimed to outline the problems which occur in practise and find solutions to them.

Through conducting the analysis, the master's thesis attempts at finding confirmation to the hypothesis whether the punishments imposed by court judgements rendered in compromise procedures in Estonian courts, where the criminal income has been confiscated from the accused, have been less severe compared with the cases when criminal income was not confiscated from the accused.

The paper is based on legal literature handling the confiscation of criminal income and books in Estonian and foreign languages from legal theorists from different countries as well as articles published in legal magazines. Additionally, Estonian legal acts, draft legal acts, criminal politics explanatory letters and the practise of the Supreme Court have been used. The sample for the analysis of the county court settlements consists of 278 judgments entered into force in 2012 against 452 persons, who have been convicted in a crime qualified according to § 184 of the Penal Code.

The thesis outlines the principles for confiscating the criminal income as well as for determining the penalty and analyses the sanctioning content of the act of confiscation. Due to the fact that confiscation has been listed as a non-punishing sanction in the Estonian Penal Code, then formally speaking, confiscating is not a punishment. The Supreme Court has taken a standpoint that despite of the formal definition, the sanction can have the same content as a punishment, and has found that confiscating the means for committing an offence as well as implementing post-punishment detention both serve as punishments due to their material content. The Supreme Court has no respective practise as regards to confiscating criminal income. Both the European Court of Human Rights as well as the Supreme Court of the United States have found that confiscation of criminal income is similar to a punishment. The

present thesis also found that the confiscation of criminal income has traits which are similar to a punishment.

Criminal income can be identified either according to the gross or net principle. In case of the gross principle, criminal income is considered to be all the property which the criminal has obtained as a result of an offence. In case of the net principle, the accused may subtract the costs which occurred during the commitment of the offence and only the so-called net criminal income is enforced. The critics believe it is the implementation of the gross principle, also valid in Estonian penal power, which gives the confiscation the characteristics of a punishment.

In 2012, criminal income was confiscated from a total of 145 persons who were convicted in 104 criminal matters pursuant to § 184 of the Penal Code. Confiscation was applied for 37% of the criminal matters and for 32% of the convicted persons. By the type of proceedings, confiscation was applied for 90% of compromise procedures, 7% general procedures and 3% short procedures.

In 2012, a total of 407,511 euros were confiscated from persons convicted pursuant to § 184 of the Penal Code. Together with substitutions, the total value of the confiscated property is 526,238 euros.

As can be seen from the analysis of the court judgements of general procedures, the extended confiscation of criminal income was, above all, justified with the fact that the accused person did not have a legal income or that the income did not correspond to their actual living standard and also with the fact that the accused did not give convincing or believable explanations or proof about the legal origin of their property.

A criminal way of life was determined by a court through the fact whether the person had been convicted for a drug-related crime before or whether the person was involved with a drug-related crime with several episodes or whether the large quantities of the processed narcotic drugs hinted at the person's intent to continue the handling of narcotic drugs.

As could be seen from the court judgements, the accused persons attempted at proving the legal origin of their property by presenting documents and calling witnesses to the court. However, in most cases they failed to prove their standpoints convincingly.

At the same time, there have been cases where the county court did not fully satisfy the prosecutor's confiscation claim since during the court discussion it could not be verified that the sums of money had reached the accused persons. All general procedure judgements were contested by the prosecutor or the accused, but the circuit court left the judgements about confiscation unchanged.

Based on the analysed general procedure judgements, it can be stated that when passing a sentence, the courts identify the criminal income based on the gross principle. However, one general procedure judgement of Pärnu County Court serves as an exception: in this case the court also considered the person's costs made during the commitment of the offence.

In the present thesis, the author outlined the most substantial deficiencies of this practise and offered possible solutions.

In order to better perform and assess the principle of proportionality, the author of the thesis thinks it reasonable to also reflect the value of other confiscated property in court judgements.

As critics to court judgements, the most common problem is that the persons from whom criminal income has been confiscated based on § 831 (1) of the Penal Code, have not received any income based on the charges at all. In order to avoid this problem, it should be stated in the charges whether the offence was the sales of a narcotic drug and if income was received, it should also be reflected in the charges, because only this type of property may be confiscated pursuant to § 831 (1) of the Penal Code.

Conversely to the above listed circumstances, there were numerous court judgements where a person was convicted for selling a narcotic drug but despite that, confiscation was not applied. Therefore, both the prosecutor's office as well as the investigative bodies should observe the possibilities of confiscating criminal income more closely, the more so the confiscation is obligatory pursuant to § 831 (1) of the Penal Code. Thus it may be concluded that there is still room for growth in matters related to confiscation cases and values. For certain, more attention should be paid to substitution of confiscation based § 84 of the Penal Code and to implement it more courageously.

One opportunity to increase the motivation of the investigating bodies and the prosecutor's office to confiscate criminal income is to analyse and consider the regulation pursuant to which a part of the confiscated property could be used for specific purposes in the budgets of such institutions. In this case, the standpoints of the critics should be taken into consideration. However, the situation where the law enforcement authorities would become dependant on such income must be avoided. It must also be observed that the confiscation of criminal income would not shift the focus from other important topics in the field of criminal policy.

As for future investigation topic, the usage of the so-called Belgian model could be considered for improving the accruals of criminal income, where at some circumstances the prosecutor has a right to conclude an extrajudicial agreement with the suspected persons, in which the suspects allow the confiscation of their property and after that the prosecutor has no right to bring further charges against them.

Also, several minor mistakes of the court were pointed out during the course of the present research. In compromise procedures, county courts should attend more closely to the correspondence of the principles of confiscation to the factual circumstances identified in the criminal case and to avoid turning into just the so-called verifier of an agreement.

It must also be pointed out that the hypothesis set in the introduction was not verified. The results of the present study do not give grounds for claiming that in case of compromise procedures, the penalties for persons with confiscation decision were less severe. From among the persons convicted pursuant to § 184 of the Penal Code, the imprisonment terms were longer for those from whom the criminal income was confiscated from. Also, real imprisonment was applied more often to such persons. Therefore, one of the claims of the critics of the confiscation of criminal income that the prosecutors trade with the punishment was not verified.

The practical value of the present master's thesis is that it serves as an important source material for unifying the confiscation practise, through which the number of confiscations of criminal income could be increased and, as a more distant goal, drug-related crimes could be lessened in Estonia.

KASUTATUD MATERJAILD

Kasutatud kirjandus

1. P. Alldridge. Money Laundering Law. Forfeiture, confiscation, civil recovery, criminal laundering and taxation of the proceeds of crime. Portland: Hart Publishing 2003.
2. P. Bean. Drugs and Crime. Cullopton: William Publishing 2008.
3. M. J. Borgers, J. A. Moors. Targeting the Proceeds of Crime: Bottlenecks in International Cooperation. European Journal of Crime. – Criminal Law and Criminal Justice 2007/15.
4. J. Buocht. Extended Confiscation and the Proposed Directive on Freezing and Confiscation of Criminal Proceeds in the EU: On Striking a Balance between Efficiency, Fairness and Legal Certainty. – European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2013/21 (2).
5. D. Canale, G. Tuzet. Use and Abuse of Intratextual Argumentation in Law. Cogency. – Journal of reasoning and argumentation 2011/3 (2).
6. Council of Europe Explanatory Report to the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, (ETS No. 141). – arvutivõrgus: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/reports/html/141.htm> (21.04.2014).
7. M. Egan. Non-conviction Based Sanctions: The Court of Justice v. the European Court of Human Rights, Who Decides? – European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. 2011/19 (3).
8. Euroopa Komisjoni 04.05.2010 tegevuskava nr 2010/C 115/01, Stockholmi programm – avatud ja turvaline Euroopa kodanike teenistuses ja nende kaitse. – ELT C115, 04.05.2010.
9. Euroopa Komisjoni 20.04.2010 teatis nr KOM(2010) 171 Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ja regioonide komiteele „Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala tagamine Euroopa kodanikele – Stockholmi programmi rakendamise tegevuskava”. – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:52010DC0171> (21.04.2014).
10. Uimastiprobleemide olukord Euroopas, 2012. aasta aruanne. Luksemburg: Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus 2012 – Arvutivõrgus: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_190854_ET_TDAC12001ETC_.pdf (21.04.2014).
11. Euroopa Nõukogu 22.04.2004 teatis nr 15074/04 Euroopa Liidu narkostrategia 2005-2012. – Arvutivõrgus: <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index6790EN.html> (21.04.2014).

12. Euroopa Nõukogu 29.12.2012 teatis Euroopa Liidu narkostrategia 2013–2020. – ELT C402, 29.12.2012.
13. Euroopa Parlamendi 07.12.2004 soovitus nr 2004/2221(INI) Nõukogule ja Euroopa Ülemkogule esitatava Euroopa uimastistrateegia (2005–2012) kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2004-0067+0+DOC+XML+V0//ET#title1> (21.04.2014).
14. R. B. Flowers. Drugs, Alcohol and Criminality in American Society. Jefferson: McFarland & Company 1999.
15. V.A.Frank, B. Bjerge, E. Huborg. Drug Policy – History, Theory and Consequences, Examples from Denmark and USA. Aarhus: Aarhus University Press 2008.
16. J. Ginter, P. Randma, J. Sootak. Narkosüüteod Eestis. Tallinn: Juura 2007.
17. W. Gropp. Konfiskeerimine: mõjutusvahendist karistuseks? – Juridica 2008/VIII.
18. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2013. Registreeritud kuriteod 2003-2013. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/59292> (21.04.2014).
19. Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=27e5c488-1c4d-4a29-b30f-05c19e9094a6& (21.04.2014).
20. H. Kiviloo. Kuritegevus kui ühiskondlik probleem. – Juridica 1996/V.
21. I. Koolmeister. Konfiskeerimine haldussunnivahendina. – Juridica 1999/IV.
22. Kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2010 heakskiitmine eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=030970004 (21.04.2014).
23. M. Laine. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia 1997.
24. Laulasmaa deklaratsioon kuritegevusevastase võitluse eelistustes 22.08.2005. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58252/Laulasmaa+deklaratsioon+kuritegevusevastase+v%F5itluse+eelistustest.pdf> (21.04.2014).
25. Laulasmaa deklaratsiooni 21.07.2009 täiendus. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=44638/21.07.09+t%E4iendatud+deklaratsiooni+tekst.pdf> (21.04.2014).
26. Laulasmaa deklaratsiooni 03.08.2010 täiendus. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51124/03.08.2010+t%E4iendatud+deklaratsiooni+tekst.pdf> (21.04.2014).

27. M. Levi. The Organization of Serious Crime. Kogumikus: M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (toim). The Oxford Handbook of Criminology. New York: Oxford University Press 2002.
28. M. Levi. Pecunia Non Olet? The Control of Money-laundering Revisited. – Studies of Organized Crime 2007/6.
29. A. J. Lurigio, M. M. Heaps. Drug Control Policy: Enforcement, Intrdiction, and the War on Drugs. – R. A. Wright, J. M. Miller (koost). Encyclopedia of Criminology. Volume 1. New York-London: Routledge 2005.
30. Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.
31. P. Marianne. Narkomaania probleemid Eesti ajakirjanduses ja poliitikas. – Juridica 2010/IV.
32. R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
33. C. E. McCaw. Asset Forfeiture as a Form of Punishment: A Case for Integrating Asset Forfeiture into Criminal Sentencing. – American Journal of Criminal Law 2011/38 (2).
34. A. R. Michell, S. M. Taylor, K.V. Talbot. Mitchell, Taylor & Talbot on Confiscation and the Proceeds of Crime. London: Sweet and Maxwell 1997.
35. R. Narits. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Õiguateabe AS Juura 1997.
36. R. T. Naylor. Wash-out: A critique of follow-the-money methods in crime control policy. – Crime, Law & Social Change 1999/32.
37. H. Nelen. Hit them where it hurts most? The proceeds-of-crime approach in the Netherlands. – Crime, Law & Social Change 2004/41.
38. Prokuratuuri 21.01.2013 pressiteade. Prokuratuuri taotlusel konfiskeeriti 2013. aastal kriminaaltulu rohkem kui 1,4 miljoni euro väärtuses. – Arvutivõrgus: <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/prokuratuuri-taotlusel-konfiskeeriti-2013-aastal-kriminaaltulu-rohkem-kui-14-miljoni> (21.04.2014).
39. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&ite_mid=062570006 (21.04.2014).
40. P. Randma. Euroopa Ühenduse kriminaalõiguslikud põhimõtted – Juridica 2000/VI.
41. E. Raska. Kriminoloogia, sissejuhatus ainesse. Tallinn: Juura 2002.

42. T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetlus kohtupraktika. Tartu: Riigikohus 2008. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf> (21.04.2014).
43. J. R. Richards. Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering. New York: CRC Press 1999.
44. Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 24. 18.09.2003. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=032670009 (21.04.2014).
45. J. Saar. Karistuspoliitika Eestis 1991-2000. R.Vetik (toim) Eesti inimarengu aruanne 2001: Kas Eesti on sotsiaalselt jätkusuutlik? Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool 2001.
46. J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.
47. J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003.
48. J. Sootak. Kriminaalpoliitika (õpik). Tallinn: Juura 1997.
49. J. Sootak. Mida teha kui isiku ohtlikkus on süüst suurem. – Juridica 2006/VIII.
50. J. Sootak. A. Parmas. Mootorsõiduki konfiskeerimine karistus- seadustiku §-s 424 sätestatud teo korral. – Juridica 2007/X.
51. J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007.
52. J. Sootak. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 2003.
53. G. Stessens. Money Laundering A New International Enforcement Model. Cambridge: Cambridge University Press 2000.
54. Eesti uimastitarvitamise vahendamise poliitika, Valge Raamat. Tallinn: Siseministeerium 2014. – Arvutivõrgus: https://www.siseministeerium.ee/public/Valge_raamat.pdf (21.04.2014).
55. Vabariigi Valitsuse Eesti narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012. – Arvutivõrgus: https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/Narkomaania_ennetamise_riiklik_strateegia.pdf (21.04.2014).
56. Vabariigi Valitsuse korralduse ”Euroopa Nõukogu konventsiooni rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ning terrorismi rahastamise kohta“ heakskiitmine ja volituse andmine“ eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/83498f98-64d5-462b-b802-89b6f8ee40e2?activity=1#c93ZXGnx> (21.04.2014).

57. Vabariigi Valitsuse kuritegevusevastased prioriteetid 2013 aastal. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59334/Valitsuse+kuritegevus+vastased+prioriteetid+2013.pdf> (21.04.2014).
58. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.
59. A. Verhage, P. Ponsaers. Power-seeking crime? The professional thief versus the professional launderer. – Crime, Law & Social Change 2009/51.
60. B. Vettori. Tough on Criminal Wealth. Exploring the Practice of Proceeds from Crime Confiscation in the EU. Doordrecht: Springer 2006.
61. S. Vorobjov jt. 2013.a riiklik raport EMCDDA-le REITOXi riiklikult narkoteabekeskuselt. Eesti. Uus areng, suundumused ja süvainformatsioon valitud teemadel. Tallinn: Tervise Arengu Instituut 2013. – Arvutivõrgus: https://intra.tai.ee/images/prints/documents/139090448256_Raport_narkoolukorrast_%20Eestis_2013.pdf (21.04.2014).
62. X Riigikogu stenogramm. II istungjärg. 21.10.2003. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&day=19&date=1066719600#pk2000010079> (21.04.2014).
63. XII Riigikogu stenogramm. V istungjärg. 28.01.2013. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1359377831> (21.04.2014).
64. XII Riigikogu stenogramm. VII istungjärg. 25.02.2014. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1393315026> (21.04.2014).

Kasutatud õigusaktid

65. Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 13.03.2014, 82.
66. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
67. Euroopa Nõukogu 26.06.2001 raamotsus 2001/500/JSK, milles käsitletakse rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist. – ELT L182, 05.07.2001, lk 1-2.
68. Euroopa Nõukogu 24.02.2005 raamotsus 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist. – ELT L68 , 15.03.2005, lk 49-51.
69. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Vastu võetud 04.11.1950. – RT II 1996, 11, 34.

70. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 26.02.2014, 6.
71. Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide näidisvormide kehtestamine. JMm 16.07.2008 nr 39. – RTL 2008, 66, 934.
72. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 26.02.2014, 8.
73. Kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2010 heakskiitmine. Riigikogu otsus 21.10.2003. – RT I 2003, 67, 457.
74. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine. Riigikogu otsus 09.06.2010. – RT III 2010, 26, 51.
75. Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad. JMm 27.10.2005 nr 46. – RTL 2005, 111, 1706.
76. Maa- ja halduskohtute tööpiirkonnad. JMm 27.10.2005 nr 45. – RTL 2005, 110, 1696.
77. Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. Vastu võetud 19.12.1988. – RT II 2000, 15, 92.
78. Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon. Vastu võetud 08.11.1990. – RT II 2000, 7, 41.
79. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. Vastu võetud 12.12.2000. – RT II 2003, 1, 1.
80. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103.
81. Vabariigi Valitsuse 05.04.2012 korraldus nr 164 Uimastiennetuse valitsuskomisjoni moodustamine. – RT III, 10.04.2012, 11.
82. ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. Vastu võetud 30.03.1961. – RT II 1996, 19, 84.
83. ÜRO 1971. aasta psühhotropsete ainete konventsioon. Vastu võetud 21.02.1971. – RT II 1996, 19, 84.

Kasutatud kohtupraktika

84. United States Supreme Court 28.06.1993, 125 L.Ed.2d 488. Austin vs United States. – Arvutivõrgus: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/602/case.html> (21.04.2014).
85. EIKo 09.02.1995, 17440/90, Welch vs. Ühendkuningriik.
86. RKHKm 11.10.1996, 3-3-1-28-96.
87. RKKKo 19.06.2003, 3-1-1-79-03.

88. RKKKo 13.05.2004, 3-1-1-40-04.
89. RKKKo 11.04.2005, 3-1-1-21-05.
90. RKKKo 15.09.2005, 3-1-1-75-05.
91. RKKKo 10.04.2006, 3-1-1-12-06.
92. RKKKo 20.02.2007, 3-1-1-99-06.
93. RKKKo 28.02.2007, 3-1-1-121-06.
94. RKKKo 16.05.2007, 3-1-1-14-07.
95. RKKKm 21.06.2007, 3-1-1-27-07.
96. RKÜKo 12.06.2008, 3-1-1-37-07.
97. RKPJKo 26.03.2009, 3-4-1-16-08.
98. RKKKo 14.04.2010, 3-1-1-119-09.
99. RKKKo 05.10.2010, 3-1-1-73-10.
100. RKKKo 29.10.2010, 3-1-1-66-10.
101. RKKKo 15.03.2011, 3-1-1-4-11.
102. RKÜKo 31.03.2011, 3-3-1-69-09.
103. RKKKm 11.04.2011, 3-1-1-97-10.
104. RKÜKo 21.06.2011, 3-4-1-16-10.
105. RKKKm 20.02.2012, 3-1-1-1-12.
106. RKKKm 12.11.2012, 3-1-1-92-12.
107. RKKKm 21.01.2013, 3-1-1-130-12.
108. RKKKm 27.03.2013, 3-1-1-27-13.
109. RKKKo 17.05.2013, 3-1-1-52-13.
110. RKKKm 27.09.2013, 3-1-1-80-13.
111. RKKKm 31.10.2013, 3-1-1-97-13.
112. RKKKm 19.12.2013, 3-1-1-126-13.
113. RKKKm 19.12.2013, 3-1-1-125-13.
114. RKKKm 07.10.2013, 3-1-1-82-13.
115. RKKKm 31.01.2014, 3-1-1-4-14.

116. RKKKm 31.03.2014, 3-1-1-79-13, koos riigikohtunik Eerik Kergandbergi konkureeriva arvamusega.
117. HMKo 08.04.2011, 1-11-3507.
118. HMKo 15.07.2011, 1-11-2938.
119. PMKo 26.10.2011, 1-11-5019.
120. TMKo 20.02.2012, 1-12-1103.
121. HMKo 03.12.2012, 1-12-9284.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Kaido Tuulemäe _____

_____ (sünnikuupäev: 18.10.1979) _____

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose:

Kriminaaltulu konfiskeerimine narkokuritegevuse kriminaalasjades – õigusdogmaatilised alused ja Eesti kohtupraktika,

mille juhendaja on _____ Andres Parmas _____,

(juhendaja nimi)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 05.05.2014